

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ESTİTÜSÜ
SERAMİK VE CAM TASARIMI ANASANAT DALI

HATTİ GÜNEŞ KURSLARININ BİÇİMSEL OLARAK İNCELENMESİ VE
ÇAĞDAŞ SERAMİK FORMLARINA YANSIMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

Fadliye YILMAZ

Danışman:

Yard. Doç. Efe TÜRKEK

İzmir/2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Hatti Güneş Kurslarının Biçimsel Olarak İncelenmesi Ve Çağdaş Seramik Formlarına Yansımaları**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

29/12/2015

Fadliye YILMAZ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün 29.12.2015 tarih ve 24. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin22... Maddesine göre Seramik ve Cam Tasarımı Anasanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Fadliye Yılmaz'ın "Hattî Güneş Kurslarının Biçimsel Olarak İncelenmesi Ve Çağdaş Seramik Formlarına Yansımaları" konulu tezi incelenmiş ve aday 19.01.2016 tarihinde, saat 10.00'da Jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

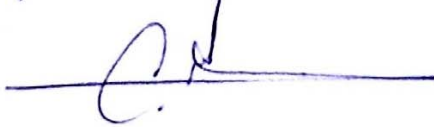
Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini/projesini savunmasından sonra 40 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı olduğu olduğuna oy birliği ile karar verildi.

BAŞKAN

Yrd. Doç. Dr. Tünel
Tünel

Üye

Prof. Dr. Candan Terzioğlu

Üye

Prof. Sevgin Çirer

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının**Soyadı:** Yılmaz**Adı:** Fadliye**Tezin Türkçe Adı** : Hattî Güneş Kurslarının Biçimsel Olarak İncelenmesi Ve Çağdaş Seramik Formlarına Yansımaları**Tezin Yabancı Dildeki Adı** : Formal Investigation of Hattian Sun Disks and Reflections on Contemporary Ceramic Forms**Tezin Yapıldığı:****Üniversite:** Dokuz Eylül Üniversitesi**Enstitü:** Güzel Sanatlar Enstitüsü**Yıl:** 2016**Diğer Kuruluşlar:****Tezin Türü:****Yüksek Lisans****Doktora****Sanatta Yeterlik****Tıpta Uzmanlık****Dili** : Türkçe**Sayfa Sayısı** : 151**Referans Sayısı** : 72**Tez Danışmanı / Danışmanlarının:****Ünvanı:** Yrd. Doç.**Adı:** Efe**Soyadı:** Türkel**Türkçe Anahtar Kelimeler:**

- 1- Hattiler
- 2- Güneş Kursu
- 3- Alacahöyük
- 4- Sistrum
- 5- Seramik

İngilizce Anahtar Kelimeler:

- 1- Hattians
- 2- Sun Disk
- 3- Alacahoyuk
- 4- Sistrum
- 5- Ceramic

Tarih: 25.01.2016**İmza:****Tezimin Erişim Sayfasında Yayımlanmasını İstiyorum:**Evet Hayır

ÖZET

Erken Tunç Çağı'nda Orta Anadolu'da yaşamış ve zengin bir uygarlığa ev sahipliği yapan Hattilerin, günlük hayatlarında ve mezar buluntularında kültürel işlevleri olan güneş kurslarının önemli bir yeri vardır. Çalışmaya konu olan güneş kurslarının, malzeme, teknik, bezeme ve formları açısından incelenmesi, çağdaşları ve diğer çağlarda bulunan eserlerle karşılaştırmalı olarak incelenerek bilgi edinilmesi ve bu kült nesnelere çağdaş seramik formların oluşturulması amaçlanmıştır.

M.Ö. 3. bin yıl içinde ve M.Ö. 2. bin yıl başlarında, Erken Tunç Çağı döneminde, İç Anadolu'da Kızılırmak yayı içinde yaşadığı düşünülen Hatti uygarlığı, Horoztepe ve Alacahöyük mezar buluntularıyla dönemin sanat anlayışını en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bu mezarlardan ve Hattilerin kültürünü ve dini inançlarını benimsediği düşünülen Hititlere ait tabletlerden, Hattilerin düşünce ve inanç sistemi hakkında birçok bilgiye ulaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında biçimsel ve işlevsel olarak incelenen güneş kursları, Alacahöyük kral mezarlarında ele geçirilen güneş kurslarının ikonografik ve ikonolojik açıklamaları üzerinden incelenerek sınırlandırılmıştır.

Güneşi ve evreni sembolize eden güneş kursları, üzerlerinde bulunan hayvan heykelcikleriyle tanrıları betimlediklerinden dolayı Hattiler için önemli bir yere sahiptir. Güneş kursları, günlük hayatta dini törenlerde rahipler tarafından kullanılmasının yanı sıra, Hattilerin ölü gömme adetlerinde de kullanılmıştır. Prens ve prenseslerin mezarlarında kullanılan bu kült nesnelere günümüze kadar ulaşmasında Alacahöyük kral mezarlarının önemli bir yeri bulunmaktadır.

Güneş kursları kendi çağının içerisinde ve kendi çağının dışında yer alan diğer sanat eserleriyle değerlendirildiğinde benzerlikler göstermektedir. Gerek güneş kurslarının üzerinde bulunan birimler gerekse bezeme özellikleri birçok uygarlık tarafından kullanılmıştır. Günümüzde de popüler Türk kültürünün içine dâhil edilen güneş kursları sembol olarak varlıklarını devam ettirmektedir. Bu

özelliikleriyle güneş kurslarının hem geçmişte hem de gelecekte birçok uygarlığı etkisi altına aldığı ve birçok sanat alanına esin kaynağı olduğu görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Hattiler, Güneş Kursu, Alacahöyük, Sistrum, Seramik

ABSTRACT

Hattians that lived in Early Bronze Age in Central Anatolia, rich civilization hosts, has an important role in the sun discs cultic function in their daily lives and tomb findings. It is aimed to build contemporary ceramic forms about to the sun disks, materials, technique, decoration and analyzed in terms of forms available information examined in comparison with works in contemporary and other time lines.

3000 B.C. and in the beginning of 2000 B.C., the Early Bronze Age period, Hattian civilization lived around the Red River in Central Anatolia, Horoztepe and Alacahoyuk tomb findings reflect the art of understanding the period in the best way. These tombs and hittite tablets which is thought to be adopted Hattians' culture and religion shows many information about view and belief system of Hattians.

Sun discs, examined formally and functionally in our study, seized in Alacahoyuk royal tombs was limited iconographic and iconological statement.

Sun discs symbolizing the sun and the universe, because they describe gods with animal figurines on them has an important role for the Hattians. Sun discs used by priests in rituals in everyday life as well, is also used in the burial of Hattie. Alacahoyuk royal tombs are important in achieving the cult object used in prince and princess tombs until today.

The sun discs show similarities when considered by works of art located outside of its own era and in its own era shows similarities. Both units on the sun discs as well as decorative features have been used by many civilizations. Today, popular Turkish sun discs has been included into the culture continues to exist as a symbol. It is observed that the properties of the sun discs' under the influence of many civilizations both past and future.

Keywords: Hattians, Sun Disk, Alacahöyük, Sistrum, Ceramic

ÖNSÖZ

Alacahöyük kral mezarlarında bulunan güneş kursları, dönemin sanat anlayışını ve kültürel yapısını en iyi şekilde yansıtmaktadır. Hatti uygarlığına ait olan bu güneş kurslarının bir benzeri daha kendisinden sonra gelen uygarlıklar tarafından üretilmemiş olup eşsiz mezar armağanları olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Bu açıdan güneş kurslarının geçmişten günümüze kadar ulaşmasını sağlayan Alacahöyük kral mezarları arkeolojik açıdan değerli veriler sunmaktadır. Bu mezarlar içerisinde güneş kurslarının yanı sıra birçok önemli eser bulunmaktadır. Bu eserler hem tarih öncesi çağlardaki insanların yaşamını, kültürünü ve teknolojik gelişmelerini hem de günümüzdeki arkeoloji dünyasının aydınlatılması açısından önemli bir yere sahiptir.

Çalışmada çağdaş seramik formlar oluşturularak, güneş kurslarının üzerinde yer alan kafes delikleri ve hayvan figürleri yorumlanarak özgün eserler üretilmiştir.

Bu çalışma boyunca ihtiyaç duyduğum anda yardımlarıyla yanımda olan Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Sevim ÇİZER'e, yaşadığım her süreçte yanımda olan, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım değerli danışman hocam Yrd. Doç. Efe TÜRKEL'e, değerli görüş ve yorumlarıyla Yrd. Doç. Ali Temel KÖSELER'e, sabrı, sınırsız desteği, yapıcı ve yönlendirici eleştirileriyle hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen Öğr. Gör. Yalçın MERGEN'e, uygulamalarım sırasında fikirlerini ve desteğini benden esirgemeyen Öğr. Gör. Dicle ÖNEY'e ve sürekli sağladığı motivasyon ve desteği için Arş. Gör. Ayşenur Ceren ASMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışma süresince, manevi desteklerini benden esirgemeyen ve yardımları dokunan Yrd. Doç. Pınar ÇALIŞKAN GÜNEŞ'e, Öğr. Gör. Meltem MERGEN'e, Melisa ENGİNERİ'ye, Fatima DEDEMOĞLU'na, Emre YAMPAL'a, ihtiyaç duyduğum her an da yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen Fahrettin Çağdaş DORAK'a, maddi ve manevi bütün desteğiyle yanımda olan ve benden desteklerini bugünlere kadar gelmemi sağlayan ve bana inanan biricik annem Gülşen YILMAZ'a, her zaman yanımda hissettiğim canım babam Rahim YILMAZ'a ve bütün aileme içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Hatti Güneş Kurslarının Biçimsel Olarak İncelenmesi Ve Çağdaş Seramik Formlarına Yansımaları

	<u>Sayfa No</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TUTANAK.....	iii
YÖK DÖKÜMASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	xii
RESİM LİSTESİ.....	xviii
TABLO VE HARİTA LİSTESİ.....	xx
KISALTMALAR.....	xxi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

HATTİ UYGARLIK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

1.1. Hatti Uygarlık Tarihi ve Coğrafyası (M.Ö. 2500-2000/1700).....	6
1.1.1. Hatti Uygarlığı'nın Uygarlık Tarihi Açısından Problemi.....	7
1.2. Hattice.....	9
1.3. Hatti Efsaneleri.....	11

1.4. Arkeolojik Kazılarda Elde Edilen Buluntular Işığında Hatti Sanatı	12
1.4.1. Horoztepe	13
1.4.2. Alacahöyük.....	15
1.4.3. Hatti Sanatı Mezar Buluntuları.....	17
1.4.3.1. Hayvan Biçimli Standartlar	18
1.4.3.2. İdoller (İnsan Biçimli Heykelcikler)	25
1.4.3.3. Sistrumlar	33
1.4.3.4. Çalparalar	36
1.4.3.5. Altın Kaplar	37
1.4.3.6. Takılar.....	39
1.4.3.7. Silahlar.....	44
1.4.3.8. Seramik Kaplar	47
1.4.4. Hatti Sanatında Üslûp Birliği	53

2. BÖLÜM

HATTİ GÜNEŞ KURSU

2.1. Hatti Güneş Kursu	58
2.2. Hatti Güneş Kurslarının Biçimsel Özellikleri.....	65
2.2.1. Hatti Güneş Kurslarının Bezeme ve Formlarında Görülen Üslup Birliği	69
2.3. Hatti Güneş Kurslarının Kullanımlarına Göre Gruplandırılması	76
2.3.1. Ses Verenler (Sistrumlar)	76
2.3.2. Ses Vermeyenler.....	80
2.4. Hatti Güneş Kurslarının İşlevleri	83
2.4.1. Hatti Güneş Kurslarının Astroloji Alanında Kullanımı.....	83

2.4.2. Hatti Güneş Kurslarının Dini Törenlerde Kullanımı.....	85
2.4.2.1. Tapınım	85
2.4.2.2. Hattilerde Ölü Gömme Adeti	85
2.4.2.2.1. Alacahöyük Kral Mezarları ve Güneş Kursları	86

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

3.1. Sanatsal Uygulamalar	93
3.1.1. Haç ve Kafes Delikli Üsluplar.....	95
3.1.2. Hayvan Figürlü ve Kafes Delikli Üsluplar.....	103
3.1.3. Sistrumlar	107
SONUÇ	111
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	117
KAYNAKÇA.....	120
ÖZGEÇMİŞ	129

FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Fotoğraf 1 Hatti Ülkesi	6
Fotoğraf 2 Hatti diliyle yazılmış tabletin ön ve arka yüzü.....	9
Fotoğraf 3 Erken Tunç Çağı maden ustalarının canlandırılması	12
Fotoğraf 4 Geyik biçimli tunç standart	19
Fotoğraf 5 Boğa biçimli altın kakmalı gümüş standart.....	19
Fotoğraf 6 Geyik biçimli tunç standartlar	20
Fotoğraf 7 a. Gümüş boğa ritonu b. Gümüş geyik ritonu.....	21
Fotoğraf 8 Çatalhöyük evinin duvarındaki boğa başları.....	22
Fotoğraf 9 Boğa biçimli bakır alaşımlı standart.....	22
Fotoğraf 10 Boğa biçimli tunç standart	23
Fotoğraf 11 a. Boğa biçimli tunç ve elektrondan yapılmış standart b. Boğa biçimli tunç standart	24
Fotoğraf 12 a. Boğa biçimli tunç ve elektrondan yapılmış standart b. Boğa biçimli tunç standart	24
Fotoğraf 13 a. Elektron ve gümüşten yapılmış idol b. Altın ve gümüşten yapılmış kirman	26
Fotoğraf 14 a. Elektron ve altından yapılmış kadın heykelciği b. Fotoğraf 27'deki altın testiden ayrıntı.....	27
Fotoğraf 15 Tunç kadın heykelciği	28

Fotoğraf 16 Tunç kadın heykelcikleri.....	29
Fotoğraf 17 Elektron idol.....	30
Fotoğraf 18 Tunç ve altından yapılmış idol.....	31
Fotoğraf 19 Altın ikiz idoller.....	32
Fotoğraf 20 Tunç sistrum.....	34
Fotoğraf 21 a. Tunç geyik heykelciği b. Tunç ve elektrondan yapılmış boğa heykelcikleri.....	34
Fotoğraf 22 a.-b. Bakır alaşımlı sistrumlar.....	35
Fotoğraf 23 Tunç çalparalar.....	36
Fotoğraf 24 Tunç çalparalar.....	36
Fotoğraf 25 Altın gaga ağızlı testi ve altın kadeh.....	37
Fotoğraf 26 Altın mobilya kaplaması.....	37
Fotoğraf 27 Konsantrik dairelerle dekore edilmiş altın testi.....	38
Fotoğraf 28 Altın kap, altın ve akik kap ve altın fincan.....	38
Fotoğraf 29 Frit boncuk dizesi.....	39
Fotoğraf 30 Altın, akik ve çakmak taşından kolyeler.....	40
Fotoğraf 31 Altın kolyeler.....	40
Fotoğraf 32 Altın diadem.....	41
Fotoğraf 33 Altın diadem.....	41
Fotoğraf 34 Altın kemer tokası ve iğnesi.....	42

Fotoğraf 35 Altın bilezik.....	42
Fotoğraf 36 Altın saç süsü	43
Fotoğraf 37 Gümüş iğneler	43
Fotoğraf 38 Demirden yapılmış altın kabzalı hançer.....	44
Fotoğraf 39 Tunç çekiç	45
Fotoğraf 40 Tunç ve altından yapılmış tören baltası.....	45
Fotoğraf 41 a. Bronz balta veya topuz başı b. Bronz balta c. Kama	46
Fotoğraf 42 Hilal biçimli bronz balta başı	46
Fotoğraf 43 a.-b. Oluk bezemeli çömlekler c. Oluk bezemeli altın vazo	47
Fotoğraf 44 Kapaklı çömlek	49
Fotoğraf 45 Çömlek	49
Fotoğraf 46 Çömlek	50
Fotoğraf 47 Çömlek	50
Fotoğraf 48 Fincan.....	51
Fotoğraf 49 Minyatür çömlek	51
Fotoğraf 50 Horoztepe mezarlığı, seramik eserler.....	52
Fotoğraf 51 Tunç güneş kursu	59
Fotoğraf 52 Tunç güneş kursu	60
Fotoğraf 53 Tunç güneş kursları	61
Fotoğraf 54 Gümüş ve tunç güneş kursları	61

Fotoğraf 55 a. Gümüş güneş kursu b. Tunç güneş kursu	62
Fotoğraf 56 Tunç güneş kursu	62
Fotoğraf 57 Tunç güneş kursu	63
Fotoğraf 58 Tunç güneş kursu	63
Fotoğraf 59 Ankara'nın simgesi Hattı güneş kursu	64
Fotoğraf 60 Tunç güneş kursu	65
Fotoğraf 61 Gümüş güneş kursu	66
Fotoğraf 62 Tunç güneş kursu	66
Fotoğraf 63 Tunç güneş kursu	67
Fotoğraf 64 Tunç güneş kursu	69
Fotoğraf 65 Pişmiş topraktan idoller.....	71
Fotoğraf 66 Tunç güneş kursları	71
Fotoğraf 67 Üzerinde kafes delikli süsleme bulunan kaplar.....	72
Fotoğraf 68 a. Üzerinde kafes delikli süsleme bulunan altın diadem b. Altın mobilya süslemesi	72
Fotoğraf 69 a. Altın dekoratif kaplama b. Altın gamalı haç biçimli süsleme parçaları.....	73
Fotoğraf 70 Topuzlu asa başları c. Oymaağaç-Göller d. Alacahöyük.....	73
Fotoğraf 71 Altın minyatür asa başı.....	74
Fotoğraf 72 Topuzlu asa başı motifli tunç güneş kursları ayrıntıları.....	75
Fotoğraf 73 Tunç güneş kursu	77

Fotoğraf 74 Tunç güneş kursu	77
Fotoğraf 75 Tunç güneş kursu	78
Fotoğraf 76 Tunç güneş kursu	79
Fotoğraf 77 Tunç güneş kursu	79
Fotoğraf 78 Tunç güneş kursu	80
Fotoğraf 79 Tunç güneş kursu	81
Fotoğraf 80 Tunç güneş kursu	81
Fotoğraf 81 Tunç güneş kursu	82
Fotoğraf 82 Tunç güneş kursu	82
Fotoğraf 83 Tunç güneş kursu	84
Fotoğraf 84 Alacahöyük kral mezarı	90
Fotoğraf 85 Alacahöyük kral mezarı	90
Fotoğraf 86 “Hatti Serisi I”	95
Fotoğraf 87 “Hatti Serisi I”	96
Fotoğraf 88 “Hatti Serisi II”	97
Fotoğraf 89 “Hatti Serisi II”	98
Fotoğraf 90 “Hatti Serisi III”	99
Fotoğraf 91 “Hatti Serisi III”	100
Fotoğraf 92 “Hatti Serisi IV”	101
Fotoğraf 93 “Hatti Serisi IV”	102

Fotoğraf 94 “Hatti Serisi V”	103
Fotoğraf 95 “Hatti Serisi V”	104
Fotoğraf 96 “Hatti Serisi VI”	105
Fotoğraf 97 “Hatti Serisi VI”	106
Fotoğraf 98 “Hatti Serisi VII”	107
Fotoğraf 99 “Hatti Serisi VII”	108
Fotoğraf 100 “Hatti Serisi VIII”	109
Fotoğraf 101 “Hatti Serisi VIII”	110

RESİM LİSTESİ

Sayfa No

Resim 1 Alacahöyük'te gerçekleştirilen ölü gömme töreni ve tahtadan sedyenin dört köşesine yerleştirilmiş geyik biçimli standartlar	18
Resim 2 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	54
Resim 3 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	55
Resim 4 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	56
Resim 5 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	56
Resim 6 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	57
Resim 7 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği.....	57
Resim 8 a. Eti Firnasının Logosu b. Hacettepe Üniversitesi'nin Logosu	64
Resim 9 a. Tanrılaştırılmış IV. Tuthaliya'nın tasviri b. Tanrı Şarruma'nın Kral Tuthaliya'yı kucaklayışını gösteren sahne.....	70
Resim 10 Topuzlu asa başları a.-b. Demircihöyük-Sarıket.....	73
Resim 11 Faskau veya Kumbulte'den topuzlu asa başları	74
Resim 12 Altın minyatür asa başı.....	74
Resim 13 Alacahöyük'te Erken Tunç Çağı beyinin ölü gömme merasiminin canlandırılması..	86
Resim 14 Alacahöyük'teki Erken Tunç Çağı mezarının canlandırılmasından detay görünüş ...	87

Resim 15 Alacahöyük'te Hatti beyinin ölü gömme merasiminin canlandırılması	89
Resim 16 Alacahöyük'te gerçekleştirilen ölü gömme töreni ve gölgeliğe takılmış güneş kurslarının temsili resmi	91

TABLO VE HARİTA LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1 Anadolu'da Tunç Çağı'nın kronolojisi **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

Tablo 2 Güneş kurslarının biçimsel olarak gruplandırılması 68

Harita 1 Anadolu Uygarlıkları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

KISALTMALAR

M.Ö.	: Milattan önce
Bkz.	: Bakınız
Prof.	: Profesör
Dr.	: Doktor
km.	: Kilometre
cm.	: Santimetre
m.	: Metre
°C	: Santigrat
ss.	: Sayfadan sayfaya
vb.	: Ve benzeri
Web	: Web Sayfası

GİRİŞ

Anadolu toprakları, coğrafi özelliklerinden dolayı insanoğlunun tarih sahnesine çıktığı günden beri eski uygarlıklara ev sahipliği yapan bir alandır. Bu toprakların ev sahipliği yaptığı uygarlıklardan biri de madeni buluntuları ve geriye bıraktıkları kültür miraslarıyla ön plana çıkan Hatti Uygarlığıdır.

Hatti Uygarlığı arkeoloji ve uygarlık tarihi açısından incelenen oldukça sorunlu bir alandır. M. Ö. 3. bin yıl içinde ve 2. binyıl başlarında, Erken Tunç Çağı döneminde, İç Anadolu'da Kızılırmak yayı içinde yaşadığı düşünülen Hatti uygarlığının varlığı ile ilgili araştırmacıların fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı görüşler, Hatti ve Hititlerin birlikte bir uygarlık kurduğunu savunurken bazıları da Hattilerin Erken Tunç Çağı döneminde gelişmiş bir kültüre sahip olan yerli bir Anadolu halkı olduğunu ve Anadolu'ya gelen Hititler tarafından tarih sahnesinden silindiklerini savunurlar. Bu görüşler, çağdaş arkeoloji teorileri çerçevesinde yeniden değerlendirildiğinde bu uygarlığın, Orta Anadolu'nun Erken Tunç Çağı krallıklarına bağlı bir halk olduğu düşünülmektedir. Bugüne kadar üretilen teoriler sağlam bir bulguya dayanmadığından bu konuyla ilgili daha çok araştırma yapılması gerekmektedir.

Tarihsel süreçte kendilerine ait bir yazıya sahip olmayan Hattilere ait bilgilere Hititlerin yazıya geçtikleri dönemdeki kültürel metinlerden ulaşılmaktadır. Bu metinler sayesinde, Hatti efsanelerinde geçen Hatti tanrılarının isimleri, ibadetleri, kült kurumları ve kutsal yerleri öğrenilmektedir. Hititlerin de Hattilerin kültürünü ve inanç sistemini benimsediği düşünülmektedir.

Hatti sanatı eserlerinin örneklerine Horoztepe ve Alacahöyük mezarlarında rastlanmaktadır. Bu mezarlar, dönemin sanat anlayışını ve dini inançlarını en iyi şekilde yansıtmaktadır. Mezarlarda ele geçirilen birçok eser kendi bulunduğu çağ içerisinde ve diğer çağlarda bulunan eserlerle karşılaştırıldığında form ve bezeme açısından birçok benzer özellik taşımaktadır.

Alacahöyük yerleşkesinde 13 kral mezarı ortaya çıkarılmıştır. Mezarlarda Hattilere ait birçok kült nesnesi bulunmaktadır. Bu mezarlarda bulunan metal mezar buluntularının zenginliğinden, mezarların Hattili yöneticilere ait olduğu düşünülmektedir. Mezarlarda bulunan eserlerden en önemlileri dini ritüellerde¹ ve egemenlik sembol vurgulamaları için kullanılan güneş kurslarıdır. Güneş kursları, Hattili yöneticiler tarafından astrolojide ve dini törenlerde kullanılan, altlarında bulunan “H” harfi biçimindeki çıkıntılara takılmış, sopalara bağlanarak taşınıldığı düşünülen, dinsel sembol niteliğinde olan, evreni ve güneşi sembolize ettiğine inanılan, yüksek kalitede üretilmiş mezar buluntuları arasında yer almaktadır.

Güneş kurslarının; gümüş daire veya tunçtan² daire, yarım daire veya baklava biçimli, çiçek tomurcuklarıyla oluşturulmuş, çoğu zaman da kafes delikli örnekleri bulunmaktadır. Aynı zamanda içlerinde ve kenarlarında boğa ve geyik gibi hayvanlar yer almaktadır. Her bir parça döküm tekniği ile şekillendirildikten sonra, güneş kurslarının gövdelerine eklenmiştir. Bunların dışında tek parça halinde üretilen güneş kursları da bulunmaktadır. Güneş kursları çoğunlukla kafes delikleri çiçek tomurcukları ve hayvan figürleri ile bezenmiştir. Güneş kurslarının üzerinde bulunan hayvanlar tanrılarla özdeşleştirilmiş ve Hattilerin kutsal hayvanları olarak kabul edilmiştir. Güneş kurslarının üzerinde sallandıkça ses çıkaran çıkıntılar yer almaktadır. Sistrum³ adı verilen bu güneş kursları, Anadolu'nun bilinen ilk zilleri arasında yer almaktadır. Bunlar, dini törenlere ve cenaze törenlerine eşlik etmektedir.

Erken Tunç Çağı Anadolu'sunda, Anadolu'nun en eski ev sahiplerinden biri olan ve Alacahöyük'te yaşayan Hattilerin mezar buluntularında önemli bir yere sahip olan güneş kurslarını, biçimsel olarak incelemek, bezeme ve formlarında görülen birliğin, bir bütün oluşturacak şekilde ele alınarak yeni seramik formların üretilmesi amaçlanmıştır.

¹ Bereket, ölüm, diriliş, üreme ile ilgili törenleri, söylenen ezgileri, dansları ve oynanan oyunları içeren dinsel tören (Tekçam, 2007: 190).

² Bronz. Yaklaşık %90 kızılımsı-sarı bakır ve %10 kalaydan oluşan bir metal alaşımı (Tekçam, 2007: 235).

³ Eski Tunç Çağı'nda mezarlara konulan eşyalar arasında yer alan çingiraklara verilen isim (Saltuk, 2007: 161).

Çalışma kapsamında incelenen güneş kursları, Alacahöyük kral mezarlarında ele geçirilen güneş kurslarının ikonografik⁴ ve ikonolojik⁵ açıklamaları üzerinden incelenerek sınırlandırılmıştır.

“Alacahöyük’te gerçek anlamda ilk sistemli kazılar, Cumhuriyet Döneminde Atatürk tarafından başlatılmıştır. 1935 yılında Türk Tarih Kurumu adına Hamit Zübeyr Koşay, Remzi Oğuz Arık ve Mahmut Akok’un gerçekleştirdiği ilk kazı çalışmaları 1983 yılına kadar sürdürülmüştür. Bu tarihten itibaren ara verilen kazılara 1996 yılında Prof. Dr. Aykut Çınaroğlu tarafından tekrar başlanmış ve devam ettirilmektedir” (Kazı Alanları, Web, 2015). Alacahöyük kazıları, Anadolu’nun geçmişine, geleceğine ve bilim dünyasına ışık tutması açısından önemli bir yere sahiptir. Alacahöyük’te ele geçirilen buluntuların çoğu Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilenmektedir. Çalışmaya konu olan Alacahöyük kral mezarlarında ele geçirilen güneş kursları da bu müzede yer almaktadır. Tez kapsamında yer alan mezar buluntuları ve güneş kursları, müzede bir plan dahilinde fotoğraflanarak teze aktarılmıştır.

Güneş kursları, Alacahöyük kazı raporlarından, Alacahöyük mezar buluntuları hakkındaki makalelerden ve güneş kurslarının genel çerçevesi Thomas Zimmermann’ın “Symbols of Salvation? – Function, Semantics and Social Context of Early Bronze Age Ritual Equipment From Central Anatolia” eserinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Ulusal ve uluslararası kaynaklar kullanılarak elde edilen bilgilerde, Erken Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı’nda yaşamış Hattilerin içinde yaşadığı dönemlerin ve eserlerin tarihlendirilmesi yapılırken kronoloji sorunu olduğu görülmüştür. Bu kaynakların tarihlendirme sorunları tartışılmamıştır. Eserlerin tarihlendirme önerileri referans alınarak Tablo 1’de Anadolu’da yaşanan Tunç Çağı’nın kronolojisi, arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkan malzemelere dayalı olarak oluşturulmuştur. Bu sebepten dolayı Tunç Çağı Anadolu kronolojisinde bazı yerel farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür.

⁴ Ortodoks kiliselerinde, İS VI. yüzyılda orataya çıkan Hz. İsa, Meryem veya azizlerin betimlendiği mumlu ve yumurtalı boyalar ile ahşap levhalar üzerine yapılan resimler. Bu resimlerin açıklanmasına ise ikonografi denmektedir (Tekçam, 2007: 103).

⁵ Sanat tarihi branşlarının özellikle sosyal ve politik koşullar altında görsel sanatlar ve sembolik anlamlarıyla birlikte incelenmesi (Iconology, Web, 2015)

Bu çalışmada, Lloyd ve Melaart tarafından önerilen tarihlendirme kriterleri kabul edilmiştir.

Geçmişten günümüze yapılan araştırmalar kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda yapılan bu tezin birinci bölümünde; Hatti uygarlık tarihi ve kültürü, Hattice ve Hatti efsaneleri genel hatlarıyla incelenmiştir. Hatti sanatı, Horoztepe ve Alacahöyük mezar buluntuları üzerinden ikonografik ve ikonolojik açıklamaları yapılmış, Hatti sanatındaki üslup birliği, farklı çağlardaki eserlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

İkinci bölümde; Alacahöyük kral mezarlarında bulunan, Hattili yöneticiler tarafından kullanılan güneş kursları ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Güneş kurslarının biçimsel özellikleri incelenirken ikonografik ve ikonolojik açıklamaları bezeme özellikleriyle birlikte değerlendirilmiş, geometrikler, delinmişler ve halkamsılar olarak üç gruba ayrılarak sınıflandırılmıştır. Güneş kurslarında görülen bezeme ve formların, hem içinde bulunduğu çağ ile hem de kendi çağının dışında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve uygarlıkların birbirleriyle olan etkileşimleri incelenmiştir. Güneş kurslarının her birinin kültürel işlevleri bulunmaktadır. Güneş kursları, astroloji alanında kullanılırken Mezopotamya'nın etkisinde kalınmış ve Hattilerin güneş kurslarının üzerinden kehanetlerde bulunulduğu düşünülmüştür. Dini törenlerde rahipler tarafından kullanılan, ses veren ve ses vermeyen güneş kurslarının, üzerinde bulunan kafes delikleriyle gökyüzü ve güneşi, sallandıkça ses çıkaran çıkıntılarla da yıldızları betimlediği düşünülmüştür.

Üçüncü bölüm olan uygulama kısmında ise; Genel olarak kafes delikli ve hayvan motifleriyle üretilen güneş kurslarının biçimsel ve bezeme özellikleri incelenerek yorumlanmış ve seramik malzemeler ile sanatsal formlar üretilmiştir.

Tunç Çağı	Lloyd ve Melaart tarafından Beycesultan çanak çömlek buluntularına dayanılarak verilen Tunç Çağı kronolojisi	Erken Tunç Çağı	M.Ö. 2800-1900
		Orta Tunç Çağı	M.Ö. 1900-1450
		Geç Tunç Çağı	M.Ö. 1450-1000
	Lloyd tarafından verilen Tunç Çağı kronolojisi	Erken Tunç Çağı	M.Ö. 2600-1900
		Orta Tunç Çağı	M.Ö. 1900-1600
		Geç Tunç Çağı	M.Ö. 1600-1200
	Ufuk Esin tarafından geniş bir örnekleme dayanan maden analizlerinin sonuçlarına göre belirlenen Tunç Çağı kronolojisi	Erken Tunç Çağı	M.Ö. 2800/2700 -1900
		Orta Tunç Çağı	M.Ö. 1900-1430
		Geç Tunç Çağı	M.Ö. 1430-1200
	Firuzan Kınal tarafından verilen Tunç Çağı kronolojisi	Erken Tunç Çağı	M.Ö. 2500-2000
		Orta Tunç Çağı	M.Ö. 2000-1550
		Geç Tunç Çağı	M.Ö. 1500-1200

Tablo 1 Anadolu'da Tunç Çağı'nın kronolojisi
(Aktüre, Web, 2010)

1. BÖLÜM

HATTİ UYGARLIK TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

1.1. Hatti Uygarlık Tarihi ve Coğrafyası (M.Ö. 2500-2000/1700)

Hattilerin M. Ö. 3. bin yıl içinde ve 2. binyıl başlarında, Erken Tunç Çağı döneminde, İç Anadolu'da Kızılırmak yayı içindeki bölgede gelişen bir kültürün sahipleri oldukları varsayılmaktadır. Bu bölgenin kendi içinde bir kültürel bağlantı göstermesine karşın öteki kesimlerde daha değişik kültür öğelerinin egemen olduğu görülmüştür (Dinçol, 2008: 671).

Fotoğraf 1 Hatti Ülkesi
Boğazköy/Boğazkale, Çorum
(Örenyerleri, Web, 2015)

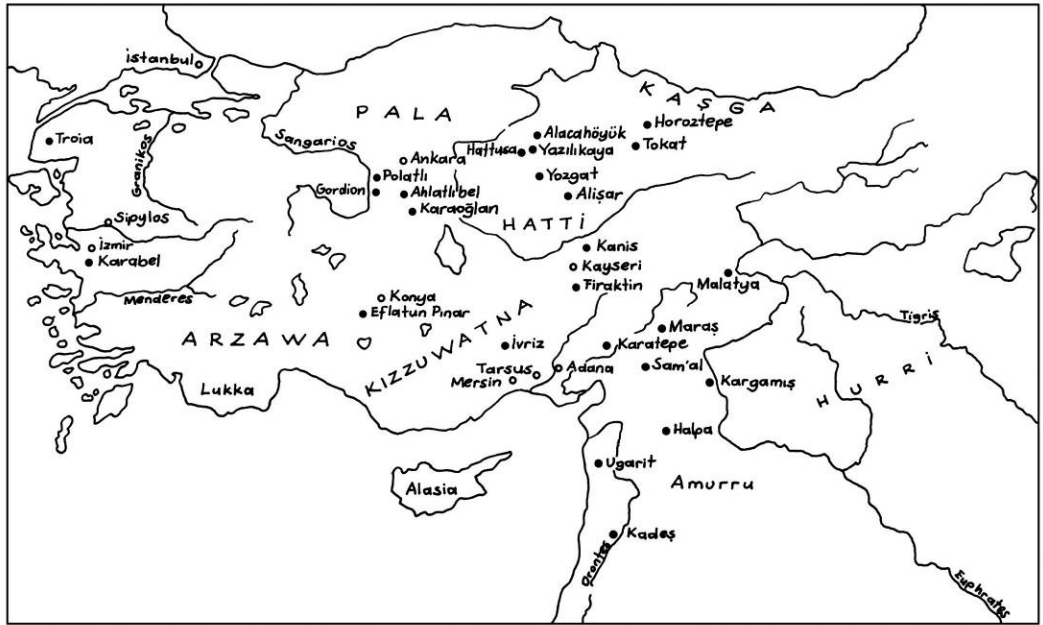
Hatti kelimesi ilk olarak Mezopotamya’da Akkad sülalesinden Sargon’un (M.Ö. 2400-2300) yazılı levhalarında görülmüştür. Levhalarda Sargon’un Küçük Asya sınırlarına kadar geldiği belirtilmiştir. Akkad kralları, Küçük Asya’ya devamlı geldiklerinden dolayı da Hatti Uygarlığının varlığını kabul etmişlerdir (Turani, 1992: 110). Hititlerin çağdaşı olan Babilliler ve Assurlular da Hattilerin ülkesi için Hatti kelimesini kullanmışlardır (Alp, 2005: 5). Bu ad o kadar benimsenmiştir ki M.Ö. 2200 tarihlerinde Anadolu’yu istila etmeye başlayan Hint-Avrupa kökenli Hititler kendi vatanlarından söz ederken bile Hatti Ülkesi söylemini kullanmışlardır (Akurgal, 1998: 15). Hatti aynı zamanda Hatti ülkesinin başkentidir. Bu kentin adı Koloni Çağı’nda (Erken Hitit Çağı’nda) Hattuş olmuş, Hitit Çağ’ında da Hattuşa haline dönüşmüştür. Böylece Hatti sözü hem kent hem de ülke adı olarak yaşamını sürdürmüştür (Alp, 2005: 2).

1.1.1. Hatti Uygarlığı’nın Uygarlık Tarihi Açısından Problemi

Hatti Uygarlığı hakkında çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler birçok arkeolog tarafından farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Akşit’in görüşüne göre, M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu’ya gelen, Hint-Avrupalı bir kavim olan Hititler, Anadolu’nun yerli halkı olan Hattiler ile karışarak yaşamaya başlamış ve bu birliktelikle Hatti-Hitit kültürünü meydana getirmiştir (2008: 23). Akurgal ve Uçankuş’un görüşüne göre, Anadolu’ya geldiklerinde ilkel bir durumda olan Hititler, Hattilerden din, mitoloji ve edebiyat bakımından büyük ölçüde etkilenmiş ve Hattilerin zengin kültür mirasını sahiplenerek kendi uygarlıklarını yaratmıştır (1998: 28; 2000: 365). Hatti uygarlığı hakkındaki bütün bu görüşler sağlam bir temele dayanmadığından dolayı halen Hatti uygarlığının varlığı hakkında tartışmalar devam etmektedir.

Anadolu’da Hattilerin yaşadığı Orta Tunç Çağı’nın başlarında (M.Ö. 1950-1750) Assurlu tüccarlar, Anadolu’nun zengin maden kaynaklarına yönelerek örgütlü bir ticaret sistemi olan Assur Ticaret Kolonileri dönemini başlatmış ve Assurlu tüccarlar, Hatti yerleşmesinin hemen dışında, Kayseri/Kültepe’de bir ticaret kolonisi kurmuştur. Bu kolonide, sistemsiz bir şekilde yapılan alışverişler daha sonraları “Karum” denilen bağımsız ticaret merkezleri sayesinde bir sisteme bağlanmıştır. Anadolu’ya kalay, ipek

ve koku getirip buradan altın gümüş ve değerli taşlar götürmeye başlayan Assurlu tüccarlar, bu ticaret ilişkileri sonucunda zenginleşmeye başlamış, Anadolu'nun yerli halkı da gittikçe fakirleşmiş ve yüksek faizle aldıkları borçları ödeyemez hale gelmişti. Bunun sonucunda beyler birbirleriyle kavgaya girmiş, kavganın sonucu olarak da her taraf yakılıp yıkılmış böylelikle de Assur Ticaret Kolonileri dönemi sona ermiştir (Akşit,2008: 19-20). Gavaz, Hititlerin bu Koloni Çağı'nda Anadolu topraklarına girerek Hitit Uygarlığı'nın temellerini attığını savunmaktadır (2014: 46).

Harita 1 Anadolu Uygarlıkları

(Akurgal, 2015: 1)

1.2. Hattice

Dil ve etnik köken önemli bir ilişki içerisinde olmasına rağmen, etnik yapıyı sadece dil çerçevesinde değerlendirmek oldukça güçtür. Bu yüzden, "...Hattilere bir nüfus grubu veya dil topluluğu demek daha doğru...." dur (Vigo, 2014: 80).

Araştırmacılar tarafından Hatticeyle ilgili birçok görüş bulunmaktadır. Alp'in görüşüne göre, Hititler tarafından yazılan Boğazköy devlet arşivlerinden günümüze ulaşan çivi yazılı metinlerden Hatticenin Orta Anadolu'nun kuzey kısmında Kızılırmak ve çevresindeki bölgelerde M.Ö. 3. binde konuşulduğu kabul edilmektedir. Hatticenin bu çağlarda Anadolu'nun diğer bölgelerinde konuşulup konuşulmadığı bilinmemektedir (2005: 2). Dinçol'un görüşüne göre, Hattiler hakkında bütün bilgilere Hitit yazılı belgeleri sayesinde ulaşılmaktadır. Bunun nedeni, Hattilerin kendi dillerine yazıyı uygulamamış olmasıdır. Hititlerin M.Ö. 1650'den sonra yazıyı kullanmaya başlamasıyla birlikte, Hatti dilindeki bazı mitolojik ve dinsel metinler yazıya geçirilmeye başlanmıştır ve bunların bir bölümünde de Hattice-Hititçe çeviriler yer almıştır. Ancak tüm bunlar Hatti dilinin tam bir çözümü olamamıştır (2008: 671).

Fotoğraf 2 Hatti diliyle yazılmış tabletin ön ve arka yüzü

(Vigo, 2014: 80)

Alp'in görüşüne göre, Anadolu'da yüzyıllar boyu birlikte yaşan Hititlerin ve Hattilerin dili ister istemez bir etkileşim içine girmiştir ve birçok dil örnekleri ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları: Hattice taht anlamına gelen hanwašuit Hititçe halmašuit, Hattice güneş tanrısı Eštan Hititçe Ištanu'dur . M.Ö. 2. binin ilk çeyreğine ait çivi yazılı Eski Assur dilindeki Kültepe metinlerinde geçen yerlilere ait kişi ve yer adlarının incelenmesinden sonra Hatticenin Erken Hitit Çağ'ında çok gerilediği ve kaybolma aşamasına geldiği anlaşılmaktadır (2005: 2).

Akurgal'ın görüşüne göre, M.Ö. 14. ve 13. yüzyıllarına ait ibadet konuları üzerindeki tabletler incelendiğinde, Hitit rahiplerinin dinsel törenleri yönetirken bazen kendilerine ait olmayan alıntılar okudukları anlaşılmıştır. Çevirileri satırlar arasında verilen bu deyişlerden önce “rahip şimdi Hattili (yani Hattice) konuşuyor” açıklaması bulunmaktadır (1998: 15-16). Alp'in görüşüne göre, yalnız Boğazköy'de bulunmuş olan bu Hattice metinlerin dinsel ve mitolojik içerikli olduğu anlaşılmıştır (2005: 2-3). Hattice yazılı belgeleri kapsamında üç önemli Hattice-Hititçe çift dilli metin bulunmaktadır. Bunlar: “temel taşıyı koyma” ritüeli; “bir tapınak temel atma ritüeli” ve “Ay tanrısının gökyüzünden düşme” efsanesidir (Vigo, 2014: 80).

Anadolu topraklarında Hatti yaşanırken, Mezopotamya'da Arkaik Sümer, Akkad ve Yeni Sümer dönemlerinde çivi yazısı kullanılmaktaydı. Fakat bu kültürlerle çağdaş ve onlarla ticarete başlamış Anadolu uygarlıklarında henüz yazı kullanılmamaktaydı. Orta Anadolu bölgesinde gerçekleştirilen kazıların başlaması ve çivi yazılı tabletlerin yorumlanmasıyla Hatti Uygarlığının etnik yapısı hakkında daha çok bilgi elde edilmiştir. “Bu bağlamda özellikle Kültepe'de ele geçen tabletlerin yorumundan, Hatti halkının dilinin Asyanik, yani bitişken dillerden olduğu anlaşıldı” (Çınaroğlu, 2014: 67). Türkçe de bitişken topluluğuna mensup olduğundan dolayı Hattilerin Türk olabilecekleri iddiaları bulunmaktadır. Fakat bu iddialar varsayımlar üzerinden tartışılmaya devam edilmektedir.

“Çok sayıda akademisyen, Hititli kopyalayıcıların yalnızca Hatti ritüelleri ve büyü metinleri değil (Hatti dilindeki başlıca iki metin kategorisi), ancak daha da önemlisi, Hatti dilinin kendisi üzerine sınırlı bir anlayışa sahip olduğu varsayımında birleşmektedir. Diğerleri ise, Hattice metinlerin yalnızca bilimsel bir uydurmadan

ibaret olmadığını, dikte edilen bir yazıyı yansıttığını öne sürmektedirler” (Vigo, 2014: 80).

1.3. Hatti Efsaneleri

Genellikle dinsel ve kült niteliğindeki Hattice ve çift dilli metinlerin Hattice ve Hititçe çevirilerini içeren bazı metinlerde Hatti tanrılarının isimleriyle Hatti özel isimleri yer alması Hititlerin, Hatti kültürünün ve dini inançlarının pek çoğunu benimsediklerini göstermektedir. Resmi Hitit dininde mevcut bulunan pek çok Hatti ögesini bu bakımdan ayırtmak oldukça zordur (Vigo, 2014: 81).

Hitit efsaneleri çoğunlukla Hatti tanrılarının isimlerini, ibadetlerini, kült kurumlarını ve kutsal yerlerini içermektedir (Vigo, 2014: 82). Örneğin Hitit panteonundaki⁶ başlıca tanrılardan Hattice adı Wuruşemu, Hititlerin güneş tanrıçası, onun kocası fırtına tanrısı, çocukları, yani Nerik ve Zipplanda'nın fırtına tanrıları, kızları Mezullaş ve torunları Zentuhiş Hatti kökenine aittirler. Ayrıca Hitit tanrısı Telipinus ve eşi Hatepinuş, Hitit tanrıçası Inaraş ve Zithariyaş ile Karziş ve Hapantalliyaş da Hattilere ait tanrılar arasındadır. Hititlere ait kralların adı olan Tuthaliya, Arnuvanda ve Ammuna Hattilere ait dağ adlarıdır. Hattuş da Hitit başkenti Hattuşa'nın Hatticesidir (Akurgal, 1998: 16).

“Ay tanrısının gökyüzünden düşme” efsanesinin hem Hititçe hem de Hattice ele geçirilmesi Hatti dilinin üzerinde olduğu ölçüde Hattilerin düşünce ve inanç dünyası hakkında da bilgi vermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Bir ay tutulması ve yağmur fırtınasının mitolojik anlatımıyla bu masal oldukça etkileyici bir anlatımla betimlenmektedir: (Akurgal, 1998: 16).

“Kaşku (Ay Tanrısı) gökten düştü. Şimdi o Kılammâr (tapınak) üstüne düştü. Ancak onu kimse görmedi. Şimdi tanrı (Gök Tanrısı) onun arkasından yağmur saldı. Ve arkasından yağmur sağanaklarını gönderdi. Onu korku aldı. Onu korku aldı. Hapantalli aşağıya onun yanına gitti, o zaman onunla konuştu. Gidiyor musun? Ne yapıyorsun?” (Akurgal, 1998: 16).

⁶ Antik Yunan ve Roma mimarlıklarında tanrıların hepsine birden adanmış tapınaklara verilen ad (Saltuk, 2007: 135).

1.4. Arkeolojik Kazılarda Elde Edilen Buluntular Işığında Hatti Sanatı

İç Anadolu'nun kuzeyinde bulunan Çorum'da Alacahöyük, Amasya'da Mahmatlar ve Tokat'ta Horoztepe olmak üzere, bu yerler Hatti kültürünün en belirgin eserlerinin verildiği bölgelerdir. Homojen bir kültür özelliği gösteren bu bölgeler, özellikle madeni eserlerle dikkat çekmektedir. Bu üç bölgede gün yüzüne çıkarılan madeni eserler, işleme, teknik ve sanat açısından Hatti kültürünün en göze çarpan örneklerini oluşturmaktadır (Dinçol, 2008: 671). Bu bölgelerde kullanılan kalay, uygarlıkların uzak bölgelerle ticaret içinde olduğunu göstermektedir. Mezopotamya ve Kuzey Suriye ile olan bağlantılar, Batı ve Orta Anadolu'da yeni form ve tekniklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sarı, 2012: 217). Bakıra kalayın katılmasıyla tuncu elde eden ve tuncun yüksek derecede ateşte eritilip, soğutulunca yeniden katılaştığını fark edilmesiyle madencilikte büyük bir ilerleme kaydetmiştir (Dönemler: Eski Tunç Çağı, Web, 2015). Metal atölyelerinde döküm, kakma, lehim, granülasyon⁷, telkâri gibi maden işleme teknikleri büyük bir ustalıklarla kullanılmıştır (Sarı, 2012: 217).

Fotoğraf 3 Erken Tunç Çağı maden ustalarının canlandırılması
Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

⁷ Bir motifin tümünün veya belirli bölümlerinin ya da çizgilerinin, madenlerden çeşitli büyüklük ve şekillerde hazırlanmış taneciklerin yan yana veya metal üzerine lehimlenmesiyle oluşturulan süsleme tekniğidir (Granülasyon, Web, 2015).

Hatti beyliklerinde halk genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktaydı. Fakat bu dönemdeki en önemli gelişme Orta ve Kuzeydoğu Anadolu'daki ticaretle ve maden işçiliğinde meydana gelmiştir. Maden yatakları bakımından zengin olan, Orta Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Çorum ili Bayat ilçesindeki 2009 yılında araştırmalar başlatılmıştır. Bu bölgedeki Derekutuğun Eski Maden İşletmeleri, Alacahöyük, Eski yapar, İkiztepe ve Resuloğlu gibi en önemli Erken Tunç Çağı merkezlerine yakınlığıyla bu bölgede maden etkinliklerinin M.Ö. 4000'den M.Ö. 2000'lere kadar devam ettiğini kanıtlamaktadır (Ensert, 2014: 26).

Vazo biçimleri, heykelcik tipleri ve özellikle süsleme çeşitleri çok karakteristik bir üslup birliği oluşturmaktadır (Akurgal, 1998: 17). Hattilerin bulunduğu bölgelerde ilk bronz eserler Hatti kültürüne aittir ve bu durum, Alacahöyük ve Alishar kazılarında açıkça görülmektedir. Alacahöyük'ün madenden yapılmış eserleri, komşusu olduğu ülkelerden farklı olup kendine özgü özellikler taşımaktadır. Buradaki eserler son derece özenli ve kaliteli üretilmiştir (Turani, 1992: 110). Sosyokültürel yapıları bakımından da Alishar-Kültepe, Alacahöyük-Horoztepe, Karaoğlan-Dündartepe, Mahmatlar-Resuloğlu'nun birbirine çok benzeyen küçük birer beylik merkezi oluşturduğu düşünülmektedir (Çınaroğlu, 2014: 67).

1.4.1. Horoztepe

Horoztepe, Tokat iline bağlı Erbaa ilçe merkezi yerleşiminin hemen doğusunda yer almaktadır. Horoztepe eserleri, Erken Tunç Çağı'nın son çeyreğinde, M.Ö. 2100 yıllarını içeren genellikle tunç ve elektrondan⁸ (altın+gümüş) yapılmış madencilik ustalığının dökümcülükte ileri bir düzeye geldiğini göstermektedir (Kaptan, 1980: 150).

Erken Tunç Çağı'na ait düz bir yerleşimde konumlanan Horoztepe, extramural⁹ karakterde kral mezarlarına sahiptir. Horoztepe'de yapılan kazılar sonucunda iki tane oda tipinde mezar ortaya çıkarılmıştır. Bunlardan biri kaçak kazı yapan yağmacılar

⁸ Altın (%30) ve gümüşün (%70) karışımı olan bir maden (Saltuk, 2007: 59).

⁹ Antik Çağ'da, ölülerin şehrin dışında nekropol sahasına gömülmesi (Tekçam, 2007: 69).

tarafından soyulmuştur. Diğeri ise fazla tahribata uğratılmamıştır (Uyanık, 2014: 103). Mezarlar düz olarak kapatılmıştır. Alacahöyük'te görüldüğü gibi çamur harçlı taş duvarlara, ağaç kalas izlerine ve ölü yemeğinin yendiğine dair bir buluntuya erişilmemiştir. Bulunan bir mezar, 8.5 x 3 m. ölçüsünde ve 1.25 m. derinliğe sahiptir ve ölü armağanları belli bir düzende yerleştirilip mezar kapatılmıştır (Baltacıoğlu, 2006: 129). Ölü armağanı olarak bırakılan madeni eserler genellikle altın, gümüş, elektron, bakır ve tunçtan oluşmaktadır. Az sayıda da seramik eser ele geçirilmiştir (Uyanık, 2014: 103).

Horoztepe'de bulunan altın eserler genellikle az sayıdadır. Altın eserler yalnızca üzeri süslemeli bir bilezik ve bir başlıktan ibarettir. Mezarlarda daha çok bakır ve tunç eserler yer almaktadır. Bunlar: Birisi döküm olan iki masa, üçgen delikli bir meyvelik, üç gaga ağızlı testi, sepet kulplu çaydanlık, iri çanak, kısa boyunlu çanaklar, basit ve kulpsuz çanaklar, fincan, ayna, iki çalpara¹⁰, üç güneş kursu¹¹, kirman¹², kemer tokasına benzeyen bir nesne, savaş aletleri, çocuğunu emziren kadın heykelciği, boğa heykelcikleri, sistrum ve ağaç veya tahta eşya başlıklarıdır. Gümüş eserler: Baldaken¹³, asa sapları ve başlıktır. Elektron eserler: Bıçağa benzeyen bir alet, damga mühürlere benzeyen beş nesnedir. Seramik eserler ise iki fincan bir vazo ve bir maşrapadır (Uyanık, 2014: 103). Bulunan baldaken sapları gibi statü eşyaları, burada gömülenlerin sıradan insanlar olmadıklarını gösteren en önemli eşyalardandır (Ensert, 2014: 30). Mezarlarda ele geçirilen bazı metal eşyalar kasti olarak ezilerek ve bükülerek mezarlara yerleştirilmiştir. Bu, Karadeniz'in ormanlık bölgesinde ölü gömme adetlerinde görülen bir ritüeldir (Özgüç, 1964: 19).

“Horoztepe mezarları, Erken Tunç Çağı'nın son evresindeki ölü gömme geleneklerinde, Alacahöyük kral mezarlarından başka mezarların da var olduğunu kanıtlaması açısından önemlidir. Alacahöyük standartlarının Horoztepe dışında hiçbir yerde benzeri yoktur. Alacahöyük ve Horoztepe eserleri bütün özellikleriyle yerli

¹⁰ Mezopotamya'da, “kendi ses veren çalgılar” grubuna giren bir müzik aleti (Tekçam, 2007: 52).

¹¹ Detaylı bilgi için Bkz. (2.1. Hatti Güneş Kursu).

¹² Eğirmen veya eğirmeç; yün, keten, kenevir, pamuk gibi lifli hammaddeleri büküp ip yapmaya (eğirmeye) yarayan bir ucu çengelli tahta araçlara verilen ad (Kirman, Web, 2014).

¹³ Antik Roma'da Doğu Akdeniz Bölgesi'nde sıkça rastlanan, çoğunlukla kare planlı, bir kaide üzerinde yükselen ve primidal çatılı bir anıt mezar türü (Tekçam, 2007: 29).

Anadolu'ya has bir medeniyeti temsil etmektedir. Bu mezarlar Hatti uygarlığının en şaşalı döneminde olağanüstü gömüt armağanları ile yönetici sınıfa ait olduğu düşünülen zengin mezarlardır” (Uyanık, 2014: 103).

“Horoztepe mezarlığı kazılarında ortaya çıkarılan bakır-tunç eserlerin bolluğu, çeşitliliği ve orijinalliği bölgenin Erken Çağı'nda metalürjik¹⁴ faaliyetler bakımından çok ileri bir konumda olduğunu göstermektedir. Nitekim Horoztepe, Erken Tunç Çağı metal işçiliğinin en güzel örneklerini veren Anadolu'daki sayılı merkezlerden biridir” (Uyanık, 2014: 109).

Alacahöyük buluntularıyla, daha kuzeydeki Horoztepe ve Mahmatlar'da ele geçirilen eserlerin ayrıntılı incelenmesiyle Horoztepe ve Mahmatlar'daki eserlerin daha gelişkin bir üslup ve işçilikle yapıldığı sonucuna varılmaktadır. Alacahöyük eserlerinin yaklaşık olarak M.Ö. 2400, Horoztepe ve Mahmatlar'ın ise M.Ö. 2100-2000 dolaylarında tarihlenmesi geçen yüzyıllarda daha gelişmiş bir sanat anlayışının ortaya çıkardığını göstermektedir (Dinçol, 2008: 671).

1.4.2. Alacahöyük

Çorum'un 45 km. güneybatısında, Ankara'nın 160 km. doğusunda yer alan Alacahöyük'te 4 kültür tabakası tespit edilmiştir. En alt tabakada 14. ve 5. mimari tabakaları içeren Kalkolitik Çağ kalıntıları bulunmaktadır. Onun üzerinde Erken Tunç Çağı kalıntılarının bulunduğu 8. ve 5. tabakalar yer almaktadır. 5. mimari kat büyük bir yangın tabakasıyla son bulmaktadır. Bu yangın tabakasının üzerinde Hitit dönemine ait 4. ve 2. tabakalar bulunmaktadır. En üst tabakada ise, Frig, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerini kapsayan karışık bir tabaka bulunmaktadır (Yalçın, 2011: 61). Bu başlık altında incelenecek dönem, Erken Tunç Çağı dönemine ait 7. ve 5. kültür tabakalarıdır. Yapılan son araştırmalarla bu tabakaların M.Ö. 2850-2100'e tarihlendiği saptanmıştır.

Alacahöyük'teki yerli halkın yaşamlarını ve dinsel inançlarını yansıtan yerleşimin yansıttığı mimarlık, diğer yapı katlarıyla benzerlik göstermektedir. Planları

¹⁴ Metalleri ve alaşımlarını elde etme, hazırlama, biçimlendirme ve işleme yöntem ve tekniklerinin tümü (Büyük Larousse: Sözlük ve Ansiklopedi, 12. Cilt , 1986).

birbirine benzemeyen evler, ayırık düzende çarpık planlı odaların birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir. Evlerin temelleri taştan, duvarları kerpiçten, içleri çamurla sıvanarak yapılmıştır. Toprak kaplı düz damların ahşap kirişlerle desteklendiği sanılmaktadır. Ayrıca oturlan evlerin içinde ölü armağanları ve halka ait mezarlara da rastlanmıştır (Günay, 2008: 64).

Alacahöyük'te 13 kral mezarı¹⁵ ortaya çıkarılmıştır. Erken Tunç Çağı dönemine tarihlenen bu mezarların dönemin yerel yöneticileri olan prens ve prenseslere ait olduğu ölü armağanlarının zenginliğinden anlaşılmaktadır (Dinçol, 2008: 671). 7. ve 5. kültür tabakasına ait mezarlar bazı harflerle tanımlanmıştır. 7. kültür tabakası F, K, L mezarlarına, 6. kültür tabakası A, C, E mezarlarına, 5. kültür tabakası H, S, B, D, R, T', T ve A' mezarlarına aittir (Yalçın, 2011: 61). Ayrıca, BM, RM, MA', MA, MC ve TM olarak işaretlenen mezarlar da bulunmaktadır. TM mezarı iki evreli, MC mezarı ise üç evrelidir (Baltacıoğlu, 2002: 92)

Kral mezarlarında bulunan armağanların çoğunluğu altın, gümüş, tunç ve elektrondan yapılmıştır. Mezarlarda güneş kursları, sistrumlar, insan ve hayvan heykelcikleri, silahlar, bızlar¹⁶, küpeler, altın saplı gümüş kaşık, altın-gümüş kirman, tunç ya da gümüş aynalar, iğneli altın toka, altın kemer, altın saç halkaları, altın, gümüş, bakır, kehribar, akik, kırmızı kalseduan¹⁷, cam ve nefes taşından¹⁸ çeşitli boncuklar ve gerdanlıklar, altın bilezikler, altın ve gümüşten başlı iğneler, yine altın ve gümüşten yapılmış yarı kıymetli taşlarla yapılmış süs eşyaları, ajurlu işlenmiş alınlıklar (diademler¹⁹), alınlığa takılı yaprak altından şeritler, ahşap eşyaya çakmak için yapılmış, keman biçimli ince altından ikiz idoller²⁰, göğüsleri ve ayağındaki çizmeleri yaprak altınla kaplanmış, bakır kadın figürini ve yine altın ve gümüşten elde edilen kabartma

¹⁵ Detaylı bilgi için Bkz. (2.5.2.2.1. Alacahöyük Kraliyet Mezarları ve Güneş Kursu).

¹⁶ Üçgen ya da kare kesitli, sivri uçlu, saplı el aracı. Küçük delikleri delmeye yarar (Bız nedir?, Web, 2015).

¹⁷ Kuvars ve opal liflerinden oluşan, mühür ve süs eşyası yapımında kullanılan, yarı billur silis (Kalseduan nedir?, Web, 2015).

¹⁸ Parlak ve saydam bir çeşit kuvars billuru (Nefes Taşı, Web, 2015).

¹⁹ Antik çağda baş çevresine ve alına takılan taç veya takı (Tekçam, 2007: 57).

²⁰ Tarih öncesi ve tarihi çağlarda tanrılara adak olarak sunulan taş, pişmiş toprak bazen de kemikten yapılmış stilize tanrı ve tanrıça heykelcikleri (Saltuk, 2007: 83).

bezeklerle süslenmiş kap kacaklar yer almaktadır (Çınaroğlu, 2014: 67; Günay, 2008: 64; Dinçol, 2008: 671).

“3. bin yerleşme yerlerinden biri olan Alacahöyük'teki mezarlarda gün yüzüne çıkarılan buluntular arasında çok sayıda altın ile bir gümüş-altın alaşımı olan elektrondan yapılmış eşyanın bulunmuş olması, bu dönemde altının erken dönemlerdeki gibi sadece süs eşyası yapımında değil, dinsel törenlerde ve gündelik hayatta kullanılan nesnelerin yapımında kullanıldığına tanıklık ederler” (Başak, 2008: 25).

Alp'in görüşüne göre, Alacahöyük kral mezarlarında ortaya çıkarılan ve Hatti kültürüne ait olan buluntular, Hitit buluntularıyla birlikte ele alındığında, Hatti kültürünün Hititler üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir (2003: 2).

“Örneğin Hitit anıtlarında ve mühürlerinde bulunan lituus'lara (kralların kullandığı ucu kırık asa) ilişkin en eski örnekler Alacahöyük kral mezarlarında bulunmuştur. Alacahöyük mezarlarının, kral mezarları oldukları, burada bulunan madenden lituus uçları sayesinde anlaşılmaktadır” (Alp, 2003: 2).

1.4.3. Hatti Sanatı Mezar Buluntuları

Horoztepe ve Alacahöyük'te ortaya çıkarılan Hatti sanatı mezar buluntularını, çoğunlukla metal ojeler oluşturmaktadır. Bu buluntular, mezarlarda önemli bir yere sahip olan, hayvan biçimli standartlar, idoller (insan biçimli heykelcikler), sistrumlar, çalparalar, altın kaplar, takılar, silahlar ve seramik kaplar üzerinden incelenerek sınıflandırılmış, dönemin içinde bulunduğu sanat anlayışı, çağdaşları ve diğer çağlarda bulunan eserlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve eserlerin ikonografik ve ikonolojik açıklamaları yapılmıştır. Ayrıca, Kızılırmak kavisi dışında kalan Orta Anadolu yöresindeki Hasanoğlan'da ele geçirilen, Hatti özellikleri taşıyan kadın heykelciği, bu eserlerin sınıflandırılmasına dâhil edilmiştir.

1.4.3.1. Hayvan Biçimli Standartlar

Mezarlarda ele geçirilen buluntulardan en dikkat çekenleri geometrik desenleriyle ve hayvan betimleriyle bezenmiş olan güneş kurslarıdır. Bunun yanı sıra mezarlarda boğa ve geyik betimlemelerinden oluşan hayvan heykelcikleri de bulunmaktadır. Bu hayvan heykelciklerine sancak adı verilmektedir. Bu hayvan biçimli sancaklar çoğunlukla tunçtan dökülmüştür veya altın, gümüş gibi saf madenlerden üzerleri kakma tekniği ile süslenmiştir. Altlarında bulunan çıkıntılar sayesinde bir sapa geçirilerek taşınıldığı ve dini törenlerde rahipler tarafından kullanıldığı düşünülen bu dinsel sembollerin tümüne standart²¹ adı verilmektedir (Çınaroğlu, 2014: 67; Dinçol, 2008: 671). Ölü gömme törenlerinde ölünün taşınmasına yardımcı olan tahtadan sedyenin 4 köşesine yerleştirildiği de ileri sürülmektedir (Bkz. Resim 1).

Resim 1 Alacahöyük'te gerçekleştirilen ölü gömme töreni ve tahtadan sedyenin dört köşesine yerleştirilmiş geyik biçimli standartlar

(Anatolian Early Bronze Age, Web, 2015)

²¹ Uluslararası müze ve kataloglarda aynı işleve sahip olan bu eserlere standart adı verilmektedir. Fakat ulusal kaynaklarda sancak ya da “alem” adı kullanılmaktadır.

Fotoğraf 4 Geyik biçimli tunç standart

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Erken Tunç Çağı Anadolu uygarlıklarının zengin malzeme mirasının en ayırt edici özelliği özgün bir grup metal eşyaya sahip olmasıdır. Bu metal eşyalar sadece kaplar, aletler veya silahlar gibi geleneksel pratik kategorilere ayrılamaz. Bunlar bazen soyut biçimde bazen de hayvan formlarıyla şekillendirilmiş, bronz, bakır arsenik ve gümüş ile yapılan, bu kategorinin en önemli eserleri olan “tören standartları”dır (Zimmermann, 2006-2007: 509). Hayvan biçimli standartlar da bu kategoride önemli bir yere sahiptir.

Fotoğraf 5 Boğa biçimli altın kakmalı gümüş standart

Alacahöyük. M.Ö. 2350. Londra British Museum
(Explore, Web, 2015)

Turani'nin görüşüne göre, hayvan biçimli standarda yer alan hayvanların doğadaki durumu gözlenerek, bu hayvanların doğadaki durumuna uygun halleri tespit edilmiş ve bu hayvanlar soyutlanmıştır. Soyutlanmış olan bu üslupla, hayvanlar stilize edilmiş hale dönüştürülmüştür. İç içe geçmiş daireler hayvan biçimli standartların üzerini süsleyen motifler arasında yer almıştır (1992: 110). Çınaroğlu'nun görüşüne göre, tüm geyik heykelleri, aslan apliklerinde ve boğalarda görüldüğü gibi erkektir. Horoztepe boğası, Merzifon Oymağaç' ta bulunmuş çift boğalı çarklı standart ve Anadolu kökenli olan günümüzde Tel Aviv Müzesi'nde korunan boğa heykelciğinde de erkeklik organı görünür bir şekilde vurgulanmaktadır (2014: 70) (Bkz. Fotoğraf 10).

Fotoğraf 6 Geyik biçimli tunç standartlar

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Boğa ve geyik biçimli standartlar, Hitit Uygarlığı zamanında bazı tanrıların yerine geçmiş kutsal hayvanlar olarak kullanılmıştır. Boğa, fırtına tanrısının, geyik ise koruyucu tanrının kutsal hayvanları olarak kabul edilmiştir (Dinçol,1982: 110). Yalçın'ın görüşüne göre, boğa heykelcikleri gücü, geyik heykelcikleri ise üretkenliği ve

bereketi sembolize etmektedir (2012: 117). Alp'in görüşüne göre, Hitit Uygarlığı'nda görülen gümüşten boğa ve geyik ritonları²² bunlara örnek teşkil etmektedir" (2003: 8) (Bkz. Fotoğraf 7 a.-b.).

Fotoğraf 7 a. Gümüş boğa ritonu b. Gümüş geyik ritonu

a. M.Ö. 1600-1400 b. M.Ö. 1500-1400

a.-b. Buluntu yerleri bilinmiyor. Hitit Uygarlık Çağı. New York Metropolitan Sanat Müzesi

a. (The Hittites, Web, 2008) b. (The Hittites, Web, 2010)

Neolitik yerleşim yeri olan Çatalhöyük ile tanınan boğa figürü, Tunç Çağı'nda Beycesultan sunaklarında, Alacahöyük'ün hayvan biçimli standartlarında ve Hitit fırtına tanrısının kutsal hayvanı olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan, Hatti ve Hitit kültürünün çoğunun Neolitik Çağ'a kadar uzandığı görülmektedir (Dinçol, 1982: 16).

²² Antik Çağ'da, dinsel törenlerde tanrılara ya da ölümlerin ruhlarına içki sunmada kullanılan boynuz, hayvan başı ya da hayvan (boğa, aslan, kedi, köpek, koç ve domuz başı vb.) şeklinde yapılmış kap (Tekçam, 2007: 190).

Fotoğraf 8 Çatalhöyük evinin duvarındaki boğa başları
 Çatalhöyük. M.Ö. 6800-5700. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
 (Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 9 Boğa biçimli bakır alaşımli standart
 Gök tanrısının arabasını çektiği düşünülen Serri ve Hurri adlı ikiz kutsal boğalar
 Buluntu yeri bilinmiyor. M.Ö. 2300-2000. New York Metropolitan Sanat Müzesi
 (Collection, Web, 2015)

Zimmermann'nın görüşüne göre, Kafkasya Maikop kültüründe bulunan hayvan biçimli standartlar ile Alacahöyük'te bulunan hayvan biçimli standartlar motif özellikleri bakımından benzerlik göstermektedir. Maikop kültürünün eserleri M.Ö. 4000 dolaylarında tarihlendiğinden dolayı bu iki kültürel oluşum arasında kronolojik bağlamda tutarsızlık görülmektedir. Hayvan biçimli standartlar dışında Maikop ve Alacahöyük eserlerinin arasında çok az benzerlik bulunmaktadır (2006-2007: 513).

Fotoğraf 10 Boğa biçimli tunç standart

Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 11 a. Boğa biçimli tunç ve elektrondan yapılmış standart **b.** Boğa biçimli tunç standart
a. Alacahöyük K mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
b. Alacahöyük MC mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 12 a. Boğa biçimli tunç ve elektrondan yapılmış standart **b.** Boğa biçimli tunç standart
a. Alacahöyük L mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
b. Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

1.4.3.2. İdoller (İnsan Biçimli Heykelcikler)

İdol, “tarih öncesi ve tarihsel çağlarda, tanrılara adak olarak sunulan, pişmiş toprak, kemik, altın veya mermerden yapılmış stilize tanrı veya tanrıça heykelcikleri” dir (Tekçam, 2007: 103).

Hattilerde insan heykelcikleri önemli bir yere sahipti. İnsan heykelcikleri, hayvan heykelciklerine oranla daha küçük ölçülerde yapılmıştı ve bunların tamamı kadındı (Çınaroğlu, 2014: 70). Heykelciklerin vücut ve başları idol tipindedir (Turani, 1992: 111). Boğa ve geyik heykellerinin tamamının alınlarında yer alan üçgen, insan heykelciklerinin cinsel organlarının üzerine yer almıştır (Bkz. Fotoğraf 11 ve Fotoğraf 14). Heykel ustalarının hayvan heykelleri yapımında gösterdikleri anatomik başarı, kadın heykellerinde görülmemiştir (Çınaroğlu, 2014: 70). Turani'nin görüşüne göre, yapılan araştırmalardan heykel ustalarının belli bir idol biçimine bağlı kalmak zorunda olduğu anlaşılmıştır. Vücut hacimleri idol formunda olmasına rağmen anlatım gerçekçi bir tutumla (Alacahöyük, Hasanoğlan ve Horoztepe'de bulunan heykelciklerde görüldüğü gibi) devam etmiştir (1992: 111).

Döküm tekniğiyle yapılmış Fotoğraf 13 a.'da görülen kadın heykelciğinin göğüslerine, ayaklarına ve dize kadar bacaklarına ince altın levhalarla kaplama tekniği uygulanmıştır. Baş ve gövdesinin üst kısmı yarım kurs biçiminde stilize edilmiştir. Yuvarlak göz çukurları siyaha yakın koyu mavi bir malzeme ile doldurulmuştur. Kulaklar, başın iki yanındaki çıkıntılarda, iki yuvarlak çukur halinde belirtilmiştir ve bu çukurlar altın levha ile kaplanmıştır. İnce uzun belinde üç yatay kabartma, şerit halinde gösterilmiştir. Aynı mezarda bulunan dövme tekniğiyle yapılmış gümüş-altın karışımı kirmanın da bu ana tanrıça heykelciğinin koruyucusu olduğu düşünülmektedir (Koşay ve Kulaçoğlu, 1993: 80). Bu kirman, “...yün eğirme ve iplik bükme işinin kadına ait olduğunun bir belgesidir” (Uzunoğlu, 1993: 23).

Fotoğraf 13 a. Elektron ve gümüşten yapılmış idol **b.** Altın ve gümüşten yapılmış kirman Alacahöyük L mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Fadliye Yılmaz, 2015)

Alacahöyük'ün kuzey doğusunda, Tokat ili civarlarındaki Mahmatlar ve Horoztepe'deki mezarlarda ele geçirilen buluntularla, Ankara yakınındaki Hasanoğlan'da bulunan kadın heykelciği Hatti maden sanatının en iyi örneklerinden birini oluşturmaktadır (Dinçol, 2008: 671). Hatti sanatının maden eserlerinin Kızılırmak kavisi dışında kalan Orta Anadolu yöresinde de yayılmış olduğunu göstermektedir (Akurgal, 1998: 30). Bir kadını betimleyen Hasanoğlan heykelciğinin ayak bileğindeki halhallar, belinde ve göğsünde çapraz olarak bulunan şeritler, göğüsleri, başı ve saçları altından yapılmıştır. Ayrıca heykelciğin baş yapısının arkası altın kaplardaki desenlerle benzerlik göstermektedir (Akurgal, 2001: 29) (Bkz. Fotoğraf 14 a.-b.).

Fotoğraf 14 a. Elektron ve altından yapılmış kadın heykelciği **b.** Fotoğraf 27'deki altın testiden ayrıntı

a. Hasanoğlan. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

b. Buluntu yeri bilinmiyor. M.Ö. 2700-2000. New York, Metropolitan Sanat Müzesi

a. (Fadliye Yılmaz, 2015) **b.** (Akurgal, 2015: 194)

Horoztepe'de ortaya çıkarılan çocuğunu emziren kadın heykelciği Hasanoğlan'da bulunan heykelcik gibi hareketli ve canlı çizgileriyle Alacahöyük'ün durağan insan figürlerinden ayrılmaktadır (Dinçol, 2008: 671) (Bkz. Fotoğraf 15). Döküm tekniği ile yapılmış, çıplak olarak ayakta duran ve çocuğunu emziren bu heykelciğin dar alını geriye çekik ve yüzü keskin hatlıdır. Derin çukurlar halinde oluşmuş gözlerin bir dolgu malzemesiyle doldurulduğu düşünülmektedir. Çocuğunu bacakları arasında geçirdiği sağ eliyle, kalçasından kavramaktadır ve çocukta iki eliyle annesine sarılmış durumda annesinin sol memesini emmektedir (Özgüç, Akok ve Kulaçoğlu, 1993: 81). Bu heykelciğin bereketin sembolü olduğu ve ana tanrıçayı temsil ettiği düşünülmektedir (Dönemler: Eski Tunç Çağı, Web, 2015).

Fotoğraf 15 Tunç kadın heykelciği

Horoztepe. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

“Hamit Zübeyr Koşay tarafından idol olarak yayınlanmış olan figürinler literatürde, kadın figürü, idol ya da heykelcik olarak gösterilmekte ve böylece kavram karmaşasına yol açmaktadır” (Yalçın, 2012: 113). Alacahöyük’te ortaya çıkarılan tunçtan yapılmış, aynı mezardan çıkarılan 3 kadın heykelciği, diğer heykelciklerden farklıdır. Fotoğraf 16’da bulunan a. ve b. heykelciği biçimsel olarak benzerlik göstermektedir. Heykelciklerin başı, gövdesi ve diğer organları birbirleriyle orantılıdır. Kalay içeren bronzdan döküm tekniğiyle yapılmış a. heykelciğinin kolları gövdeye bağlanmış ve dirsekten öne doğru uzanarak bir nesneyi tuttuğu etkisi görülmektedir. Küçük göğüsleri bulunmaktadır. Karnından kasıklarına kadar uzanan üçgen biçimli dişilik sembolü bulunmaktadır. Üçgenin üzeri daha önceden gümüşle kaplandığı gözlemlenmektedir. Üçgenin üzerinde bulunan çizgi kemer süsü görünümündedir. Kurşun içeren bronzdan dökülen b. heykelciği bacakları açık, sol ayağı önde duran, bir testi taşıyan bir kadını betimlemektedir. Diğer heykelciklerde bulunan kemer süsü bulunmamaktadır. Küçük göğüsleri daha belirgindir. İri burnunun altına bir çizgiyle

ağız gösterilmiş ve kulakları dikey olarak betimlenmiştir. Karnının altında üçgen biçimli dişilik sembolü bulunmaktadır. Diğer heykelciklerden farklı biçimsel özellikler gösteren, kalay, bronz ve antimuandan²³ oluşan c. heykelciğinin çocuk olduğu düşünülmektedir. Poposu çıkık, göbekli ve elleri karşılıklı göbeğin üzerinde betimlenmiştir. Gözleri çekik, burnu kulakları ve dudakları plastik işlenmiş, yüzünde somurtan bir ifade vardır (Yalçın, 2012: 115). Bu heykelciklerin, tanrılara veya ölülerin ruhuna içecek ve yiyecek sunmak için mezara bırakıldığı düşünülmektedir (Ensert, 2014: 30).

Fotoğraf 16 Tunç kadın heykelcikleri

Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 17'deki idol, gümüşten döküm tekniği ile yapıldıktan sonra altınla kaplanan, yarım daire başlı, ince belli ve geniş kalçalı heykelcik ayakta duran bir insanı betimlemektedir. Bu heykelciğin geniş kalçalarından ve ince belli oluşundan kadın olduğu düşünülmektedir. Mezar kazısında heykelciğin arkasında yay görünüşlü bir çubuk asılı bulunmuştur. Bu yayın bir savaşçıya ait olduğu düşünülmektedir (Yalçın, 2012: 114).

²³ İnsanlar tarafından çok eski zamanlardan beri kullanılan ve günümüzde stratejik önemi olan bir metaldir (Antimuan, Web, 2015).

Fotoğraf 17 Elektron idol

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 16 ve Fotoğraf 17’de bulunan heykelciklerin benzerleri pişmiş topraktan Alacahöyük dışında Ahlatlıbel, Etiyokuşu, Karaoğlan, Kalınkaya gibi önemli merkezlerde bulunmaktadır. Metal bir örneği ise Göller bölgesinde bulunmaktadır. Fotoğraf 16’da bulunan heykelcikler, Fotoğraf 14’deki Hasanoğlan heykelciği ve Fotoğraf 15’deki çocuğunu emziren kadın heykelciği ile benzerlik göstermektedir. Tüm bu heykelcikler, Mezopotamya, Ege ve Balkanlardaki aynı zamanlarda tarihlenen heykelcilik anlayışıyla üslûp açısından birbirlerine benzemektedir (Yalçın, 2012: 116). Bu kendine has Anadolu heykelcikleri Hatti sanatının eriştiği üst noktayı göstermektedir.

Alacahöyük'te ortaya çıkarılan, bronzdan yapılmış kadın heykelciğinin kulaklarında altın pulcuklar bulunmaktadır. Bu pulcuklardan bir tanesi düşmüştür. Heykelciğin göz bölgesindeki çukurların ve göğüslerinin bir zamanlar altınla kaplı olduğu düşünülmektedir. Kısa kolları göğüslerine doğru bükülmüştür ve bu heykelcik muhtemelen elleriyle göğüslerini tutmaktadır. Karın boşluğundan kasıklarına kadar uzanan üçgen biçimli ve baklava motifli dişilik sembolü bulunmaktadır (Yalçın, 2012: 114).

Fotoğraf 18 Tunç ve altından yapılmış idol

Alacahöyük Alacahöyük L mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Alacahöyük'te ortaya çıkarılan altın ve toprak idollerin zenginliği dikkat çekici bir özellik göstermektedir. Bulunan çift altın idollerin sayısı 20'dir. Bunlar tahta bir kutunun kenarlarına tutturulduğu düşünülmektedir (Çınaroğlu, 2014: 72). İdoller yarım daire biçimli ve kısa boyunludur. Gözler ikişer kabartmayla, göğüsler ikişer delikle belirtilmiştir. Gövde üzerinde düzenle sıralanmış kabartmalı noktalar yer almaktadır. Dövme tekniği ile yapılan bu ikiz idol, ana ile kızı betimlemektedir (Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Künye Bilgileri, 2015)

Fotoğraf 19 Altın ikiz idoller

Alacahöyük Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2400-2100. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Alacahöyük ve diğer merkezlerde bulunan çeşitli materyallerden yapılmış kadın heykelcikleri ve idoller, Anadolu'da anaerkil toplumların varlığını göstermesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu heykelcikler ve idoller ana tanrıçayı sembolize etmektedir (Yalçın, 2012: 117).

1.4.3.3. Sistrumlar

Elle tutulup sallanarak çalınan müzik aletlerine sistrum adı verilmektedir. Bir çerçeve içerisinde bulunan millere geçirilmiş yuvarlak veya dikdörtgen parçalar, sistrumun aşağı yukarı hareketiyle birbirine değerek ses çıkarmaktadır (Ensert, 2012-2013: 31). Anadolu'daki en iyi örneklerine Horoztepe'de ve Alacahöyük'te rastlanmaktadır.

Horoztepe'de ortaya çıkarılan sistrum kare, New York Metropolitan Müzesi'nde sergilenen ve yine Horoztepe'ye ait olan sistrum ise "U" ve "V" şeklindedir (Ensert, 2012-2013: 31-32). İlhan ve Öztürk'ün görüşüne göre, Fotoğraf 20'de görülen kare şeklindeki "günümüzden yaklaşık 4200 yıl önce üretilmiş ve çevresinde geyik ve ceylan betimleriyle süslenmiş sistrum, bu yapısıyla önemli bir sanat eseri olarak da değerlendirilebilir" (2011: 12). Bu sistrumun çerçevesinde görülen hayvanlar, aynı dönem içerisinde yapılan hayvan heykelcikleriyle benzerlik göstermektedir (Bkz. Fotoğraf 20-21). Horoztepe'nin yanı sıra Alacahöyük'te ortaya çıkarılan güneş kursları da sistrum²⁴ kategorisine girmektedir ve genellikle kendi üzerinde sallanan çıkıntılar yuvarlak formludur. Her iki bölgede çıkan sistrumların ortak kültürel işlevleri bulunmaktadır.

²⁴ Detaylı bilgi için Bkz. (2.4.1.Ses Verenler (Sistrumlar)).

Fotoğraf 20 Tunç sistrum

Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

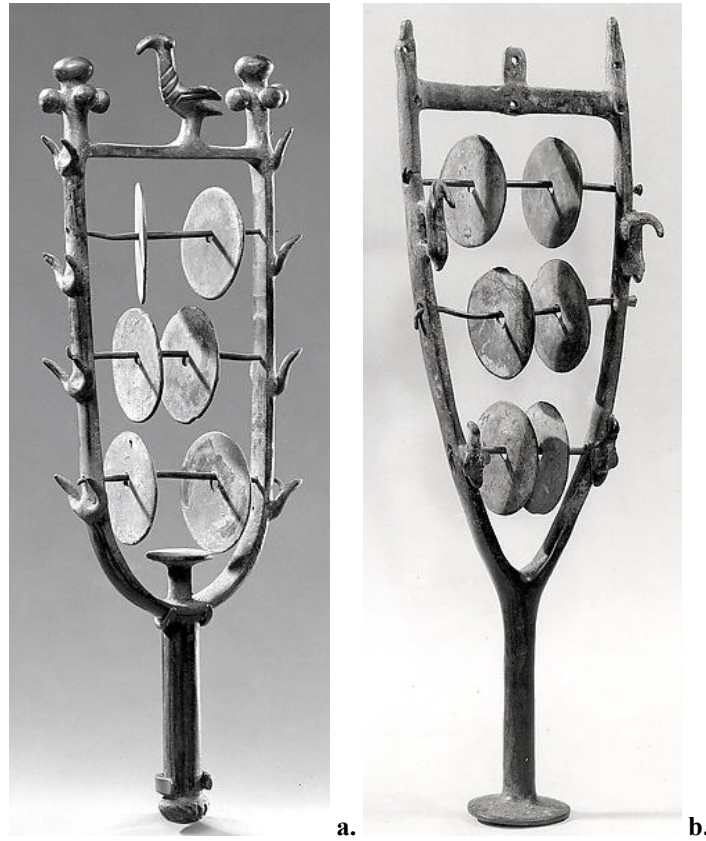
a.

b.

Fotoğraf 21 a. Tunç geyik heykelciği **b.** Tunç ve elektrondan yapılmış boğa heykelcikleri
Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Horoztepe'ye ait Fotoğraf 22 a.'da bu görülen sistrum, bir sapın üzerinde sivri boğa boynuzları ve stilize bitkilerle dekore edilmiştir. Bu sistrumun üzerinde bir kuş yer almaktadır ve kuşun muhtemelen kanatlarını uzatmış bir şahin olduğu düşünülmektedir. Bu sistrum döküm tekniğiyle yapılmıştır. Sistrumun üzerinde bulunan diskler ve diskleri tutan teller sonradan gövdeye eklenmiştir. Hem şahin hem de öküz boynuzları birkaç bin yıl Anadolu insanının dini inanışlarında sembolik bir rol oynamıştır. Bu yüzden bu sistrumun dini törenlerde rahipler tarafından kullanılmış ve tanrıların onuruna yapılan dans ve şarkılara eşlik etmiş olmaları muhtemeldir (Muscarella, 1968: 2).

Fotoğraf 22 a.-b. Bakır alaşımli sistrumlar
Horoztepe. M.Ö. 2300-2000. New York Metropolitan Sanat Müzesi
(Collection, Web, 2015)

1.4.3.4. Çalparalar

Kendi tınlar çalgılar grubuna giren çalparalar, metalden üretilmiştir ve birbirlerine vurularak çalınabilen zillerdir. Alacahöyük'te ortaya çıkarılan çalpara, alt kısmı kurs şeklinde, ortası oyuk ve üst kısmında yuvarlak kesimli bir sapla gövdeye bağlanmaktadır (İlhan ve Öztürk, 2011: 12) (Bkz. Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23 Tunç çalparalar

Alacahöyük TM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

“Zillerin çapları 4 ila 12 cm. arasında değişir ve bazıları delik ve farklı biçimlendirilmiş saplara sahiptir. Delikler, iki zilin birbirine veya çalgıcının ellerine bağlanması veya bir yerlere asılmaları için kullanılmış olmalıdır” (Ensert, 2012-2013: 32).

Fotoğraf 24 Tunç çalparalar

Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

1.4.3.5. Altın Kaplar

Anadolu'ya özgü bir süsleme biçimi olan oluklu bezeme yöntemi hemen hemen bütün kaplarda görülmektedir. Erken Tunç Çağı'nda, Hattilerin genellikle altın kaplarda kullandığı bu oluklu bezeme yöntemi, değerli madenlerden yapılmış kaplarda, seramik kaplarda ve halkın gündelik hayatta kullandığı eşyalarda örnekleri bulunmaktadır (Bkz. Fotoğraf 25-26). Hattilerde altın kaplar soylular tarafından günlük hayatta kullanılmaktaydı ve bunlar daha sonra soyluların mezarlarına ölü armağanı olarak mezarlara bırakılmaktaydı.

Fotoğraf 25 Altın gaga ağızlı testi ve altın kadeh
Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 26 Altın mobilya kaplaması
Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Hattiler ile çağdaş olan Sümerlerin arpadan yapılmış içkileri olduğu bilinmektedir. Alacahöyük'te bulunan altın ve gümüş kapların da Sümerlerde olduğu gibi mezarlara sembolik olarak bırakıldığı düşünülmektedir. Bu bağlamda M.Ö. 3. binin ikinci yarısında, Hatti Ülkesinde üzüm ve arpanın bol miktarda yetiştirildiği söylenebilir (Çınaroğlu, 2014: 73).

Fotoğraf 27 Konsantrik dairelerle dekore edilmiş altın testi

Buluntu yeri bilinmiyor. M.Ö. 2700-2000. New York, Metropolitan Sanat Müzesi
(Collection, Web, 2015)

Fotoğraf 28 Altın kap, altın ve akik kap ve altın fincan

Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

1.4.3.6. Takılar

Erken Tunç Çağı Anadolu'su takı yönünden oldukça gelişmiş bir yapıya sahiptir. Özellikle Alacahöyük kral mezarlarında ele geçirilen takılar, gelişmiş bir kuyumculuk anlayışını göstermektedir. “Bu dönemde tarihlenen takılar altın, gümüş ve elektrondan yapılmıştır. Zincir, bilezik, başları değerli taşlarla süslü iğneler, saç tokaları ile taçlarda; kabartma, kalıba basma, delik işi, tel örme, burma ve som döküm teknikleri kullanılmıştır” (Takının Gelişimi: Tarihsel Süreç İçinde Takının Evreleri, Web, 2006).

Akik ve doğal kristalli altın tanecikli karışımlardan oluşan kolyeler, Eskiypar ve Resuloğlu süs eşyalarıyla birlikte değerlendirildiğinde Hatti prenseslerinin ne kadar ince zevkli olduğunu ve güzelliklerine ne derecede düşkün olduğunu göstermektedir (Çınaroğlu, 2014: 72).

Fotoğraf 29 Frit boncuk dizesi

Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 30 Altın, akik ve çakmak taşından kolyeler
Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 31 Altın kolyeler
Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 32 Altın diadem

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 33 Altın diadem

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 34 Altın kemer tokası ve iğnesi
Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 35 Altın bilezik
Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 36 Altın saç süsü

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 37 Gümüş iğneler

Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

1.4.3.7. Silahlar

Prens mezarlarında az sayıda silah bulunmaktadır. Bulunan bu silahların Sümer mezarlarında olduğu gibi törensel ve sembolik özellik taşıdığı düşünülmüştür (Dinçol, 2008: 671). Mezarda bulunan altın kabzalı demir hançer, dünyadaki ilk örneklerinden biridir (Çınaroğlu, 2014: 73). Bu altın kabzanın içinde macun kalıntısına rastlanmıştır. Bu kabzanın bir madene veya kıymetli bir ağaca geçirilerek kullanıldığı düşünülmektedir (Özgüç, 1980: 462) (Bkz. Fotoğraf 38).

Tunçtan yapılmış kılıçların yer aldığı mezarda, tunç, altın ve gümüş buluntuların yanı sıra demirin de, değerinden dolayı az da olsa güzel işlenebilirliğini göstermektedir (Dinçol, 2008: 671). Bütün bunlar Hattilerin madencilikte ne kadar ileri olduklarını ve Anadolu'nun maden yataklarını günümüzden birkaç bin yıl öncesine kadar ne kadar iyi kullandıklarını göstermektedir (Çınaroğlu, 2014: 73). “Silah tiplerinin çeşitliliği ve miktarı bu dönemin barışçıl olmadığına işaret edebilir” (Ensert, 2014: 27). Prenses mezarlarında da az sayıda da olsa kama²⁵, kılıç, topuz başı, balta gibi silahlar ele geçirilmiştir (Ensert, 2014: 30).

Fotoğraf 38 Demirden yapılmış altın kabzalı hançer

Alacahöyük K mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

²⁵ İki yanı keskin, sivri uçlu, enlice, bıçak türünde silah (Büyük Larousse: Sözlük ve Ansiklopedi, 12. Cilt, 1986: 6247).

Fotoğraf 39 Tunç çekiç

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 40 Tunç ve altından yapılmış tören baltası

Alacahöyük E mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 41 a. Bronz balta veya topuz başı **b.** Bronz balta **c.** Kama
Buluntu yeri bilinmiyor. M.Ö. 2300-2000. New York Metropolitan Sanat Müzesi
(Collection, Web, 2015)

Fotoğraf 42 Hilal biçimli bronz balta başı
Buluntu yeri bilinmiyor. M.Ö. 2300-2000. New York Metropolitan Sanat Müzesi
(Collection, Web, 2015)

1.4.3.8. Seramik Kaplar

Alacahöyük'te bulunan kırmızı astarlı, perdahlı ya da siyah (indirgenmiş) çanak çömlekler elle şekillendirilmiştir. Kabartma ve oluklu bezemelerin yer aldığı bu kaplar, Erken Tunç Çağı'nda Doğu Anadolu'da görülen Karaz²⁶ türündeki kaplardandır (Günay, 2008: 64) (Bkz. Fotoğraf 53 a.-b.).

Fotoğraf 43 a.-b. Oluk bezemeli çömlekler **c.** Oluk bezemeli altın vazo

a. Karaz. M.Ö. 3000-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

b. Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

c. Alacahöyük K mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

²⁶ Geç Kalkolitik Çağ ve Tunç Çağı boyunca Doğu Anadolu, Transkafkasya, Azerbaycan ve Kuzeybatı İran'ı içine alan bir yayılma gösteren kültürdür (Karaz Kültürü, Web, 2015).

Meyvelikler, gaga ağızlı testiler ve emzikli kaplar bu dönemde çokça kullanılan formlardır. Metal kapların pişmiş topraktan bulunan modelleri ve üzerindeki bezemelerin benzer şekilde seramik örneklerinin bulunması dikkat çekicidir (Günay, 2008: 64) (Bkz. Fotoğraf 53 b.-c.). Bu dönemde çok sayıda madeni kap üretildiğinden dolayı, seramik kapların şekilleri daha basit formlardan oluşmaktadır. Elle şekillendirilen bu seramik kaplar genellikle dışa dönük ağızlıdır. Geniş ağızlı ve gövdeli, ayak kısmına doğru daralan formlar olarak üretilmiştir. Kulplu ve kulpsuz örnekleri bulunmaktadır. Kapaklı olarak üretilen kapların gövdelerinde çıkıntılar bulunmaktadır. Bu çıkıntıların üzerlerinde yer alan delikler bu kabın bir sopaya veya ipe takılarak taşındığını işaret etmektedir (Bkz. Fotoğraf 44).

Seramik kapların üzerlerine rölyef ve kazıma teknikleri uygulanmıştır. Rölyef tekniğiyle şekillendirilmiş kaplarda, motifler geometrik özellikler taşımaktadır (Bkz. Fotoğraf 43 b.). Kazıma tekniği ile oluşturulmuş kaplarda ise muhtemelen sivri uçlu bir alet yardımıyla kapların üzerlerine serbest çizgiler çizilmiştir (Bkz. Fotoğraf 47-49).

Tek renkli olarak üretilen seramik kaplar, biçimlendirme işlemi bittikten sonra muhtemelen kendi bünyesinden elde edilen astar ile perdahlanmıştır. Bazı perdahlanan kaplar ise indirgen ortama maruz bırakılarak siyahlaştırılmıştır (Bkz. Fotoğraf 43 b.).

Fotoğraf 44 Kapaklı çömlek

Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 45 Çömlek

Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 46 Çömlek

Alacahöyük MC mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 47 Çömlek

Alacahöyük MC mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 48 Fincan

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 49 Minyatür çömlek

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Horoztepe’de yapılan sondaj çalışmalarında Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı çanak çömleklerine bulunmuştur. Erken Tunç Çağı çanak çömleği elde yapılmış olup içi ve dışı kırmızı astarlı, perdahlı ve bir kısmı siyahtır. Omuzları ve gövdeleri birbirine paralel çizgiler ve çentiklerle süslü olanlar vardır. Ayrıca, dışa dönük ağızlı çanaklar ve siyah astarlı, kulpsuz, ince cidarlı vazolar da bulunmaktadır (Uyanık, 2014: 104) (Bkz. Fotoğraf 60).

Fotoğraf 50 Horoztepe mezarlığı, seramik eserler
(Uyanık, 2014: 119)

1.4.4. Hatti Sanatında Üslûp Birliği

Kızılırmak yayı içerisinde yaşayan Hattilerin sahip olduğu altın, gümüş, elektron ve tunç eserler bütün Orta Anadolu'da yaygın bir şekilde görülmüştür ve yarımadanın Erken Tunç Çağı'nda görülen toprak kaplarında ve başka malzemelerle geliştirilen eserlerinde bir üslûp birliği hâkim olmuştur (Akurgal, 1998: 17). Bu üslûp birliği, Anadolu'daki diğer uygarlıklarda da görülmektedir.

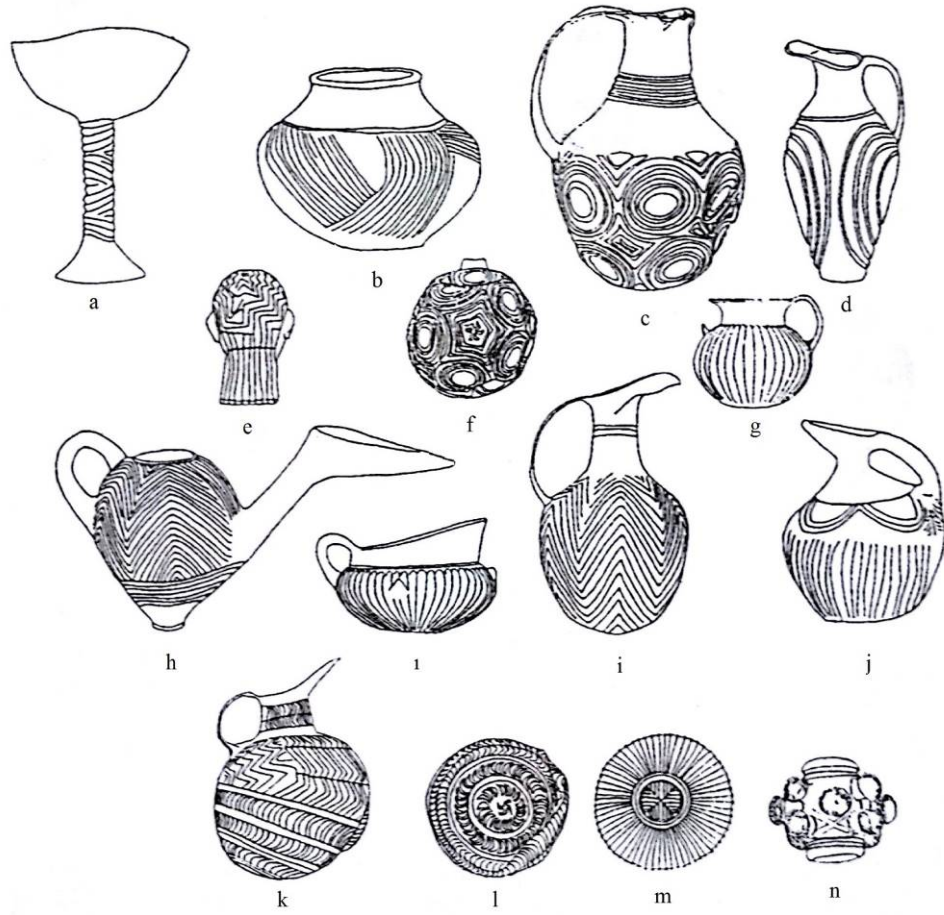
Alacahöyük ve Horoztepe'de bulunan altın kadehler Anadolu'nun Kalkolitik Çağı'ndan beri bilinen meyveliklerinin gelişmiş bir örneğini göstermektedir. Yine aynı kazılarda bulunan altın testiler de Anadolu'da bulunan özgün kap şeklini ortaya koymaktadır. Eski bir Anadolu süsleme biçimi olan oluk ya da yiv tekniği ile süsleme yöntemi bu altın kapların üzerinde görülmektedir (Akurgal, 1998: 22) (Bkz. Resim 2-3).

Alacahöyük'te mezarında bulunan toprak kaplar, Alacahöyük ve Horoztepe altın kapları gibi oluklu bir süsleme özelliği göstermektedir. Bu oluklu süsleme yöntemi Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ortaya çıkan idollerde, mühürlerde ve ağırřaklarda²⁷ da görülmektedir (Bkz. Resim 3-4-5-6). Ayrıca, oluklarla meydana getirilen haç motifi ve fııldak motifleri Horoztepe ve Mahmatlar'da ortaya çıkarılan altın kaplarda, Ahlatlıbel, Etiyokuşu ve Anadolu'nun başka merkezlerinde ortaya çıkarılan idol, mühür ve ağırşak gibi eşyalarda da görülmektedir. M.Ö. 2500-2000 tarihlerindeki Anadolu eserleri başka yönlerden de belirgin bir üslup özelliği sürdürmektedir (Akurgal, 1998: 22).

Alacahöyük'te ortaya çıkarılan hayvan heykelcikleri, altın fibula²⁸ ve diademlerde görülen kabarık noktalı dizilere, eř merkezli ya da ortaları noktalı dairelere Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bulunan idollerde rastlanmaktadır (Akurgal, 1998: 22) (Bkz. Resim 6-7). İdollerde görülen bu içe ve dışa doğru oluşan kabartılı, küre formlu noktalar idollerin göğüslerinde, boyunlarında, hükümdar asalarının saplarında ve boğa heykellerinin uçlarında kullanılmıştır (Turani, 1992: 110).

²⁷ Neolitik Çağ'dan beri çeşitli yerleşim alanlarında pişmiş toprak, kemik, metal ya da taştan örneklerine rastlanan; yün ya da keten gibi liflerin bükülerek iplik haline getirilmesi işleminde bükümün ince ve düzenli olmasını sağlamak için için (İğ: Bir çubuk ve çengelden oluşan eğirmen) alt ucuna geçirilen, ortası delik ve toparlak ağırlık. (Tekçam, 2007: 6).

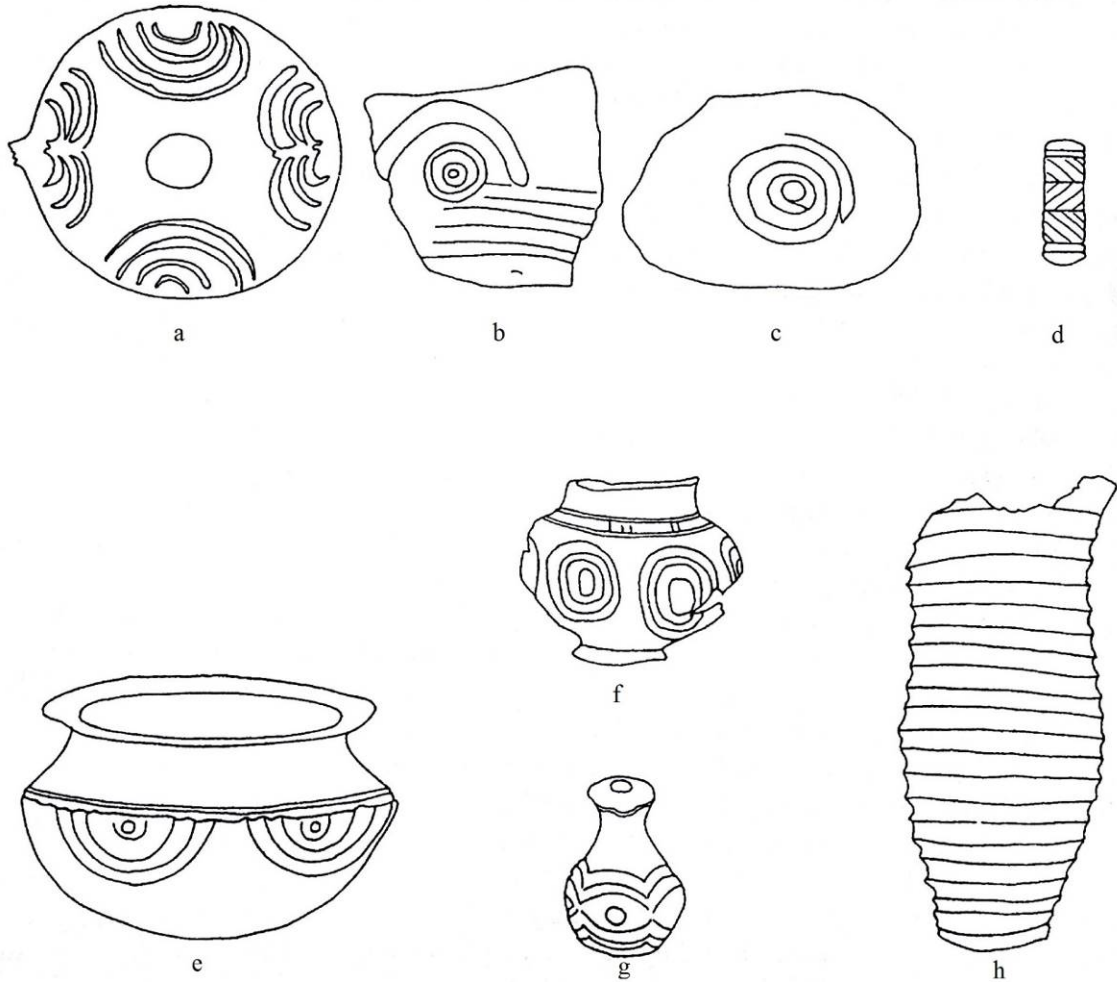
²⁸ Eski Tunç Çağı'ndan itibaren yaygın olarak, giysileri tutturmak için kullanılan üzeri genellikle bezemeli, madeni çengelli iğne veya broş. (Tekçam, 2007: 70).

Resim 2 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

- a.** Altın kadeh. Alacahöyük, Çorum **b.** Pişmiş toprak çömlek. Alacahöyük, Çorum
c. Altın testi. Horoztepe, Tokat
d. Pişmiş toprak sürahi. Troya **e.** Gümüş heykelcik. Horoztepe, Tokat **f.** c'deki altın testinin alttan görünüşü. Horoztepe, Tokat
g. Pişmiş toprak testi. Beycesultan, Denizli **h.** Pişmiş toprak ibrik. Kültepe, Kayseri
ı. Pişmiş toprak kadeh. Beycesultan, Denizli **i.** Altın testi. Alacahöyük, Çorum
j. Pişmiş toprak testicik. Alacahöyük Alacahöyük, Çorum **k.-l.-m.** Alacahöyük, Çorum
n. Alacahöyük, Çorum

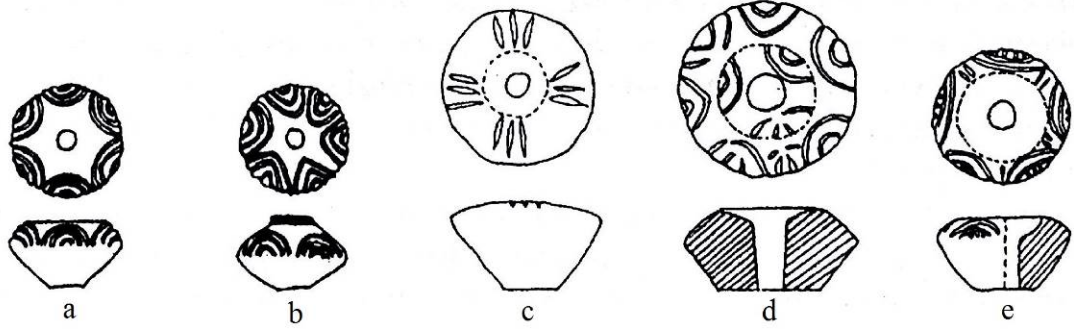
(Akurgal, 1998: 19; 2014: 34)

Resim 3 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

- a.** Pişmiş toprak çanak. Ahlatlıbel, Ankara
- b.** Seramik parçası. Kültepe, Kayseri
- c.** Pişmiş toprak damgalı ağırlık. Tarsus, Mersin
- d.** Pişmiş toprak mühür. Tarsus, Mersin
- e.** Altın kaplamalı gümüş kap. Alacahöyük, Çorum
- f.** Pişmiş toprak kap. Etiyokuşu, Ankara
- g.** Pişmiş toprak minik şişe. Yortan Babaköy Yöresi, Balıkesir
- h.** Pişmiş toprak çömlek. Alişar, Yozgat

(Akurgal, 1998: 21; 2014: 35)

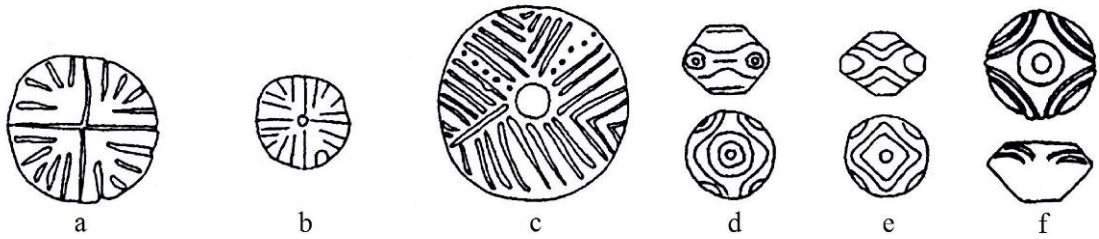

Resim 4 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

a. Pişmiş toprak ağırşak. Troya **b.** Pişmiş toprak ağırşak. Tarsus, Mersin

c.-d. Pişmiş toprak mühür. Ahlatlıbel, Ankara **e.** Seramik parçası. Kültepe, Kayseri

(Akurgal, 1998: 18; 2014: 35)

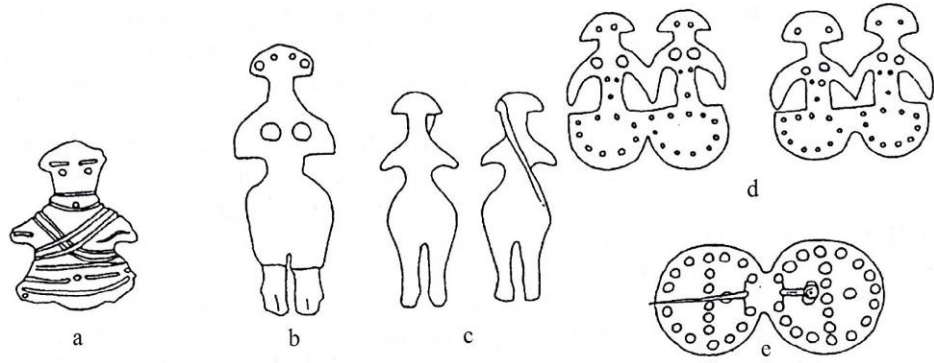

Resim 5 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

a. Pişmiş toprak çanakçık. Ahlatlıbel, Ankara **b.-c.-d.** Pişmiş toprak ağırşak, Troya

e. Pişmiş toprak ağırşak, Troya **f.** Pişmiş toprak ağırşak. Tarsus, Mersin

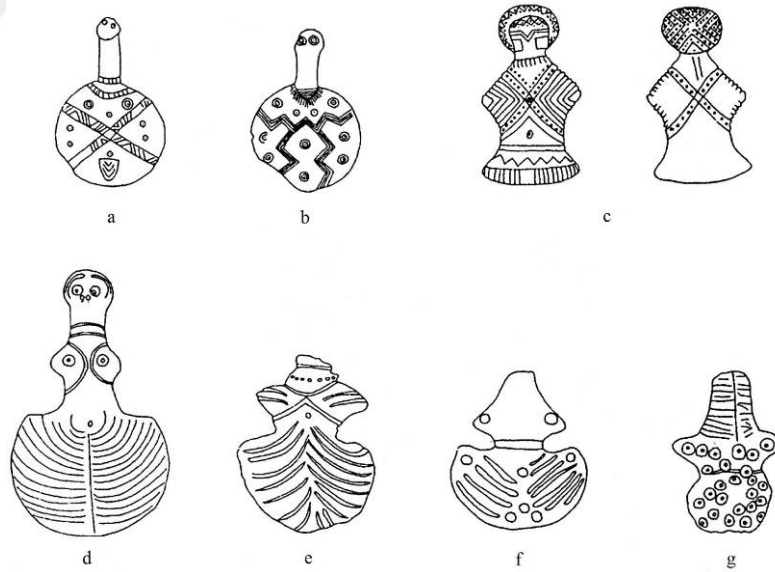
(Akurgal, 1998: 20), (Akurgal, 2014: 35)

Resim 6 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

- a.** Pişmiş toprak idol. Ahlatlıbel, Ankara **b.** Altın kaplamalı gümüş idol. Alacahöyük, Çorum **c.** Metal idol. Alacahöyük, Çorum **d.** Altın ikiz idoller. Alacahöyük, Çorum **e.** Altın fibula. Alacahöyük, Çorum

(Akurgal, 1998: 18; 2014: 33)

Resim 7 Anadolu'da Hattilerin yaşadığı Erken Tunç Çağı'nda (M.Ö. 2500-2000) çeşitli eserlerde görülen üslûp birliği

- a.-b.** Mermer idol. Kültepe, Kayseri **c.** Pişmiş toprak idol. Antalya **d.** Pişmiş toprak idol. Toptaştepe, Çorum **e.** Pişmiş toprak idol. Ahlatlıbel, Ankara **f.-g.** Pişmiş toprak idol. Alacahöyük, Çorum

(Akurgal, 1998: 20; 2014: 33)

2. BÖLÜM

HATTİ GÜNEŞ KURSU

2.1. Hatti Güneş Kursu

Tunç Çağı medeniyetlerinde güneşi sembolize ettiğine inanılan tunç, gümüş veya altından yapılan dairesel biçimli sembollere güneş kursu adı verilmektedir. Geometrik desenler ve hayvan betimlemeleri bulunan güneş kurslarının en güzel örneklerine Alacahöyük'te bulunan kral mezarlarında rastlanmaktadır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2008: 638).

Güneş kursları, altlarında bulunan “H” harfi şeklindeki çıkıntılara takılmış sopalara bağlanarak taşınıldığı düşünülen, törenlerde ve gündelik hayatta kullanılmış olan dinsel sembollerdir (Çınaroğlu, 2014: 69). Döküm ve alaşım teknikleri açısından benzersiz bir şekilde tasarlandıklarından dolayı da Anadolu maden işçiliğinin geldiği en üst noktayı yansıtmaktadır (Zimmermann, 2006-2007: 509).

Arapçada “evren” anlamına gelen standartların (hayvan biçimli standartlar ve güneş kursları) Orta Doğu Uygarlıklarındaki “alem” lerin ataları olduğu düşünülmektedir (Sezginer, 1979: 4). Güneş kursları, yabancı kaynaklarda “güneş standartı” adı ile de anılmaktadır.²⁹ “Bunlara Batı dillerinde, Almancada standarte, İngilizcede standart, Fransızcada étendard denilmektedir” (Alp, 2003: 6).

²⁹ Detaylı bilgi için Bkz. (Zimmermann, 2007: 66).

Fotoğraf 51 Tunç güneş kursu

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Standartların nasıl taşındığına dair herhangi bir arkeolojik belge bulunmamaktadır. Fakat Kültepe’de 1949 yılında yapılan kazılarda Adad-sulili isimli tüccarın arşivinde bulunan silindir mühür üzerindeki yazı tipinde, bir direk üzerinde bir boğa ve direğin sağ ve sol yanında bulunan hamle vaziyetinde boğa adamlar yer almaktadır. Burada direk üzerinde yer alan boğanın, Alacahöyük mezarlarında geçirilen geyik heykelcikleriyle aynı üslûpta olduğu görülmektedir. Bu da bu standartların hem nasıl kullanıldığını hem de Hatti geleneğinin Assur Ticaret Kolonileri Dönemi’nde devam ettiğini göstermektedir (Çınaroğlu, 2014: 69-70).

Güneş kursları, M.Ö. 2. binin başlarında gelen Hititlerden 350-400 sene öncesine tarihlenmektedir. Fakat yanlış bir tespit sonucunda “Hitit güneş kursu” olarak anılmaktadır (Çınaroğlu, 2014: 69). Bu yanlış tespit, 1936 yılında, Hititlere ait Sfenksli Kapı Kulesinin kabartmalarıyla bilim ve turizm dünyasına tanıtılan Alacahöyük’teki güneş kurslarının bulunur bulunmaz, Hitit güneş kursları olarak ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır (Çınaroğlu, 2011: 45).

Fotoğraf 52 Tunç güneş kursu

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Bazı araştırmacılar güneş kurslarının içinde bulunduğu kültürel ilişkileri farklı yönlerden ele almaktadır. Zimmermann'ın görüşüne göre, Alacahöyük'ün tüm standartları (güneş kursları ve hayvan biçimli standartlar) ve Mezopotamya'da bulunan gökyüzü tanrıçası Inanna, dünyevi ve gökyüzü ile ilgili benzer durumları temsil etmesi açısından doğrudan bir bağlantı içerisindedir. Neredeyse bütün standartlar, gökyüzünün sürekli aranan bir sahibini temsil etmektedir. Bunlar, kutsama ve dua sembolleri olarak tanıtılmaktadır. Güneş kurslarında bulunan haç veya kafes delikli üslup detayları tanrıça Inanna'nın yeraltı dünyasına inışıyle ve yer altından çıkışıyla Alacahöyük'ün soyut standartlarıyla ilişki içerisindedir. Spesifik olarak verilen bu bilgilerde Mezopotamya'nın Alacahöyük'ü kendi inanç sistemiyle ve benimsediği tanrılarla etkilediğine dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır. Bunlar hala varsayımlar üzerinden tartışılmaya devam edilmektedir (2006-2007: 515-516-517). Bağana da güneş kurslarının Hitit İmparatorluk Çağı'na kadar süre geldiği ve Hitit İmparatorluk Çağı'ndaki güneş tanrıçasının şehri olan Arinna'yla bir bağlantı içerisinde olduğu kanısındadır (1967: 162).

Fotoğraf 53 Tunç güneş kursları

Alacahöyük TM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

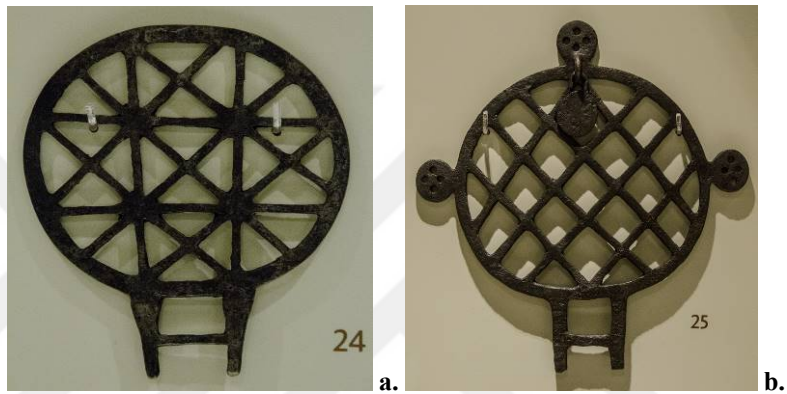

Fotoğraf 54 Gümüş ve tunç güneş kursları

Alacahöyük MC mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Bugüne kadar ele geçirilen güneş kurslarının çoğu, Alacahöyük kral mezarlarında bulunmuştur. Bazı müzelerde satın alma yoluyla veya kazılarla gelmiş, sergilenen veya depolarda korunan yayınlanmamış güneş kursları da bulunmaktadır. Alacahöyük'ün yanı sıra madeni eserleriyle ön plana çıkan Horoztepe'de de güneş kursları bulunmaktadır. Bu da hem Erken Tunç Çağı kültürünün Orta Anadolu'ya yayıldığını hem de güneş kurslarının yalnızca Alacahöyük'e özgü olmadığını göstermektedir (Baltacıoğlu, 2006: 129)

Fotoğraf 55 a. Gümüş güneş kursu **b.** Tunç güneş kursu
Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 56 Tunç güneş kursu
Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 57 Tunç güneş kursu

Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 58 Tunç güneş kursu

Alacahöyük E mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Alacahöyük'te bulunan güneş kursları Anadolu uygarlığının güçlü ve son derece etkileyici bir sembolü olarak çağdaş ve popüler Türk kültürünün içine dâhil edilmiştir. Örneğin, başkent Ankara'nın sembolü (1973 ve 1995 yılları arasında) ve Eti firmasının kurumsal logosu olarak kullanılmıştır (Zimmermann, 2006-2007: 510-511). Ayrıca birçok güneş kursunun içinde bulunan geyik figürü, Hacettepe'nin "H" ve "T" harflerini birlikte simgeleyen bir logo olarak da Hacettepe Üniversite'sinde kullanılmaktadır.

Bu kadar popüler ve bilindik bir simge olmasına rağmen güneş kurslarının bildiğimiz orijinal işlevleri, sosyal bağlamları ve nihai rolleri ölü armağanı olarak kullanılmasıdır (Zimmermann, 2006-2007: 510-511).

Fotoğraf 59 Ankara'nın simgesi Hattı güneş kursu
Sıhhiye Meydanı
(Ankara, Web, 2008)

Resim 8 a. Eti Firmasının Logosu **b.** Hacettepe Üniversitesi'nin Logosu

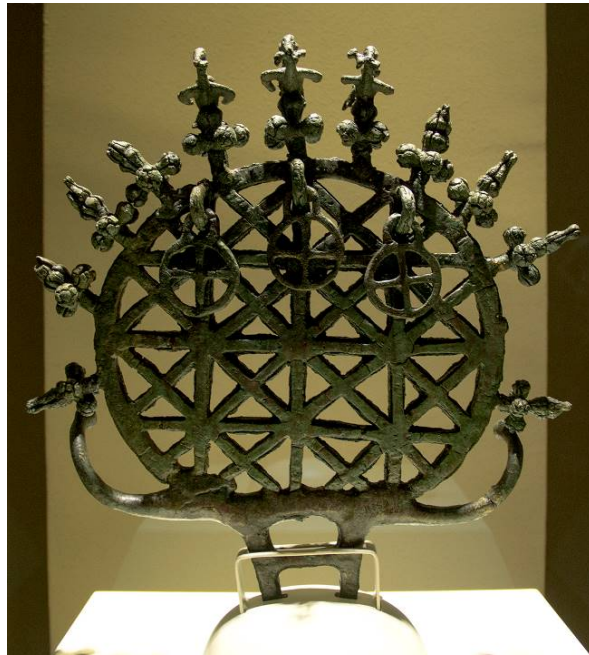
a. (Logo tasarımı nedir ve nasıl yapılır?, Web, 2011)

b. (Logolar, Web, 2015)

2.2. Hatti Güneş Kurslarının Biçimsel Özellikleri

Güneş kurslarının gümüş daire veya tunçtan daire, yarım daire veya baklava biçimli, çiçek tomurcuklarıyla oluşturulmuş, çoğu zaman da kafes delikli örnekleri bulunmaktadır. Aynı zamanda içlerinde ve kenarlarında boğa ve geyik gibi hayvanlar yer almaktadır (Günay, 2008: 64). Bu hayvanlar, aynı mezarlarda bulunan hayvan biçimli standartlarda da olduğu gibi inanç sistemi açısından aynı işleve sahiptir: boğa, fırtına tanrısının, geyik ise koruyucu tanrının kutsal hayvanları olarak kabul görmüştür. Güneş kurslarının yükseklikleri her bir güneş kursunda farklılık göstermektedir. Ortalama yükseklikleri 20-35 cm. dir.

Güneş kurslarının birçoğunda bir çift boğa boynuzu yer almaktadır. Akurgal, bunu göz önünde bulundurarak, güneş kurslarını bugün halen var olan bir Türk masalıyla bağdaştırmıştır: “Dünya bir öküzün boynuzları üzerinde durur ve öküz başını salladığında deprem olur” (1998: 27) (Bkz. Fotoğraf 70). Güneş kurslarının üzerindeki her bir parça döküm tekniği ile şekillendirildikten sonra, güneş kurslarının gövdelerine eklenmiştir. Bazı zamanlar ise tek parça halinde üretilmiştir (Bkz. Fotoğraf 62-64).

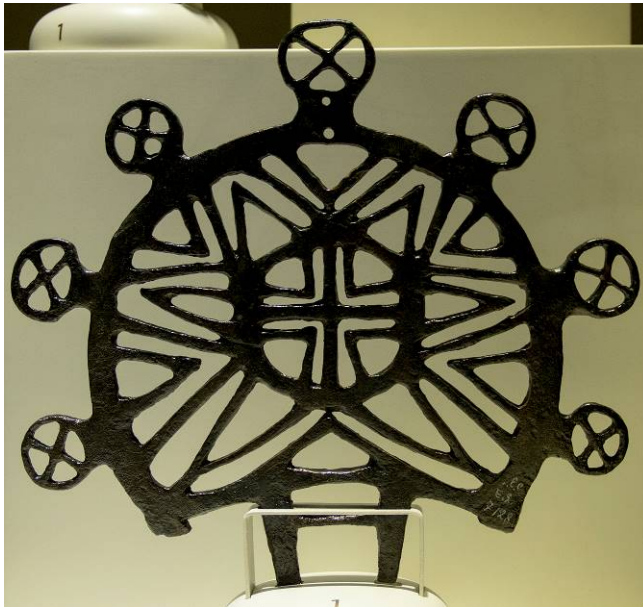
Fotoğraf 60 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 61 Gümüş güneş kursu

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 62 Tunç güneş kursu

Alacahöyük E mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Zimmermann, Aslı Özyar tarafından güneş kurslarıyla ilgili gerçekleştirilen bir araştırmayı ele almaktadır. Aslı Özyar, temel olarak hayvan motifli, çapraz ve halka şekilleri ile üretilen güneş kurslarının üzerindeki elamanların ve motiflerin her birinin kesin ve programlı bir şekilde tasarlandığını, her mezarda bulunan birey için benzersiz bir şekilde üretildiğini ve kişilerin kimlik kartı niteliğinde olduğu düşünmektedir. Çünkü güneş kurslarının ve üzerinde bulunan sembollerin dini yönünün olması ihtimali tamamen göz ardı edilmemelidir (2006-2007: 517).

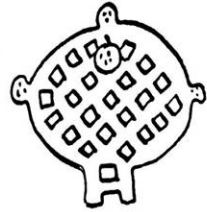

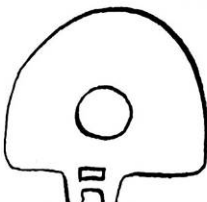

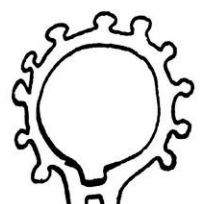

Akurgal'ın görüşüne göre, Fotoğraf 73'de gökyüzü dikdörtgen biçimde betimlenmiştir. Güneş kursları bir çift öküz boynuzuyla desteklendiğinden dolayı, bu nesne muhtemelen evreni sembolize etmektedir ve güneş kursu kategorisine girmektedir. Bu güneş kursu, 16 adet gamalı haç ile süslenmiştir. Güneş kursunun çerçevesinde bulunan ve sistrum özelliği taşıyan 3 adet sallanan gamalı haç şeklinde çıkıntı bulunmaktadır. Hititlerden önce Anadolu'da bulunduğu düşünülen güneş kursları, Hitit karakterinde olduğu düşünülen bir üsluba sahiptir ve bazı araştırmacılar tarafından işlevsel açıdan üzerlerinde bulunan gamalı haçların yıldızları sembolize ettiği ileri sürülmektedir (2001: 23).

Fotoğraf 63 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Bağana, güneş kurslarını, biçimsel olarak geometrikler, delinmişler ve halkamsılar olarak 3 gruba ayırmıştır ve güneş kurslarının biçimlerine sınırlama getirmiştir. Birinci gruptaki geometrikler; kafes delikleriyle, yalın çaprazlamalarla ve yatay-düşey kesişmelerle oluşturulmuştur. İkinci gruptaki delinmişler, yalın bir üslupla oluşturulmuştur. Üçüncü gruptaki halkamsılar, bazen kalın büyük bir yüzük gibi çiçek tomurcuklarıyla bazen de burmalı bir halka gibi hayvan heykelcikleriyle oluşturulmuştur. Her üç grupta da güneş kurslarının içinde bulunan hayvan heykelciği, natüralist bir yaklaşım sahiptir (1967: 161-162).

GEOMETRİKLER			
			
DELİNMIŞLER			
HALKAMSILAR			

Tablo 2 Güneş kurslarının biçimsel olarak gruplandırılması

(Bağana, 1967: 170)

2.2.1. Hatti Güneş Kurslarının Bezeme ve Formlarında Görülen Üslup Birliği

Hatti eseri güneş kursları, hem içinde bulunduğu çağ ile hem de kendi çağının dışında değerlendirildiğinde, güneş kurslarının bezemelerinin ve formlarının birçok uygarlıkla benzer özellikler taşımaktadır.

Akurgal'ın görüşüne göre, Fotoğraf 64'de görülen güneş kursu, bir çift boğa boynuzun üzerinde ve hayvan heykelciğinin etrafını saran çelekten çıkan ışınlarla birlikte evrenin bütün görünüşü güneşi çağrıştırmaktadır. Bu örnekle birlikte, güneş kurslarının evreni betimlediği düşünülmektedir. M.Ö. 2000'lerden sonra Anadolu'da hüküm süren ve kendilerine "ben güneş" deyimi ile adlandıran Hitit krallarına ait hiyerogliflerin³⁰ etrafında da bir ışın sırası ile süslü bir çember yer almaktadır (1998: 23) (Bkz. Resim 9 a.-b.).

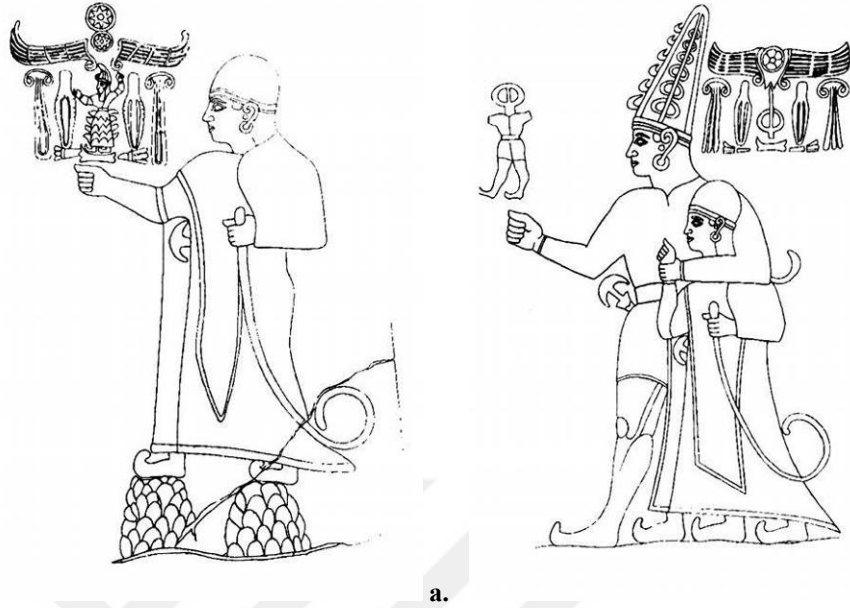

Fotoğraf 64 Tunç güneş kursu

Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

³⁰ Şekil ve resimlerden meydana gelen yazı şeklinin genel adı (Saltuk, 2007: 79).

Resim 9 a. Tanrılaştırılmış IV. Tuthaliya'nın tasviri **b.** Tanrı Şarruma'nın Kral Tuthaliya'yı kucaklayışını gösteren sahne
(Akurgal, 1998: 161)

Hatti eserleri, Anadolu'nun diğer bölgelerinde ortaya çıkarılmış eserlerle benzer özellikler taşımaktadır. Alacahöyük, Ahlatlıbel, Etiyokuşu, ve Anadolu'nun diğer bölgelerinde ortaya çıkarılan idol başları, güneş kurslarının kenarlarında bulunan çıkıntılara benzemektedir (Bkz. Fotoğraf 65 a.-b. ve Fotoğraf 66 a.-b.). Ayrıca Hattilere özgü nitelikler taşıyan güneş kurslarının ve diademlerin üzerindeki kafes delikli süsleme tarzı Kültepe'de bulunan çok renkli seramik süslemelerinde görülmektedir (Akurgal, 1998: 22) (Bkz. Fotoğraf 67 a.-b.). Ayrıca, güneş kurslarının üzerinde görülen bu kafes delikli süsleme tarzı ve gamalı haç biçimleri aynı dönem içerisinde yapılan farklı eserlerle de benzerlik göstermektedir (Bkz. Fotoğraf 68 a.-b.-Fotoğraf 69 a.-b.).

Fotoğraf 65 Pişmiş topraktan idoller

a. Etiyokuşu. M.Ö. 2600-2400 **b.** Ahlatlıbel. M.Ö. 3000-2750

Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 66 Tunç güneş kursları

a. Alacahöyük E mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

b. Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

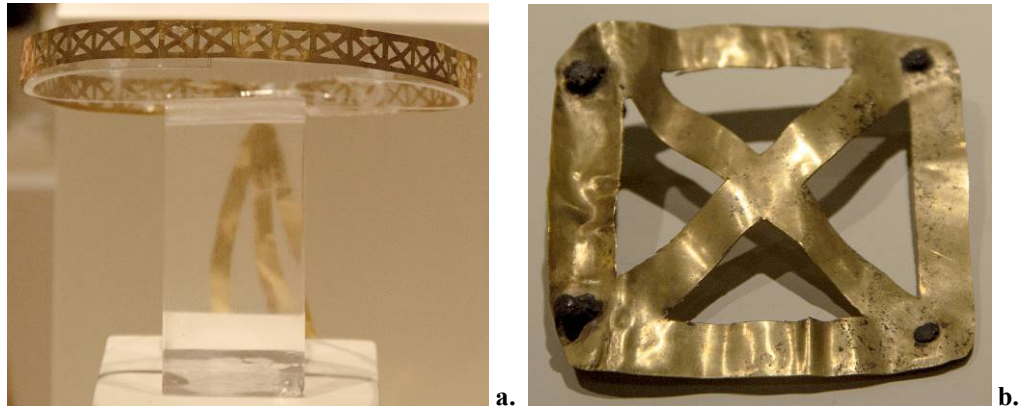

Fotoğraf 67 Üzerinde kafes delikli süsleme bulunan kaplar

a. Kültepe. M.Ö. 1800-1600. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

b. Kültepe. 1800-1600

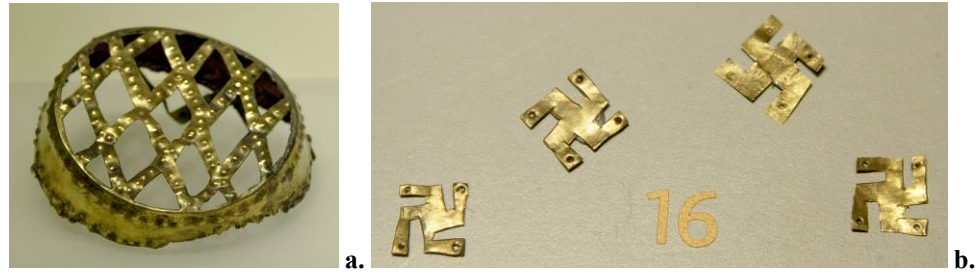
a. (Fadliye Yılmaz, 2015) **b.** (Tabletler, takılar, seramikler ve niceleri: Kültepe buluntuları, Web, 2015)

Fotoğraf 68 a. Üzerinde kafes delikli süsleme bulunan altın diadem **b.** Altın mobilya süslemesi

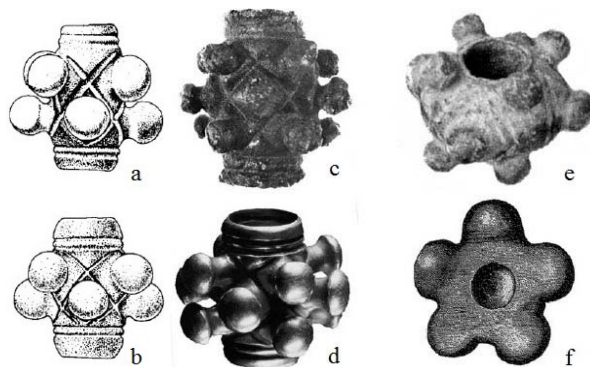
Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

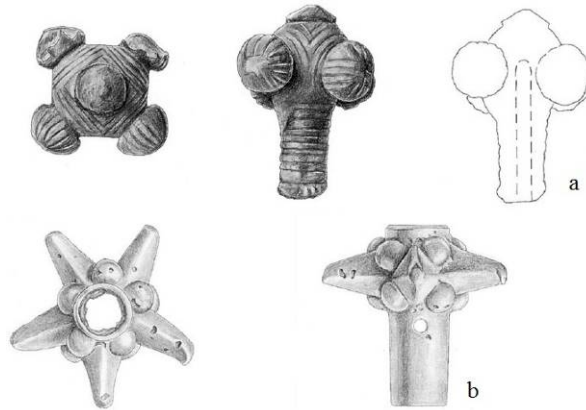

Fotoğraf 69 a. Altın dekoratif kaplama **b.** Altın gamalı haç biçimli süsleme parçaları
a. Horoztepe mezarı. M.Ö. 2100-2000. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
b. Alacahöyük K mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
 (Fadliye Yılmaz, 2015)

Zimmermann'a göre, Alacahöyük ve Kaskasya'nın sosyokültürel geleneklerinin benzerlikleri bulunmaktadır. Alacahöyük'te ortaya çıkarılan güneş kursları ve tören nesneleri, İç Anadolu ve Karadeniz kıyılarında birçok yerleşim yerinden çıkarılan "Pilzknaufkeulen" olarak bilinen topuzlu ya da mantar başlı olarak adlandırılan asa başları, Alacahöyük güneş kurslarının gövdelerinin tepesinde yer alan çıkıntılarla ortak özellikler taşımaktadır. Bu ortak özellikler: boru biçimli, çoğunlukla çapraz geçişli, birbirinin tekrarıyla oluşan mantar veya küre biçimlerinin üzerine birden fazla gelişi güzel açılarla yerleştirilmiş dizilerdir (2007: 66) (Bkz. Resim 10 ve Fotoğraf 80).

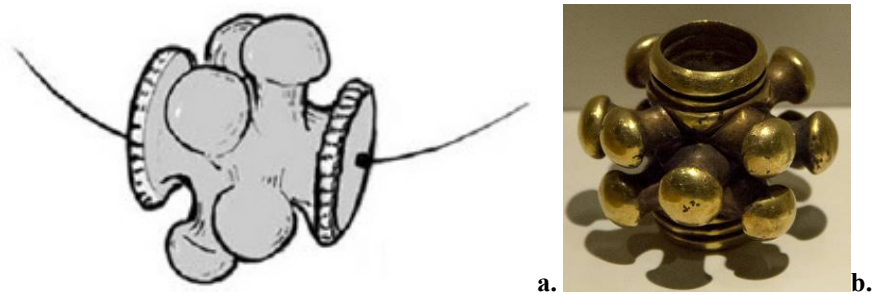

Resim 10 Topuzlu asa başları **a.-b.** Demircihöyük-Sarıket
Fotoğraf 70 Topuzlu asa başları **c.** Oymaağaç-Göller **d.** Alacahöyük
e. Alaçam-Soğukçam **f.** Troya
 (Zimmermann, 2007: 67)

Resim 11 Faskau veya Kumbulte'den topuzlu asa başları
(Zimmermann, 2007: 68)

Asa başlarının biçimleri ve ağırlıklarından dolayı savaş aletleri olarak kullanılmadıkları, gücü, zenginliği ve saygınlığı gösterir biçimde tören nesnesi olarak tasarlandıkları düşünülmektedir. Bu asa başlarının mantar biçimi sadece asa başlarında kullanılmayıp, aynı zamanda tören ve diğer saygınlık içeren işlevleri olan çağdaşı metal nesnelere de kullanılmıştır. Alacahöyük'te ortaya çıkarılan bazı güneş kurslarının çerçevelerine de topuzlu asa başlarının üzerinde yer alan birimler kullanılmıştır (Bkz. Fotoğraf 72). Ayrıca, Münih'te bulunan Bavyera Eyaleti Arkeoloji Koleksiyonu Müzesi'nde altından yapılmış minyatür topuzlu asa başları da Orta Anadolu'da seçkin insanlar tarafından kullanılmıştır (Zimmermann, 2007: 66) (Bkz. Resim 12 ve Fotoğraf 71).

Resim 12 Altın minyatür asa başı

Fotoğraf 71 Altın minyatür asa başı

a. Bavyera Eyaleti Arkeoloji Koleksiyonu Müzesi

b. Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

a. (Zimmermann, 2007: 67) **b.** (Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 72 Topuzlu asa başı motifli tunç güneş kursları ayrıntıları
Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Zimmermann'ın görüşüne göre, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırındaki bölgelerde yapılan Tunç Çağı hakkındaki araştırmalar, benzer topuzlu asa başlarının Kafkasya bölgesinde üretildiğini göstermektedir ve bunları kanıtlayacak nitelikte çok az belge bulunmaktadır. Fakat Gürcistan'dan ve Kafkasya'dan elde edilen ufak topuzlu asa başları, bunların çoğunlukla M.Ö. 2. bin yıllara kadar uzanabileceğini kanıtlamaktadır. Aynı şekilde daha büyük asa başlarının minyatür çeşitleri Kafkasya'nın Geç Tunç Çağı'nda, Anadolu'nun Geç Tunç Çağı'nda olduğu gibi saygınlık sembolü olarak

kullanıldığını kanıtlamaktadır. Topuzlu asa başı motifinin uygulamaları, sahip olunan teknolojinin ve üslubun benimsenmesinin sadece bir yöne doğru yapılan yolculuklarla asla sınırlandırılmadığını, çok yönlü takaslar aracılığıyla birkaç yüzyıl hatta bin yıl kadar uzandığını göstermektedir (2007: 66-68).

2.3. Hatti Güneş Kurslarının Kullanımlarına Göre Gruplandırılması

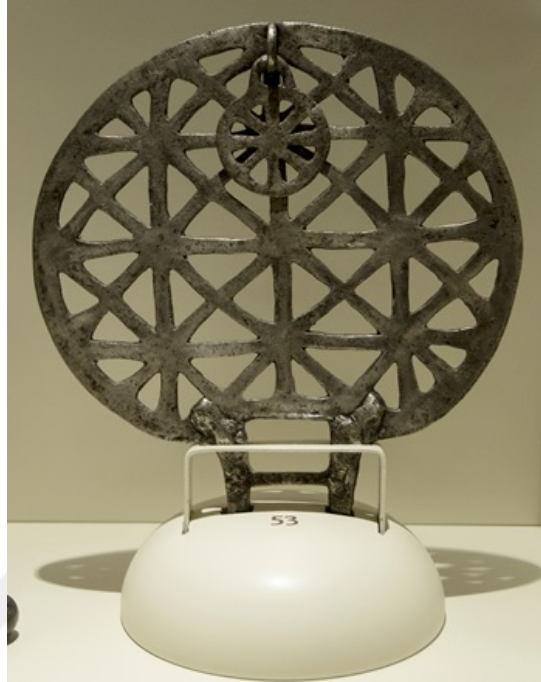
2.3.1.Ses Verenler (Sistrumlar)

Metalürjiyi çok iyi kullanan Erken Tunç Çağı Anadolu halkı, birçok aleti ve bir takım müzik aletlerini metalden üretmiştir.

“Kendinden tınlar çalgılar grubundan sistrum, çalpara/zil ve güneş kursları tunçtan, bakırdan ve gümüşten yapılmıştır. Metal diğer malzemelere göre daha iyi tını vermesi nedeniyle daha yoğun olarak kullanılmış olabilir. Anadolu bu dönemde metalden yapılmış kendinden tınlar çalgılar bakımından oldukça zengindir” (Ensert, 2012-2013: 31).

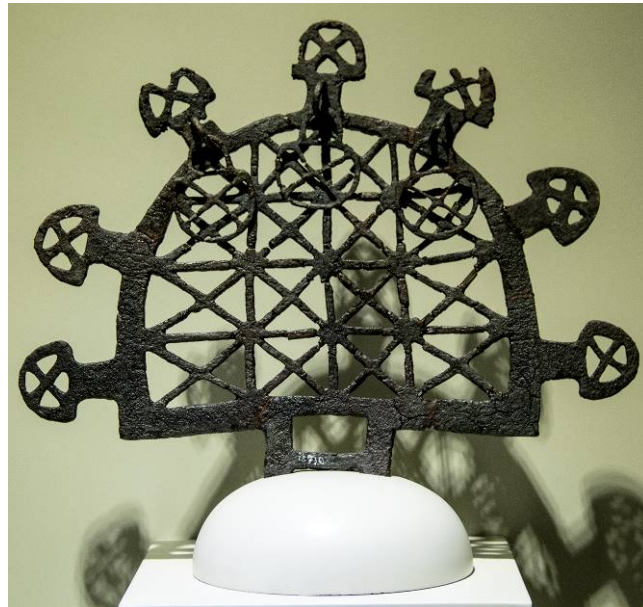
“Sistrumlar Anadolu dışında Antik Mezopotamya’dan ve Mısır’dan da bilinir. Antik dönemin sistrumları bugün zil olarak halen kullanılmaktadır” (Ensert, 2012-2013: 32). Genellikle hayvan figürleri, boynuz çiftleri ve gonca biçimli zengin süslemelerle bir çerçeve ve bir saptan meydana gelmektedir (İlhan ve Öztürk, 2011: 113).

Horoztepe ve Nallıhan’da bulunan bazı standartlardan yola çıkılarak, güneş kurslarının üstlerinde bulunan metal çıkıntılarının kutsal törenlerde kullanılan sistrumlar gibi ses çıkartan aletler olduğu düşünülmüştür (Zimmermann, 2006-2007: 512-513). Ayrıca güneş kurslarının üzerinde bulunan ve zil görevi gören bu çıkıntılarının çıkardığı seslerle kötü ruhları kovduğu yönünde öngörüler de bulunmaktadır (İlhan ve Öztürk, 2011: 13). Bu aletlerin akademik dünyada sistrum ile karşılaştırılabilir olma düşüncesi yaygın olmasına rağmen bütün bilim adamları bu görüşü paylaşmamaktadır (Zimmermann, 2006-2007: 512-513).

Fotoğraf 73 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 74 Tunç güneş kursu

Alacahöyük TM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Sistemli ve sistemsiz kazılar sonucu Horoztepe ve Alacahöyük mezarlarından çıkarılan ses veren güneş kurslarının ölü armağanları veya cenaze törenine eşlik eden ve rahipler tarafından kullanılan müzik aletleri olduğu düşünülmektedir (Ensert, 2012-2013: 31). Bu ses veren güneş kursları, Anadolu'da bulunan ilk ziller arasında yer almaktadır (İlhan ve Öztürk, 2011: 12). Çınaroğlu, ses veren güneş kurslarının üzerine bağlanan halkaları, Osmanlı Mehter Takımının âlemleri gibi, merasim sırasında sallandıkça ses veren bir müzik aletine benzetmiştir (2014: 69). Ensert de cenaze törenlerinde çalparaların, ses veren güneş kurslarının ve bazı metal objelerin kullanılmasının, bu törenlerinin sessiz geçmediği şeklinde yorumlamıştır (2014: 30).

Fotoğraf 75 Tunç güneş kursu

Alacahöyük L mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

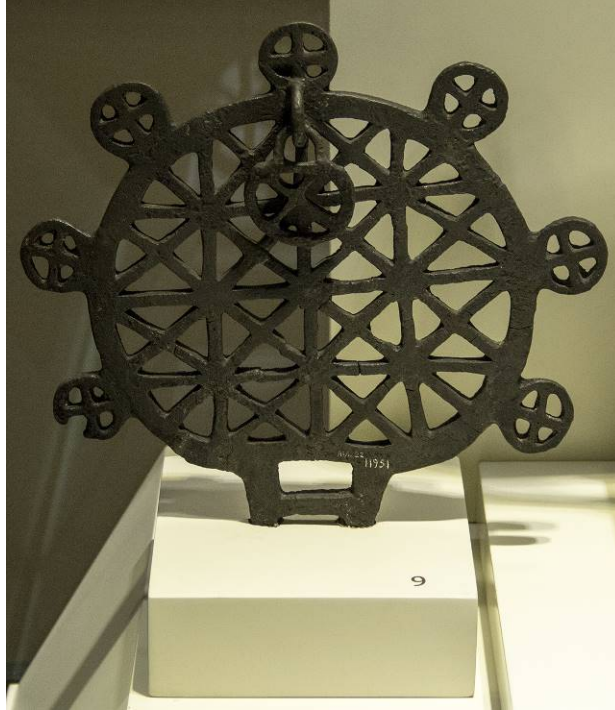
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 76 Tunç güneş kursu

Alacahöyük H mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 77 Tunç güneş kursu

Alacahöyük L mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

2.3.2. Ses Vermeyenler

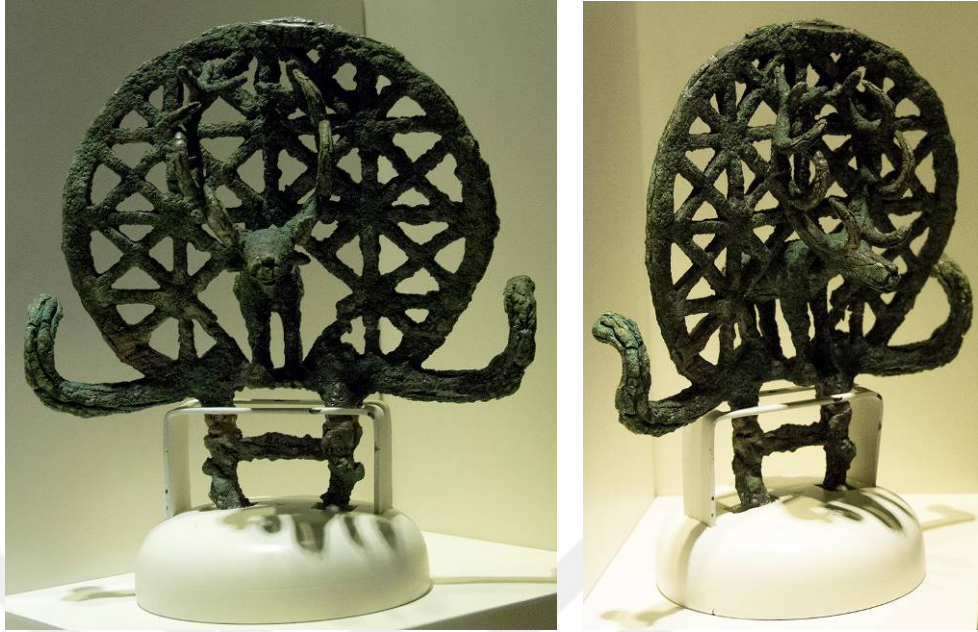
Alacahöyük kral mezarlarında ortaya çıkarılan, üzerlerine sallanan çıkıntılar bulunmayan güneş kursları, ses vermeyen güneş kursları kategorisine girmektedir. “ Ses vermeyenlerin bir kısmı güneşi, bazıları da Alacahöyük’ün baş tanrıçasının sembolü olan geyik ve onun iki yanında yer almış ama tanrıçanın simgesinden daha küçük betimlenmiş aslan ya da boğa heykelcikleri ile...” kullanılmıştır (Çınaroğlu, 2014: 69). Ses verenlerde olduğu gibi ses vermeyenler de dini törenlerde ve ölü armağanı olarak kullanılmıştır.

Fotoğraf 78 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 79 Tunç güneş kursu

Alacahöyük MA mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 80 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 81 Tunç güneş kursu

Alacahöyük D mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 82 Tunç güneş kursu

Alacahöyük K mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

2.4. Hatti Güneş Kurslarının İşlevleri

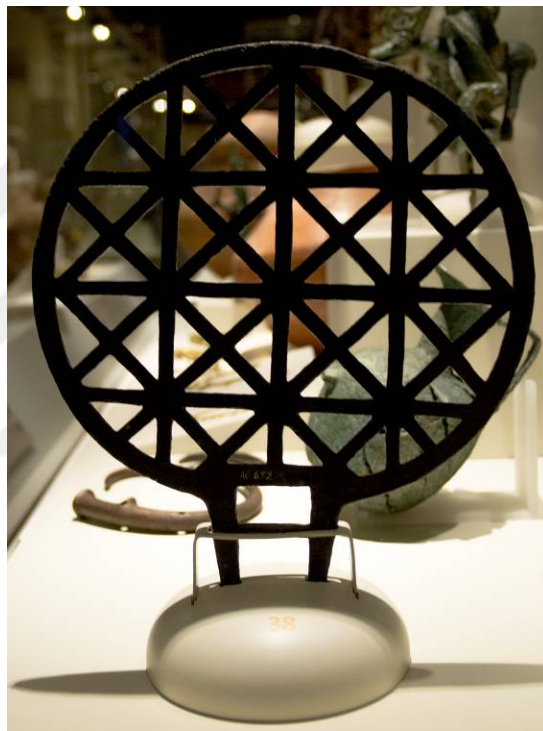
Alacahöyük'ün çığır açan 13 kral mezarında bulunan eşsiz metal buluntuların karakterleri kendi kültürel ilişkileri ile tartışma yaratmıştır ve tanrıların yerine konulan, soyut biçimde tasarlanan güneş kurslarının asıl işlevleri hakkında çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Buluntular dikkatli bir şekilde incelenerek olası kökeni ve fonksiyonları incelenmiştir. Başlangıçta, bazı güneş kurslarının kafes delikli yapılarına dayandırılarak sembolik fonksiyonları yetersiz bir şekilde tanımlanmıştır. Fakat daha sonra yapılan detaylı incelemeler sonucu, bunların birçok işlevinin olduğu görülmüştür (Zimmermann, 2006-2007: 512).

2.4.1. Hatti Güneş Kurslarının Astroloji Alanında Kullanımı

Hattilerin ilişki içinde buldukları Mezopotamya, Hatti döneminde astrolojiyle çok yakından ilgilenmekteydi. Mezopotamya'nın astrolojiyle ilgilenmesi M.Ö. 3. bin yıllarının sonlarına kadar uzanmaktaydı. Astrologlar, saraylarda hükümdarların yanında çok önemli rollere sahipti. Gök cisimlerine bakarak, gök cisimlerinin birbirlerine göre konumlarını saptayıp, saptanan konumları yorumlayarak kehanetlerde bulunurlardı. Bu kehanetlerin amacı savaş, barış, zafer, iktidar, isyan, su baskını, salgın hastalık gibi toplumu yakından ilgilendiren olayları önceden tahmin etmeye dayanmaktaydı. Mezopotamya'nın bu durumu da Hattileri oldukça etkilemiş ve güneş kurslarını astrolojik olayları gözlemlemek için kullanmışlardır (Sezginer, 1979: 2).

Mezopotamya'da astrolojinin ve astronominin ilerlemesinde iklim koşulları en önemli etkenler arasındaydı. Gökyüzü yılın önemli bir bölümünde açık, bulutsuz ve gözleme olanak sağlardı. Ancak Alacahöyük bölgesinde durum daha başkaydı. Bulutluluk oranının 2/10'dan az olduğu ortalama gün sayısı 68,2 idi. Bu günler dışında kalan günlerde ancak gezegenler arasındaki açılal ilişki hesaplanarak bulunabilirdi. Görünen o ki, Anadolu'da yaşamış Hatti krallarına ait olan 13 kral mezarında bulunan güneş kurslarının Dünya'ya en yakın iki gezegenin Güneş ve Dünya ile ilişkisini belirtecek bir ölçü aletinin bulunması olağan hatta zorunlu bir hale dönüşmüştür (Sezginer, 1979: 1-2).

Sezginer'in görüşüne göre, Fotoğraf 83'de bulunan güneş kursu, genellikle hayvan figürleriyle oluşturulmuş çok sayıdaki güneş kursundan düzenli ve daha özenli bir işçilikle yapıldığı için diğer güneş kurslarından ayrılmaktadır. Bu güneş kursunun üzerinden Güneş, Dünya, Venüs ve Mars'ın birbirlerine göre durumları zamana bağlı olarak saptanarak ve bazı matematiksel hesaplamalar yapılarak kehanetlerde bulunulurdu. Yazı yazmayı bile bilmeyen bir uygarlığın böylesine hesaplamalar yapmaları oldukça şaşırtıcıdır (1979: 2-3).

Fotoğraf 83 Tunç güneş kursu

Alacahöyük BM mezarı. M.Ö. 2500-2250. Anadolu Medeniyetleri Müzesi

(Fadliye Yılmaz, 2015)

2.4.2. Hatti Güneş Kurslarının Dini Törenlerde Kullanımı

Alacahöyük güneş kurslarının fonksiyonel olarak sadece mimaride veya araç süslemelerinde kullanılmasının yanı sıra, birçok araştırmacı bunların daha çok sosyolojik ve derin sembolik anlamlarının olduğu kanısındadır. Güneş kurslarındaki soyut süslemelerin ve doğal motiflerin, dini ve doğaüstü anlamlarının olduğu ve bu anlamların da kendi formlarından üretildiği düşünülmektedir. Gövdelerindeki gökyüzü ve güneşle ilgili semboller de kafes, haç ve gamalı haç şekilleri kullanılarak meydana getirilmiştir. Bu güneş kursları daha sonra Hititlerin kutsal metinlerinde, kült envanterlerinde veya sembolizmde kullanılmıştır (Zimmermann, 2006-2007: 515).

2.4.2.1. Tapınım

Hattilerde ibadetler rahipler tarafından yapılırdı. Rahipler, dini törenlerde bir sopanın ucuna taktıkları hayvan heykelcikleriyle tanrıları betimleyen güneş kurslarını geçit alaylarının önünde kutsal direkler tepesinde taşımaktaydılar. Güneş kurslarının üzerinde yıldızları betimlediği düşünülen, sallandıkça ses çıkaran çembereciklerden oluşan çıkıntılar bulunmaktaydı. Rahipler ellerindeki sopaları hareket ettirdiklerinde, güneş kurslarının üzerindeki çıkıntılar ses çıkarmaktaydı ve bu biçimde dikkatleri üzerlerine toplayarak bir duanın bittiğini veya başlayacağını belirtiyorlardı (Akurgal, 1998: 23). Rahipler, dinsel törenler sırasında Hattice dualar okumaktaydı. Bu Hattice dua okuma ritüelleri, Hattilerden sonraki uygarlık olan Hititlerde de devam ettirilmiştir. Dini törenlerde kutsal direkler tepesinde taşınan güneş kursları, Hitit İmparatorluk Çağı'nda değişikliğe uğrayarak kanatlı güneş kursu olarak ortaya çıkmıştır (Bağana, 1967: 162) (Bkz. Resim 9 a.-b.).

2.4.2.2. Hattilerde Ölü Gömme Adeti

Hattilerde yerli halk ve prens ve preseslerin ölü gömme türleri farklılık göstermektedir. Bebekler ve çocuklar intramural³¹ mezarlık alanına, halktan erişkin ve çocuklar extramural mezarlık alanına gömülmüşlerdir (Ensert, 2014: 33). Prens ve presesler ise, intramural mezarlık alanına gömülmüşlerdir.

³¹ Ölülerin evlerin içine veya taban altlarına gömülmesi (Tekçam, 2007: 101).

“Bugün olduğu gibi antik çağlarda da ölen kişi dini inançlarına uygun olarak ve yaşarken sahip olduğu sosyal ve ekonomik statüsüne göre gömülürdü. Mezarlar yani ölü gömme gelenekleri, ait oldukları toplumun sosyo-ekonomik yapısı, etnik yapısı, inançları gibi birçok bilgiyi bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda mezarlar arkeolojinin oldukça önemli bir buluntu grubunu oluşturur. Mezarların konumu, tipi, malzemesi, yapım tekniği, mezar eşyaları, iskelet/iskeletlerin açığa çıkış durumu, cinsiyeti, yaşı gibi bilgiler bize ölen kişi ve o toplum hakkında önemli bilgiler sunar” (Ensert, 2014: 27).

2.4.2.2.1. Alacahöyük Kral Mezarları ve Güneş Kursları

Erken Tunç Çağı'na ait en önemli buluntular, zengin ölü armağanlarıyla donatılmış, Alacahöyük'te ortaya çıkarılmış 13 kral mezarıdır. Hatti prens ve prenseslerine ait olan bu mezarlar, Hatti yerleşiminin ortasında yer almaktadır ve intramural mezarlık alanı olarak tahsis edilmiştir (Çınaroğlu, 2014: 68).

Resim 13 Alacahöyük'te Erken Tunç Çağı beyinin ölü gömme merasiminin canlandırılması
(Hattiler, 2014: 67)

Bulunan kral mezarları üzerinden, Alacahöyük kronolojisi için farklı yorumlar bulunmaktadır (Yalçın, 2011: 61). “Şimdiye kadar arkeolojik literatürde genel kanı mezarlar için M.Ö. 2500-2300 ve M.Ö. 2300-2100'lere odaklanmaktadır. Çoğu kez MÖ 2300-2100 tarihleri kullanılmakta ve mezarlar Erken Tunç Çağı III'e tarihlendirilmektedir” (Yalçın, 2011: 61). Kral mezarlarında bulunan bazı bız ve saç tokalarının içerisinde kalmış ahşap kalıntılardan alınan örnekler C-14 analizi yapılmıştır ve bunun sonucunda alınan örnekler M.Ö. 2850-2500 tarihlerini vermiştir. Çoğunlukla M.Ö. 3. binin ikincisi yarısına tarihlendiği düşünülen bu mezarlar aynı binyılın ilk yarısına da tarihlenmektedir (Yalçın, 2011: 61-62). “Bu sonuç Alacahöyük kral mezarlarının tarihini değiştirdiği gibi, aynı zamanda İç Anadolu kronolojisini de etkileyecek önemdedir” (Yalçın, 2011: 62).

Kentin güney kısmında yer alan mezarlık alanı başlarda konut alanı olarak kullanılmaktayken, daha sonraları mezarlar için terk edilmiştir. Bu mezarlar soylu yönetici sınıfı tarafından kuşaklar boyu kullanılmış, birbiri içine giren mezarların alttaki mezarın üzerine açıldığı ve alttakinin zamanla harap olduğu gözlenmiştir. Mezarların hem yapım biçimi hem de ölü armağanları hiçbir değişikliğe uğramamıştır (Günay, 2008: 64).

Resim 14 Alacahöyük'teki Erken Tunç Çağı mezarının canlandırılmasından detay görünüş (Hattiler, 2014: 69)

Kral mezarları genellikle doğu-batı doğrultusunda yapılmıştır (Günay, 2008: 64). Mezarlar, 3-8 m. uzunluğunda ve 2-5 m. genişliğinde, çamur harçla örülmüş, taş duvarlı dikdörtgen şeklinde odalardan oluşmaktadır. Tabanları sıkıştırılmış toprak ve taşla döşenmiştir. Ölülerin başları her zaman batı, ayaklarıysa doğu yönünde, sağ yanlarına ve dizleri bükülerek karınlarına çekilmiş (hocker³²) pozisyonundadır (Dinçol, 2008: 671). Ölülerin bu yatış pozisyonu ayrıca, Maikop, Miken ve Frig uygarlıklarında da görülmektedir (Akurgal, 1998: 27). Ölü armağanları³³ belirli bir düzen içerisinde mezara yerleştirilip ağaç hatıllarla³⁴ mezar kapatıldıktan sonra kurban töreni yapıp ölü yemeği yendiği ve kurban edilen hayvanların kemiklerinin mezar üzerine düzenli bir şekilde yerleştirildiği düşünülmektedir. Bu düşünce mezarların üzerinde bulunan boğa kafatasları ve ayaklarıyla koyun, keçi ve domuz kemiği kalıntılarında kaynaklanmaktadır (Günay, 2008: 64). Ayrıca mezarlarda köpek iskeletlerine de rastlanmıştır. Bunların sahibine bekçilik görevi yapmak üzere gömüldüğü düşünülmüştür (Dönemler: Eski Tunç Çağı, Web, 2015). İskeletler, tören kıyafetleri ve kişisel takılarıyla birlikte bulunmuştur (Dinçol, 2008: 671). Süs eşyaları, diadem, iğne, toka gibi aksesuarlarla dokuma ve deri veya keçe kalıntılarının mezarlarda bulunmuş olması ölülerin giysili veya bir şeye sarılarak gömülmüş olduğunu göstermektedir (Ensert, 2014: 30).

³² Prehistorik Devirde görülen gömü şeklidir. Bu durumda bacaklar karına doğru çekiktir ve ölü bir tarafa yatmış biçimdedir (Saltuk, 2007: 79).

³³ Detaylı bilgi için Bkz. (1.4.2. Alacahöyük).

³⁴ Duvar ağırlığını yatay olarak dağıtmak için duvar örgüsü içine yerleştirilen beton, ağaç ya da tuğla kiriş (Hatıl nedir?, Web, 2015).

Resim 15 Alacahöyük'te Hatti beyinin ölü gömme merasiminin canlandırılması
(Hattiler, 2014: 68)

Kral mezarlarında bulunan kadın mezarları, erkek mezarları kadar zengin armağanlar içermektedir. Mezarlarda güneş kursu, taç, asa gibi hâkimiyet sembollerinin bulunması kadınların erkekler kadar dini konumda olduğunu işaret etmektedir (Yalçın, 2012: 117).

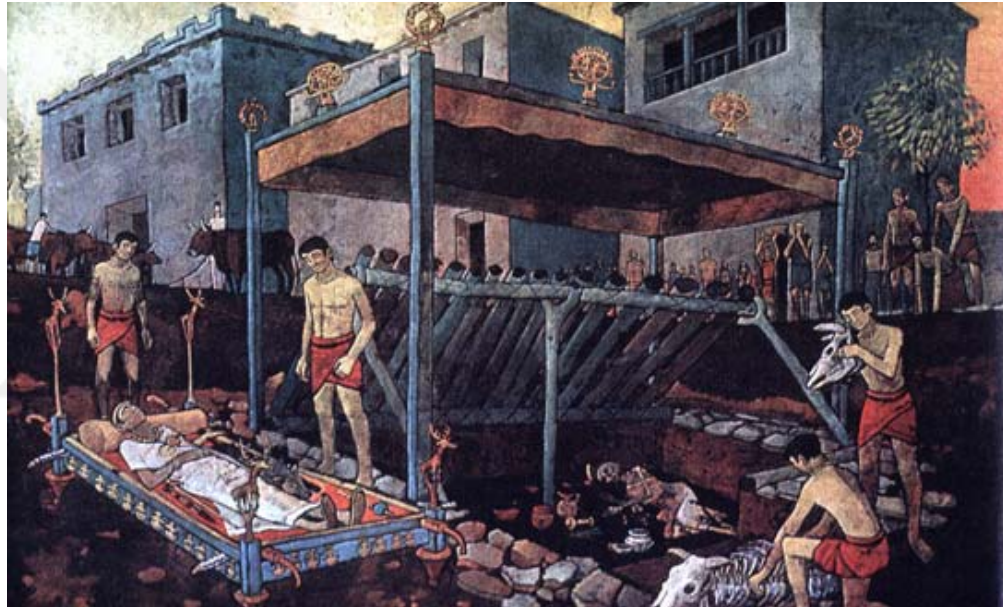

Fotoğraf 84 Alacahöyük kral mezarı
Alacahöyük
(Alacahöyük Müze ve Örenyeri-Çorum, Web, 2014)

Fotoğraf 85 Alacahöyük kral mezarı
Çorum Müzesi
(Diğer Şehirler, Web, 2015)

Bazı arkeologlar güneş kurslarını, ölüleri mezara taşıyan arabaların boyunduruklarına sivri çivilerle tutturulduğu görüşündedir. Bronz veya gümüşten yapılmış güneş kursları metalik sesleriyle ölülere, mezarlığa giden yol boyunca eşlik etmektedir. Daha sonra diğer değerli mezar armağanlarının yanına konularak ölünün diğer dünyaya yaptığı yolculukta yer almaktadır (Bachmann, 2004: 12) (Bkz. Fotoğraf 94-95). Ayrıca güneş kurslarının bir kısmının gömü merasimlerindeki gölgeliklere takılmış biçimde olduğu da düşüncesi de bulunmaktadır (Zimmermann, 2006-2007: 512-513) (Bkz. Resim 16).

Resim 16 Alacahöyük'te gerçekleştirilen ölü gömme töreni ve gölgeliğe takılmış güneş kurslarının temsili resmi

(Anatolian Early Bronze Age, Web, 2015)

Alacahöyük'te bulunan kral mezarları buluntuları aynı dönemde farklı bölgelerde yaşayan, birbirleriyle ilişki içerisinde bulunan Kuzey Kafkasya Bölgesi'nde Maikop, Balkanlar'da Varna ve Mezopotamya'da Ur halklarının mezar buluntularıyla benzerlik göstermektedir. Fakat radyo karbon yöntemiyle yapılan araştırmalarda, Maikop M.Ö. 4., Varna ise 5. binlere tarihlenmektedir. M.Ö. 2600'lere tarihlenen Ur kral mezarları ise Alacahöyük ile kronolojik olarak yakınlık göstermektedir (Yalçın, 2012: 112). Ayrıca, mezarlarda bulunan bütün standartların güneş kurslarının ve hayvan biçimli standartların) Hint-Avrupa soylularına ait semboller olduğu düşüncesi

bulunmaktadır (Vigo, 2014: 81). Fakat bu semboller, Hattiler tarih sahnesinden çekildikten sonra Hint-Avrupa soylular tarafından kullanılmamıştır.

Alacahöyük'te gömülü olan prens ve prensesler, Anadolu'nun okuma yazma bilinmeyen son evresinde bulduklarından dolayı, Orta Anadolu'nun toplumunun ideolojik çerçevesine ışık tutacak hiçbir yazılı belge bulunmamaktadır (Zimmermann, 2006-2007: 515).

M.Ö. 3000'lerin sonlarındaki Orta Anadolu'nun dini ritüelleri, M.Ö. 2000'lerin son dönemlerindeki Hititlerin inanç sistemine kesintisiz olarak yansımıştır. Fakat bununla ilgili büyük ölçüde devam eden tartışmalar da bulunmaktadır. Her ne kadar Erken Tunç Çağı Anadolu'sunun dini ritüelleri hakkında tartışmalar bulunsada, Alacahöyük'ün bütün standartları Anadolu'nun inanç sistemini yansıtması açısından önemli bir yere sahiptir (Zimmermann, 2006-2007: 515).

3. BÖLÜM

UYGULAMALAR

3.1. Sanatsal Uygulamalar

Hattiler tarafından törenlerde ve kral mezarlarında ölü armağanı olarak kullanılan güneş kurslarının güneşi ve evreni sembolize ettiğine inanılmaktadır. Ses verenler (sistrumlar) ve ses vermeyenler olarak ikiye ayrılan güneş kurslarının üzerinde çiçek tomurcukları, hayvan figürleri ve kafes delikleri bulunmaktadır. Güneş kurslarının üzerlerinde kullanılan bu bezemeler, güneş kurslarına estetik açıdan bir değer katmaktadır.

Hattiler tarafından yapılan seramik kaplar, değerli madenlerden yapılmış ve soylular tarafından kullanılan eserlerin kopyaları olarak var olmuştur. Bu kopya seramik kaplar ise, alt sınıf tarafından kullanılmıştır. Uygulamalar gerçekleştirilirken, alt sınıf tarafından kullanılan seramik malzeme seçilmiştir.

Bu çalışmaya başlanmadan önce, lisans döneminden başlayan bir süreç içerisinde Anadolu Uygarlıklarına ve arkeolojik buluntulara karşı bir ilgi beslediğimden dolayı, çalışma konusu olarak güneş kursları esin kaynağı olmuştur. Güneş kurslarını ayrıntılı olarak incelemek ve güneş kurslarının üzerlerindeki bezemeleri kullanarak çağdaş seramik formlar oluşturmak amaçlanmıştır.

Mezarlarda yer alan güneş kurslarının bir eşi daha yoktur ve kişiye özel tasarlanmıştır. Seramik uygulamalar da biricik olarak tasarlanmış, geçmişin ve geleceğin kültür yapısı bu eserlerle aktarılmıştır.

Seramik uygulamalarda, güneş kurslarının üzerinde yer alan kafes delikleri, hayvan figürleri ve sistrumların üzerlerindeki sallanan çıkıntılar kullanılarak çağdaş seramik formlar üretilmiştir. Üç boyutlu olarak tasarlanan bu formlar, serbest

şekillendirme yöntemleriyle üretilmiştir. Ayrıca bu formların üzerine mika³⁵ ilaveli astarlar uygulanmıştır. Mika ilaveli astarlarla seramik yüzeyler, tıpkı maden eserlerde olduğu gibi yüzeylerde metalik doku etkisi yaratmıştır. Uygulamaların 1050 °C’de pişirimi yapılmıştır.

Seramik uygulamalarında kullanılan tekniklerde, formların üzerlerinde yer alan boşluklar, üç boyutlu görüntü etkisini artırarak ışık ve gölge yardımıyla kompozisyona bir bütünlük sağlamayı amaçlamıştır.

³⁵ Püskürük ve başkalaşmış kayalar içinde bulunan, alüminyum silikat ile potasyumdan oluşmuş, yapraklar durumunda ayrılabilen, ateşe dayanıklı parlak bir mineral (Mika nedir?, Web, 2015).

3.1.1. Haç ve Kafes Delikli Üsluplar

Güneş kurslarının üzerlerinde yer alan haç ve kafes delikli üsluplar, tanrıların yeraltı dünyasındaki bağlantılarıyla ilişki içerisinde olup, kehanetlerde bulunmak için kullanılmıştır. Bu bezemeler, Hattiler tarafından mobilya süslemelerinde, diademlerde ve dekoratif kaplamalarda kullanılmış, kendi çağını da aşarak birçok farklı malzemeyle yapılmış objelerin üzerlerinde yer almıştır. Seramik uygulamalarda da bu haç ve kafes delikli üsluplar, ajur ve rölyef tekniği kullanılarak aktarılmıştır.

Anadolu uygarlıklarında binlerce yıldır kullanılan ve hala gizemini koruyan gamalı haçlar, seramik formun üzerinde tıpkı Hattilerde olduğu gibi, gökyüzünün kare betimlendirilmesiyle oluşturulmuştur. Şamotlu çamurun kullandığı formun her iki yüzeyine de ajur tekniği uygulanmış ve gamalı haçlar ön plana çıkarılmıştır. Gamalı haçların üzerleri mika ilaveli siyah astar ile dekorlanmıştır. Siyah astar uygulanan seramik yüzeylere verilen dokularda ise sür-sil uygulaması yapılarak, dokuların görünür hale gelmesi sağlanmıştır (Bkz. Fotoğraf 86-87).

Fotoğraf 86 “Hatti Serisi I”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(3x28x32 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 87 “Hatti Serisi I”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(3x28x32 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Kafes delikleriyle süslenen seramik uygulamalarda seramik formların üzerine ajur ve rölyef teknikleri uygulanmıştır. Ajur ve rölyef teknikleri ile üretilen formlarda; güneş kurslarının üzerinde yer alan çapraz geçişli kafes delikleri bir sıra halinde uygulanmıştır. Şamotlu çamurun kullanıldığı formların her iki yüzeyine de ajur ve rölyef teknikleri uygulanmış ve kafes delikleri ön plana çıkarılmıştır. Ajur tekniği ile yapılan formun sınır çizgilerine, rölyef tekniği ile yapılan formun boş yüzeylerine mika ilaveli kahverengi astar ile dekorlama yapılmıştır. Boş seramik yüzeylere ise, siyah astar ve sür-sil uygulaması yapılmış, dokuların ön plana çıkması sağlanmıştır (Bkz. Fotoğraf 88-89-90-91).

Fotoğraf 88 “Hatti Serisi II”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(4x25x29 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 89 “Hatti Serisi II”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(4x25x29 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 90 “Hatti Serisi III”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(5x23x34 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 91 “Hatti Serisi III”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(5x23x34 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Kafes delikleri ve rölyef tekniğiyle oluşturulan seramik form, tıpkı güneş kurslarında olduğu gibi güneşi ve evreni sembolize eden dairesel bir formdan yapılmıştır. Birçok uygarlık da güneş ve evreni sembolize etmek için dairesel bir form kullanma gereksinimi duymuşlardır. Güneş kurslarının üzerinde yer alan çapraz geçişli kafes delikleri düzenli bir sıra halinde formun üzerine, ahşap bir alet yardımıyla baskı yapılarak uygulanmıştır. Şamotlu çamurun kullanıldığı bu formun her iki yüzeyine de rölyef tekniği uygulanmış ve kafes delikleri ön plana çıkarılmıştır. Rölyeflerin bulunduğu alana, mika ilaveli siyah astar ile dekorlama yapılmıştır. Formun iç kısmına ve kaidesine ise, siyah astar uygulanmıştır (Bkz. Fotoğraf 92-93).

Fotoğraf 92 “Hatti Serisi IV”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(4x32x46 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 93 “Hatti Serisi IV”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(4x32x46 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

3.1.2. Hayvan Figürlü ve Kafes Delikli Üsluplar

Güneş kurslarının üzerlerinde bulunan hayvan betimlemeleri, Hattilerin kutsal hayvanları olarak kabul edilmiştir. Boğa, fırtına tanrısının, geyik ise koruyucu tanrının kutsal hayvanlarıdır. Seramik uygulamalarda, Hattilerin inanç sistemini en iyi şekilde yansıtan formların üzerinde yer alan bu hayvanlar ve sistematik kafes delikleri, rölyef tekniği kullanılarak aktarılmıştır.

Anadolu'da ve diğer uygarlıklarda da çokça rastlanan, dönüşümün ve yol göstericiliğin sembolü olan geyik figürü binlerce yıldır kullanan kültürel bir figürdür. Hattilerde hayvan biçimli standartlarda da görülmektedir. Formun bir yüzeyine Hattilerin kutsal hayvanı sayılan geyik figürü, diğer yüzeyine ise güneş kurslarının üzerinde yer alan çapraz geçişli kafes delikleri düzenli ve sistematik bir sıra halinde uygulanmıştır. Şamotlu çamurun kullanıldığı bu form, kafes delikleriyle üretilmiş, formun üzerine alçak rölyef tekniği uygulanmıştır. Formun alçak rölyef tekniği ile yapılan kafes delikli ve geyik figürlü yüzeylerinin alçakta kalan kısımlarına mika ilaveli kahverengi astar ile dekorlama yapılmıştır. Boş seramik yüzeylere ise, kahverengi astar ve sür-sil uygulaması yapılmış, dokuların ön plana çıkması sağlanmıştır (Bkz. Fotoğraf 94-95).

Fotoğraf 94 “Hatti Serisi V”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,

(40x28x6 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015

(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 95 “Hatti Serisi V”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(40x28x6 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Yeniden doğuşu ve başlangıcı simgeleyen boğa figürü, eski çağlardan beri tanrıları betimlemek ve kültüsel inançların başkahramanları olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Formun üst kısmına da Hattilerin kutsal hayvanı sayılan boğa figürleri düzensiz bir şekilde yerleştirilmiştir. Kafes delikleriyle üretilmiş bu seramik formun üzerine, alçak rölyef tekniği uygulanmıştır. Formda şamotlu çamur kullanılmış, alçak rölyef tekniği, kafes deliklerinin formun üzerine çizilmesinden sonra bir dolu bir boş olacak şekilde forma gomalak uygulanmıştır. Gomalağın olduğu kafes delikleri bir maskeleye görevi görmüştür. Form kuruduktan sonra ıslak bir sünger yardımıyla form silinerek rölyefler elde edilmiştir. Elde edilen rölyeflere mika ilaveli siyah astar ile dekorlama yapılmıştır. Boğa figürlerine siyah astar, formun kaidesine ise mika ilaveli siyah astar uygulanmıştır. Formun boş kalan yüzeyleri ise, şamotlu çamurun kendi pişme renginde bırakılmıştır (Bkz. Fotoğraf 96-97).

Fotoğraf 96 “Hatti Serisi VI”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(40x23x8 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 97 "Hatti Serisi VI", Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(40x23x8 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

3.1.3. Sistrumlar

Ses veren güneş kursu kategorisine giren sistrumlar, cenaze törenlerinde ve kutsal ritüellerde rahipler tarafından kullanılmıştır. Daha iyi tını vermesi nedeniyle metalden üretilen bu objeler, çalışmada seramik olarak üretilmiştir.

Seramik form, tıpkı güneş kurslarında olduğu gibi güneşi sembolize eden dairesel bir formdan yapılmıştır. İki boyutlu olarak tasarlanan bu formun üzerine, sistrumların üzerlerinde yer alan ve sallandıkça ses veren çıkıntılar eklenmiştir. Şamotlu çamurun kullanıldığı bu formun üzerine, güneş ışınlarını andıracak şekilde derin çizgiler uygulanmıştır. Bu çizgilen içleri, mika ilaveli kahverengi astar ile dekorlanmıştır. Formun iç kısmı, kahverengi astar ile gövdeye bağlı sallanan çıkıntılar ise, mika ilaveli siyah astar ile dekorlanmıştır (Bkz. Fotoğraf 98-99).

Fotoğraf 98 "Hatti Serisi VII", Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(3x35 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Fotoğraf 99 “Hatti Serisi VII”, Şamotlu Çamur, Serbest Şekillendirme,
(3x35 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fotoğraf Dicle Öney)

Seramik form, içi boş bir yarım daire şeklinde tasarlanmıştır. Formun dış sınırları asimetrik bir şekilde şekillendirilmiş, üst kısmına delikler açılarak seramik boncuklar ve misinalar yardımıyla sistrumların üzerlerinde yer alan ve sallandıkça ses veren çıkıntılar sallandırılmıştır. Formun belli yüzeylerinden bu çıkıntılar dışarıya doğru taşmıştır. Bu sallanan çıkıntılar daha iyi ses vermesi için beyaz çamurdan ve siyah astar ile dekorlanarak yapılmış ve her bir birimin birbirine değerek ses çıkartması sağlanmıştır ve sistrumlarda olduğu gibi bir müzik aleti yaratılmıştır.

şamotlu çamurun kullanıldığı bu formun dış kısımlarına derin çizgiler uygulanmıştır. Bu çizgilere, kahverengi astar ve sr-sil uygulaması yapılmış, dokuların ön plana çıkması sağlanmıştır (Bkz. Fotoğraf 100-101).

Fotoğraf 100 "Hatti Serisi VIII", şamotlu çamur ve Beyaz amur, Serbest ekillendirme, (30x22x9 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fadliye Yılmaz, 2015)

Fotoğraf 101 “Hatti Serisi VIII”, Şamotlu Çamur ve Beyaz Çamur, Serbest Şekillendirme,
(30x22x9 cm.), Renkli Astar, 1050 °C, 2015
(Fadliye Yılmaz, 2015)

SONUÇ

Hatti eseri olan Alacahöyük kral mezarlarında çıkarılan güneş kurslarının biçimsel ve işlevsel olarak ayrıntılı bir şekilde incelendiği bu tezde, güneş kursları, kendi bulunduğu çağ içerisinde yapılan eserlerle ve çağdaşlarıyla karşılaştırmalı olarak incelenerek, dönemin içinde bulunduğu üslup birliği ve sanat anlayışı gösterilmiştir.

Hattilerin tarihsel süreçte kendilerine ait bir yazıya sahip olmamasından dolayı Hattiler ile ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Hititler tarafından kutsal ritüellerde kullanılan Hatticenin Anadolu'da konuşulan bir dil mi olduğu yoksa Hititlerin bu dili yazıya geçirmeye başladığında dini ritüellerde kullanılan kutsal bir dil haline mi dönüştürdüğü halen tartışılan konular arasındadır. Hititlerin yazıya geçmeden önce kullandıkları hiyerogliflerde Hattice metinlere yer verilmemiştir. Fakat yazıya geçtiklerinde Hatticeye yer verdikleri görülmektedir.

Hatti tanrılarının isimlerini, ibadetlerini, kült kurumlarını ve kutsal yerlerini içeren Hatti efsaneleri Hititlerin, Hattice ve Hititçe çivi yazılı çevirilerinden elde edilen tabletlerden öğrenilmiştir. Bu çeviriler, Hattilerin düşünce ve inanç sistemini yansıtmaları bakımından önemli bir yere sahiptir. Hititlerin, Hattilerin kültürünü ve dini inançlarını benimsediği düşünülmektedir.

Hatti sanatı, Horoztepe ve Alacahöyük mezar buluntuları üzerinden ikonografik ve ikonolojik açıklamaları yapılarak incelenmiştir. Horoztepe, kaçak kazı yapanlar tarafından yağmalandığı için az sayıda mezar buluntusu barındırdığı görülmektedir. Horoztepe'deki eserler Alacahöyük'ten daha sonraki dönemlerde tarihlendiği için daha gelişmiş bir sanat üslubu ortaya koymaktadır. Alacahöyük yerleşkesinde 13 kral mezarı ortaya çıkarılmıştır. Bu kral mezarlarında ortaya çıkarılan eserler gelişmiş Hatti sanatının üslubunu en iyi şekilde yansıtmaktadır.

Horoztepe ve Alacahöyük mezar buluntuları üzerinden incelenen Hatti sanatı, mezarlarda önemli bir yere sahip olan eserler üzerinden incelenerek sınıflandırılmıştır. Bunlar: çoğunlukla tunçtan dökülen ve altın, gümüş gibi saf madenlerden üzerleri kakma tekniği ile süslenen ve tanrıları betimleyen hayvan biçimli standartlar; genellikle

kalay ve bronz içeren döküm tekniğiyle yapılarak üzerlerinde gümüş ve altın kakmalar barındıran idoller (insan biçimli heykelcikler); tunç ve maden alaşımlarıyla yapılan, hayvan figürleri ve millere geçirilen disklerle betimlenen kare, U veya V şeklinde olan sistrumlar; kendi tınlar çalgılar grubuna giren çalparalar, soylu insanlar tarafından ve çoğunlukla oluklu bezeme yöntemiyle süslenmiş altın kaplar; Hattilerin gelişmiş bir kuyumculuk anlayışını yansıtan altın, gümüş ve akik gibi değerli madenlerden yapılmış takılar; genellikle bronz ve tunçtan yapılan, dünyanın ilk altın kabızlı demir hançerinin de içinde bulunduğu silahlar; elle şekillendirilen, kırmızı astarlı, perdahlı ya da siyah (indirgenmiş) olarak üretilmiş ve genellikle metal kapların pişmiş topraktan kopyaları olan seramik kaplardır.

Hatti sanatı eserleri, Hattilerin yüksek uygarlık seviyelerini yansıtmaktadır. Dönemin içinde bulunduğu sanat anlayışı, çağdaşları ve diğer çağlarda bulunan eserlerle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde eserlerin bezeme yönünden belirli ve özgün bir stil birliği içerisinde olduğu görülmektedir.

Eski çağlardan beri gökyüzü cisimleri insanlarda merak uyandırmıştır. Bu cisimlerden güneş ise insan yaşamının en önemli unsurunu oluşturmuştur. Işık kaynağı olarak aydınlanmayı temsil eden Güneş, gökyüzünün en büyük ışığı, mevsimlerin ve yeryüzü değişimlerinin en önemli faktörü haline gelmiştir. Bütün kültürlerde olduğu gibi Hattilerde de güneş kültüne bağlı olarak tasvir gelenekleri ortaya çıkmıştır. Hattiler dini ritüellerde ve egemenlik sembolünün vurgulanması için güneş kurslarını kullanmıştır. Hattilerin güneş kurslarını kullanması, dini, politik ve toplumsal öğeler barındırmaktadır.

Çalışmanın malzemesi olarak Alacahöyük yerleşkesinde bulunan kral mezarlarında ele geçirilen güneş kursları kullanılmıştır. Fakat Alacahöyük'ün yanı sıra madeni eserleriyle ön plana çıkan Horoztepe'de de güneş kursları bulunmaktadır. Bu da hem Erken Tunç Çağı kültürünün Orta Anadolu'ya yayıldığını hem de güneş kurslarının yalnızca Alacahöyük'e özgü olmadığını göstermektedir.

Güneş kursları bazen daire veya yarım daire bazense kare formunda, tunç, gümüş ve elektrondan üretilmiştir. Altlarında bulunan "H" harfi biçimindeki çıkıntılara

takılıp, sopalara bağlanılarak taşınıldığı düşünülen güneş kurslarının evreni ve güneşi sembolize ettiğine inanılmaktadır. Her bir parça döküm tekniği ile şekillendirildikten sonra, güneş kurslarının gövdelerine eklenmiştir. Bunların dışında tek parça halinde üretilen güneş kusları da bulunmaktadır. Güneş kursları çoğunlukla kafes delikleri çiçek tomurcukları ve hayvan figürleri ile bezenmiştir. Bu soyut süslemelerin ve doğal motiflerin güneş kurslarını bezeme, biçim ve form yönünden zenginleştirdiği görülmektedir.

Güneş kurslarının Hitit İmparatorluk Çağı'ndaki güneş tanrıçasının şehri olan Arinna'yla ve haç veya kafes delikli üsluplarıyla Mezopotamya'da bulunan gökyüzü tanrıçası Inanna'yla bir bağlantı içerisinde olduğu düşünülmektedir. Ancak bunlar, varsayımlar üzerinden tartışmaya devam edilmektedir.

Güneş kurslarının üzerinde birçok hayvan figürü bulunmaktadır. Tanrıların yerine koydukları bu hayvanlar, hem günlük hayatlarında hem de öldükleri zaman mezar armağanı olarak yanlarında yer almıştır. Bu güneş kurslarının üzerinde yer alan boğa fırtına tanrısının, geyik ise koruyucu tanrının kutsal hayvanı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda güneş kursları, Hattilerin sosyal hayatını ve ölü gömme adetlerini yansıtması açısından önemli bir yere sahiptir.

Genel olarak hayvan motifli, çapraz ve halka şekilleri ile üretilen güneş kurslarının üzerindeki elamanların ve motiflerin her birinin kesin ve programlı bir şekilde tasarlandığını, her mezarda bulunan birey için benzersiz bir şekilde üretildiği ve kişilerin kimlik kartı niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Çünkü güneş kurslarının sonraki yüzyıllarda benzerleri görülmemektedir.

Güneş kurslarının bezemeleri ve formları birçok uygarlıkla benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Güneş kursları; etrafını saran çelenkten çıkan ışınlarıyla, M.Ö. 2000'lerde hüküm süren Hititlerin hiyerogliflerinde görülen ışın sırasıyla oluşturulmuş süslü bir çemberle; güneş kurslarının kenarlarında bulunan çıkıntılarını, Anadolu'da M.Ö. 2600-2400'de Etiyokuşu'nda ve M.Ö. 3000-2750'de Ahlatlıbel'de yer alan idol başlarıyla; güneş kurslarının kafes delikli süsleme tarzının, Kültepe'de bulunan çok renkli seramik süslemeleriyle; güneş kurslarının gövdelerinin tepesinde yer alan

çıkıntılarının, İç Anadolu ve Karadeniz kıyılarında bulunan topuzlu ya da mantar başlı olarak adlandırılan asa başlarıyla benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Ayrıca, güneş kursları çağdaş ve popüler Türk kültürünün içine dâhil edilerek binlerce yıl sonra bile birçok kurumun sembolü olarak kullanılmıştır.

Güneş kursları kullanımlarına göre gruplandırılırken ses verenler (sistruklar) ve ses vermeyenler olarak gruplandırılmıştır. Anadolu'da bulunan ilk ziller arasında yer alan ses verenler (sistruklar), daha iyi tını vermesi için metalden üretilmiştir. Bunlar genellikle kafes delikleriyle oluşturulmuştur ve üzerlerinde hayvan figürlerine rastlanmamıştır. Ses vermeyenlerin üzerinde sallandıkça ses çıkaran çıkıntılar bulunmamaktadır. Bunlar genellikle kafes delikleriyle, hayvan figürleriyle ve yarım daire formuyla oluşturulmuştur. Her iki gruptaki güneş kurslarının rahipler tarafından dini törenlerde ve cenaze törenlerine eşlik ederek daha sonra ölü armağanları olarak kullanıldığı görülmektedir.

Güneş kurslarının her birinin kültürel işlevleri bulunmaktadır. Güneş kursları, astroloji alanında kullanılırken Mezopotamya'nın etkisinde kaldığı görülmektedir. Tıpkı Mezopotamya'daki olduğu gibi Güneş, Dünya, Venüs ve Mars'ın birbirlerine göre durumları zamana bağlı olarak saptanarak bazı kehanetlerde bulunulmuştur. Kehanetlerde bulunulurken kullandıkları güneş kursu, düzenli ve daha özenli bir işçilikle yapıldığı için diğer güneş kurslarından farklıdır.

Güneş kursları dini törenlerde rahipler tarafından kullanılmıştır. Rahiplerin hem hayvan biçimli standartları hem de güneş kurslarını kullanarak Hattice dualar okuduğu düşünülmektedir. Bu geleneğin Hitit İmparatorluk Çağı'nda kanatlı güneş kurslarında devam ettirildiği görülmektedir.

Alacahöyük kral mezarları, araştırmacılar tarafından bazen M.Ö. 2500-2300 veya M.Ö. 2300-2100'lere tarihlendirilmektedir. Fakat günümüzde yapılan mezarlardan çıkarılmış bazı bız ve saç tokalarının içerisinde kalmış ahşap kalıntılara yapılan C-14 analizi bu mezarların M.Ö. 2850'lere kadar tarihlendiğini göstermektedir. Bu sonuç, hem kral mezarlarının hem de Anadolu kronolojisinin değişmesi açısından önem teşkil etmektedir.

Alacahöyük yerleşkesinde intremural mezar alanında bulunan prens ve prenseslerin mezarı, soylu yönetici sınıfı tarafından kuşaklar boyu kullanılmıştır. Bu da var olan geleneklerin kuşaklar boyunca sürdürüldüğünü göstermektedir.

Alacahöyük kral mezarlarında, prens mezarları kadar zengin armağanlar içeren prenses mezarlarında bulunan güneş kursu, taç, asa gibi hâkimiyet sembolleri kadınların da erkekler kadar dini konumda olduğu göstermektedir.

Alacahöyük kral mezarları hem Anadolu'nun düşünce ve inanç sistemini bakımından hem de Erken Tunç Çağı'nın gelişmiş sanat anlayışını yansıtması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Erken Tunç Çağı kültürü hakkında bilgi veren arkeolojik kazılar az olmasına rağmen sistemli ya da sistemsiz kazılarla ortaya çıkarılmış mezarlar zengin Hatti sanatını ve kültürünü gözler önüne sermeye yetmektedir. Bu mezarlarda ortaya çıkarılan güneş kursları, hem içinde bulunduğu çağ ile hem de kendi çağının dışında değerlendirildiğinde geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir.

Güneş kurslarının yapılış amaçları ve işlevleri hakkında devam eden araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca, kazılarla ortaya çıkarılmış fakat müzelerde sergilenmeyen birçok güneş kursu da bulunmaktadır. Güneş kursları hakkında toplu bir veri bulunmadığından, çalışma sürecinde belli kaynaklara ulaşmada sıkıntılar yaşanmıştır. Çalışma sırasında oluşturulan veriler, kazı raporlarından ve makalelerin bir araya getirilerek sentezlenmesinden oluşmuştur. Bu çalışmanın sonraki araştırmacılara referans niteliğinde olacağı ve araştırmacıların müzelerden gerekli izinleri alarak daha detaylı araştırma yapabilecekleri kanısındayız.

Güneş kursları ve üzerindeki birçok bezeme, gün yüzüne çıkarıldığından beri araştırmacılar tarafından detaylı olarak incelenmiştir. Eşsiz olarak üretilen bu eserler, sahip olduğu sanatsal değerleri günümüze yansıtmaya devam ederken bir yandan da hala gizemini korumaya devam etmektedir. Güneş kurslarının çalışmaya konu olmasının nedeni de bu gizemdir. Bu yüzden, bu çalışmada anlatılan ve değerli madenlerden yapılmış güneş kurslarından esinlenilmiştir.

Seramik malzemenin eski çağlara ait dokümanter bir belge olması, zamanın ve insanlığın izlerini geçmişten günümüze taşıyabilmesinden dolayı, oluşturduğum eserleri, korozyona uğrayıp doğada yok olabilen veya deforme olabilen bir malzeme olan madenlerden ziyade, kırılğan bir yapıya sahip olmasına rağmen kalıcılığı daim olan seramikten yapılması amaçlanmıştır. Seramiğin birçok şekillendirilme yöntemini özgürce kullanarak, seramiği çeşitli malzemelerle dekorlayarak ve yenilikçi bir yaklaşım izleyerek bu eserlerin fikrini ortaya koymamı sağlamıştır.

Seramik uygulamalarda, güneş kurslarının üzerinde yer alan kafes delikleri, hayvan figüleri ve sistrumların üzerlerindeki sallanan çıkıntılar kullanılarak ve seramiğin plastik değerinden yararlanılarak çağdaş seramik formlar üretilmiştir. Üretilen bu formların üzerlerine mika ilaveli renkli astarlar uygulanmış ve elde edilen metalik görüntüyle, değerli madenlerden üretilmiş güneş kurslarına bir gönderme yapılmıştır.

Genel olarak formların yapısı ve üzerlerinde yer alan kafes delikleri ve hayvan delikleri üslupları, geçmişte ve gelecekte birçok sanat alanında kullanılmıştır. Bu üsluplar, farklı sanat dallarında ve gelecekte de birçok sanatçıya esin kaynağı olabilecek nitelikler taşıyacağı inancındayız.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Ağırşak: Neolitik Çağ'dan beri çeşitli yerleşim alanlarında pişmiş toprak, kemik, metal ya da taştan örneklerine rastlanan; yün ya da keten gibi liflerin bükülerek iplik haline getirilmesi işleminde bükümün ince ve düzenli olmasını sağlamak için iğın (İğ: Bir çubuk ve çengelden oluşan eğirmen) alt ucuna geçirilen, ortası delik ve toparlak ağırlık.

Antimuan: İnsanlar tarafından çok eski zamanlardan beri kullanılan ve günümüzde stratejik önemi olan bir metaldir. Metalürjik olarak demir dışı metaller grubunda yer almaktadır. Kalay ve kurşun gibi metaller, antimuan ilave edilerek büyük ölçüde sertleştirilebilirler. Isı ve elektrik geçirgenliğinin az oluşu, alaşımlarda kullanılarak sertleştirici ve korozyonu önlemesi gibi bazı özellikleri nedeniyle birçok sanayiinin hammaddesi olarak kullanılmaktadır.

Baldaken: Antik Roma'da Doğu Akdeniz Bölgesi'nde sıkça rastlanan, çoğunlukla kare planlı, bir kaide üzerinde yükselen ve primidal çatılı bir anıt mezar türü.

Bız: Üçgen ya da kare kesitli, sivri uçlu, saplı el aracı. Küçük delikleri delmeye yarar.

Çalpara: Mezopotamya'da, "kendi ses veren çalgılar" grubuna giren bir müzik aleti.

Diadem: Antik çağda baş çevresine ve alına takılan taç veya takı.

Elektron: Altın (%30) ve gümüşün (%70) karışımı olan bir maden. İlk sikkeler (M.Ö. 640-630) beyaz altın da denilen elektrondan yapılmışlardır. Elektrum da denir.

Extramural: Antik Çağ'da, ölülerin şehrin dışında nekropol sahasına gömülmesi.

Fibula: Erken Tunç Çağı'ndan itibaren yaygın olarak, giysileri tutturmak için kullanılan üzeri genellikle bezemeli, madeni çengelli iğne veya broş.

Granülasyon: Bir motifin tümünün veya belirli bölümlerinin ya da çizgilerinin, madenlerden çeşitli büyüklük ve şekillerde hazırlanmış taneciklerin yan yana veya metal üzerine lehimlenmesiyle oluşturulan süsleme tekniğidir.

Hatıl: Duvar ağırlığını yatay olarak dağıtmak için duvar örgüsü içine yerleştirilen beton, ağaç ya da tuğla kiriş.

Hiyeroglif: Şekil ve resimlerden meydana gelen yazı şeklinin genel adı. Özellikle Mısır, Hitit ve Meksika uygarlıklarında kullanılmıştır.

Hocker Pozisyonu: Prehistorik Devirde görülen gömü şeklidir. Bu durumda bacaklar karına doğru çekiktir ve ölü bir tarafa yatmış biçimdedir.

İdol: Tarih öncesi ve tarihi çağlarda tanrılara adak olarak sunulan taş, pişmiş toprak bazen de kemikten yapılmış stilize tanrı ve tanrıça heykelcikleri. Ana tanrıça ile bereketi temsil edenler iri kalçalı ve göğüslüdür. Baş ve boyun ayırt edilmemiş, vücut çan şeklinde genişleyen tiptekilere çan şeklinde idoller denir. Keman idoller debir başka grubu oluştururlar. M.Ö. 3. binde Kykladlarda bulunmuş taş idoller ise çok sert taştan genellikle mermerden yapılmışlardır.

İkonografi: Ortodoks kiliselerinde, İS VI. yüzyılda orataya çıkan Hz. İsa, Meryem veya azizlerin betimlendiği mumlu ve yumurtalı boyalar ile ahşap levhalar üzerine yapılan resimler. Bu resimlerin açıklanmasına ise ikonografi denmektedir.

İkonoloji: Sanat tarihi branşlarının özellikle sosyal ve politik koşullar altında görsel sanatlar ve sembolik anlamlarıyla birlikte incelenmesi.

İntramural: Ölülerin evlerin içine veya taban altlarına gömülmesi.

Kalseduan: Kuvars ve opal liflerinden oluşan, mühür ve süs eşyası yapımında kullanılan, yarı billur silis.

Kama: İki yanı keskin, sivri uçlu, enlice, bıçak türünde silah.

Karaz: Geç Kalkolitik Çağ ve Tunç Çağı boyunca Doğu Anadolu, Transkafkasya, Azerbaycan ve Kuzeybatı İran'ı içine alan bir yayılma gösteren kültürdür.

Kirman: Eğirmen veya eğirmeç; yün, keten, kenevir, pamuk gibi lifli hammaddeleri büküp ip yapmaya (eğirmeye) yarayan bir ucu çengelli tahta araçlara verilen ad. Bir

çubuk ve çengelden oluşan eğirmene iğ denir. Oldukça ilkel bir araç olan iğ üzerine daha sonraki dönemlerde yuvarlak bir ağırlık (ağırsak) geçirilmiştir. Altına artı şeklinde çubuklar geçirilmiş iğe ise kirmen denir. Eğirmenler ip üretiminde kullanılan, bilinen en eski araçlardır.

Metalürji: Metalleri ve alaşımlarını elde etme, hazırlama, biçimlendirme ve işleme yöntem ve tekniklerinin tümü.

Necef Taşı: Parlak ve saydam bir çeşit kuvars billuru.

Panteon: Antik Yunan ve Roma mimarlıklarında tanrıların hepsi adına yapılmış tapınaklar.

Riton: Antik Çağ'da, dinsel törenlerde tanrılara ya da ölümlerin ruhlarına içki sunmada kullanılan boynuz, hayvan başı ya da hayvan (boğa, aslan, kedi, köpek, koç ve domuz başı vb.) şeklinde yapılmış kap. Anadolu'da en eski örnekleri Assur Ticaret Kolonileri döneminde görülmektedir.

Ritüel: Bereket, ölüm, diriliş, üreme ile ilgili törenleri, söylenen ezgileri, dansları ve oynanan oyunları içeren dinsel tören.

Sistrum: Eski Tunç Çağı'nda mezarlara konulan eşyalar arasında yer alan çingıraklara verilen isim.

Tunç: Bronz. Yaklaşık %90 kızılımsı-sarı bakır ve %10 kalaydan oluşan bir metal alaşımı.

KAYNAKÇA

- Genel Başvuru Kaynakları

Büyük Larousse: Sözlük ve Ansiklopedi, 12. Cilt (1986), İstanbul: Interpress Basın ve Yayıncılık.

DİNÇOL, Ali (1982). *Hititler Öncesinde Anadolu, 1 Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Görsel Yayınları.

DİNÇOL, Ali (1982). *Hititler, 1 Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul: Görsel Yayınları.

DİNÇOL, Ali (2008). *Hatti/Proto-Hatti Mimarlığı ve Sanatı, Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 2*, İstanbul: Yem Yayınları.

GÜNAY, D. (2008). *Alacahöyük, Ezcacıbaşı Sanat Ansiklopedisi 1*, İstanbul: Yem Yayınları.

SALTUK, Secda (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

TEKÇAM, Tamay (2007). *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.

- Kitaplar

AKŞİT, İlhan (2008). *Anadolu Uygarlıkları ve Türkiye'nin Antik Kentleri*, İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

AKURGAL, Ekrem (2014). *Anadolu Uygarlıkları*, Ankara: Phoenix Yayınevi.

AKURGAL, Ekrem (1998). *Anadolu Kültür Tarihi*, Ankara: Tübitak Yayınları.

AKURGAL, Ekrem (2015). *Hatti ve Hitit Uygarlıkları*, Ankara: Phoenix Yayınları.

AKURGAL, Ekrem (2001). *The Hattian and Hittite Civilizations*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALP, Sedat (2005). *Hitit Çağında Anadolu*, Ankara: Tübitak Yayınları.

ALP, Sedat (2003). *Hitit Güneşi*, Ankara: Tübitak Yayınları.

İLHAN, Ayşe Çakır & ÖZTÜRK, Ferda (2011). *Türkiye'deki Arkeoloji Müzelerinde Müzik Kültürüne İlişkin Nesnelerin Müzik Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Bu Bağlamda Bir Eğitim Paketi Önerisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri.

MUSCARELLA, Oscar White (1988). *Bronz and Iron: Ancient Near East Artifacts in The Metropolitan Museum of Art*, New York: The Metropolitan Museum of Art Yayınları.

TURANİ, Adnan (1992). *Dünya Sanat Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

UÇANKUŞ, Hasan Tahsin (2000). *Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- **Makaleler**

BACHMANN, Werner (2004). “Eski Tunç Çağı Anadolu Çalgıları”, *1. Uluslararası Tarihte Anadolu Müziği ve Çalgıları Sempozyumu*, Yayın No: 3003, Ankara, 2004, ss. 7-15.

BAĞANA, Hatice Gonnet (1967). “Arkeolojik Belgelere Göre Eti Güneş Kursları”, *Anadolu Dergisi*, Sayı 11, Ankara, 1967, ss. 161-166.

BAĞANA, Hatice Gonnet (1967). “Le Disque Solaire Hittite d’ Après Les Documents Archéologiques”, *Anadolu Dergisi*, Sayı 11, Ankara, 1967, ss. 167-196.

BAŞAK, Oktay (2008). “Taş Çağı’ndan Tunç Çağı’na Anadolu’da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı”, *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı 21, Erzurum, 2008, ss. 15-33.

ÇINAROĞLU, Aykut (2014). “Hattiler”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı 38, İstanbul, 2014, ss. 58-75.

ÇINAROĞLU, Aykut (2011). “Alacahöyük Eski Tunç Çağı Hatti Kral Mezarları Canlandırma Projesi”, *1. Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, Yayın No: 5, Çorum, 2011, ss. 30-43.

ENSERT, Kübra (2014). “Erken Tunç Çağı’nda (M.Ö. 3 Bin’de) Çorum”, *Çorum Kültür Sanat: Bilim, Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi*, Sayı 15, Çorum, 2014, ss. 25-39.

ENSERT, Kübra (2012-2013). “Eski Anadolu’da Müzik ve Günümüze Etkileri”, *Çorum ve Kültür Dergisi*, Sayı 9, Çorum, 2012-2013, ss. 29-47.

GAVAZ, Özlem Sir (2014). “Hitit Öncesi Anadolu’nun Siyasi Durumuna Genel Bir Bakış”, *Çorum Kültür Sanat: Bilim, Kültür, Sanat, Tarih ve Turizm Dergisi*, Sayı 15, Çorum, 2014, ss. 38-46.

KAPTAN, Ergun (1980). “Türkiye Madencilik Tarihine Ait Tokat Bölgesini Kapsayan Yeni Buluntular”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, Sayı 93-94, Ankara, 1979-1980, ss. 150-164.

ÖZGÜÇ, Tahsin (1964). “Yeni Horoztepe Eserleri”, *Anadolu Dergisi*, Sayı 8, Ankara, 1964, ss. 19-25.

ÖZGÜÇ, Tahsin (1980). “Çorum Çevresinde Bulunan Eski Tunç Çağı Eserleri”, *Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi*, Sayı 175, Ankara, 1980, ss. 459-490.

SARI, Deniz (2012). “İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’nun Kültürel ve Siyasal Gelişimi”, *Masrop E-Dergi*, Sayı 7, İstanbul, 2012, ss. 112-249.

SEZGİNER, Aydın (1979). “Hattiler ve Evren”, *Tübitak Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı 139, Ankara, 1979, ss. 1-4.

UYANIK, Hatice (2014). “Arkeolojik Araştırmalar Işığında Tunç Çağı’nda Erbaa”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, Kars, 2014, ss. 97-120.

VİGO, Matteo (2014). “Hattice”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı 38, İstanbul, 2014, ss. 75-83

YALÇIN, Ünsal (2012). “Alacahöyük İTÇ Kral Mezarları Üzerine II: İdoller”, 2. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, Yayın No: 6, Çorum, 2012, ss. 111-122.

YALÇIN, Ünsal (2011). “Alacahöyük İlk Tunç Çağı Kral Mezarları Üzerine”, 1. *Çorum Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu*, Yayın No: 5, Çorum, 2011, ss. 44-55.

ZİMMERMANN, Thomas (2006-2007). “Symbols of Salvation?-Function, Semantics and Social Context of Early Bronze Age Ritual Equipment From Central Anatolia”, *Anodos: Studies of the Ancient World*, Sayı 6-7, Trnava, 2006-2007, ss. 509-520.

ZİMMERMANN, Thomas (2007). “Anatolia as a Bridge from North to South? Recent Research in the Hatti Heartland”, *Anatolian Studies*, Sayı 57, 2007, ss. 65-75.

- **Kitap İçi Bölüm**

BALTACIOĞLU Hatçe (2006). “Güneş Kursları, Alacahöyük ve Arinna”, *Hayat Erkanal'a Armağan: Kültürlerin Yansıması*, İstanbul: Homer Kitabevi, ss. 129-137.

BALTACIOĞLU Hatçe (2002). “Arkeolojik ve Antropolojik Verilerin Işığında Alacahöyük “Kral” Mezarları Konusunda Gözlemler”, *Ortaçağ'da Anadolu: Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Yayınları, ss. 91-112.

KOŞAY Hamit Zübeyir & KULAÇOĞLU Belma (1993). “Tarih Öncesi-Hitit-Demir Çağı”, *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Yayınevi, ss. 14-115.

ÖZGÜÇ Tahsin & AKOK Mahmut (1993). “Tarih Öncesi-Hitit-Demir Çağı”, *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Yayınevi, ss. 14-115.

UZUNOĞLU, Edibe (1993). “Tarih Öncesi-Hitit-Demir Çağı”, *Çağlar Boyu Anadolu'da Kadın: Anadolu Kadınının 9000 Yılı*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Yayınevi, ss. 14-115.

- **İnternet Kaynakları**

Alacahöyük Müze ve Örenyeri-Çorum (20 Haziran 2014). Türkiye Kültür Portalı,

<http://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/corum/gezilecekyer/alacahoyuk-muze-ve-orenyeri> [11 Ağustos 2015].

AKTÜRE, Sevgi (14 Kasım 2010). *Anadolu'da Tunç Çağı Kronolojisi*, Arkeo-tr Nedir?, <http://www.arkeo-tr.com/anadoluda-tunc-cagi-kronolojisi.html> [26 Haziran 2015].

Anadolu'da Zaman: Alacahöyük (tarih yok). Mitoloji Sözlüğü, http://fe-mitolojisozlugu.com/kentler_turkiye/kentler_a/alacahoyuk.html [9 Ağustos 2015].

Anatolian Early Bronze Age (tarih yok). UNC College of Arts & Sciences, <http://classics.unc.edu/academics/courses-2/clar-241-the-archaeology-of-the-ancient-near-east/image-index/anatolian-early-bronze-age/> [2 Ağustos 2015].

Ankara (31 Mayıs 2008). Salih Saydam, http://www.salihsaydam.com/ankara/hititgunesi01_tr.html [2 Ağustos 2015].

Antimuan (tarih yok). Marbleport, <http://www.marbleport.com/dogal-kaynaklar/11/antimuan> [4 Ağustos 2015].

Bız nedir? (tarih yok). Nedir Ne Demek, <http://www.nedirnedemek.com/b%C4%B1z-nedir-b%C4%B1z-ne-demek> [21 Ağustos 2015].

Collection (tarih yok). The Metropolitan Museum Of Art, <http://www.metmuseum.org/searchresults?ft=hattian&x=0&y=0&rpp=10&pg=1> [24 Mayıs 2015].

Diğer Şehirler (tarih yok). Kenan Çelik, <https://kenancelik.wordpress.com/yolculuklar/avasyaeuroasia/turkiyeden/diger-sehirler/> [12 Ağustos 2015].

Dönemler, Eski Tunç Çağı (tarih yok). Anadolu Medeniyetleri Müzesi, <http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr/TR,77781/eski-tunc-cagi.html> [21 Nisan 2015].

Explore (tarih yok). The British Museum, http://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/me/s/silver_bull.aspx [24 Mayıs 2015].

Granülasyon (tarih yok). Anadolu Selçuklu Devleti, <https://anadoluselcuklu.wordpress.com/selcuklu-kulturu/> [5 Eylül 2015].

Güncel Türkçe Sözlük (tarih yok). Türk Dil Kurumu, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts [25 Mayıs 2015].

Hatıl nedir? (tarih yok). Nedir Ne Demek, <http://www.nedirnedemek.com/hat%C4%B1l-nedir-hat%C4%B1l-nedir/> [5 Eylül 2015].

Iconology (tarih yok). Sesli Sözlük, <https://www.seslisozluk.net/iconology-nedir-ne-demek/> [1 Aralık 2015].

Kalseduan nedir? (tarih yok). Nedir Ne Demek, <http://www.nedirnedemek.com/kalseduan-nedir-kalseduan-ne-demek> [14 Kasım 2015].

Karaz Kültürü (27 Haziran 2015). Vikipedi Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Karaz_K%C3%BClt%C3%BCr%C3%BC [4 Ağustos 2015].

Kazı Alanları (tarih yok). Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58773/kazi-alanlari.html> [13 Eylül 2015].

Kirmen (6 Kasım 2014). Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kirmen> [4 Ağustos 2015].

Logo tasarımı nedir ve nasıl yapılır? (12 Mart 2011). Amaç Dizayn, <http://www.amacdizayn.com/logo-tasarimi-nedir-ve-nasil-yapilir.html> [2 Ağustos 2015].

Logolar (tarih yok). Logo & Vector, <http://www.logovector.org/logo/hacettepe-universitesi/> [1 Aralık 2015].

Mika nedir? (tarih yok). Nedir ne Demek, <http://www.nedirnedemek.com/mika-nedir-mika-ne-demek> [20 Aralık 2015].

MUSCARELLA, Oscar White (Ocak 1968). *Anatolia*, Jstor, <http://www.jstor.org/stable/3258977> [29 Haziran 2015].

Necef Taşı (tarih yok). Nedir Ne Demek, <http://www.nedirnedemek.com/necef-ta%C5%9F%C4%B1-nedir-necef-ta%C5%9F%C4%B1-ne-demek> [9 Ağustos 2015].

Örenyerleri (tarih yok). Çorum İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <http://www.corumkulturturizm.gov.tr/TR,58708/orenyerleri.html> [26 Mayıs 2015].

Tabletler, takılar, seramikler ve niceleri: Kültepe buluntuları (tarih yok). Kayseriden.biz, <http://www.kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=162> [3 Eylül 2015].

Takının Gelişimi: Tarihsel Süreç İçinde Takının Evreleri (2006). Mesleki ve Teknik Eğitim: Programlar ve Öğretim Materyalleri, <http://www.megep.meb.gov.tr/Default.aspx?page=moduller> [13 Ağustos 2015].

The Hittites (11 Ekim 2008). The Metropolitan Museum of Art, <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1989.281.11> [9 Ağustos 2015].

The Hittites (Ocak 2010). The Metropolitan Museum of Art, <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1989.281.10> [9 Ağustos 2015].

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Fadliye YILMAZ

Doğum Yeri ve Yılı: Şumnu (Bulgaristan), 1986

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim:

Yüksek Lisans: (yıl, üniversite, bölüm)

2016, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü

Pedagojik Formasyon Eğitimi (Yıl ve üniversite):

2012, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Pedagojik Formasyon Eğitimi

Lisans (Yıl, üniversite, bölüm):

2011, Çukurova Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü

Ön Lisans (Yıl, üniversite, bölüm):

2007, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya Meslek Yüksekokulu, Seramik Bölümü

Lise (Yıl, mezun olduğu lise):

2004, Bodrum Anadolu Lisesi

İş Tecrübesi (Yıl, çalıştığı iş yeri):

2015, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü (ÖYP Araştırma Görevlisi)

2009-2011 (Yaz Dönemi), Bodrum Derin Mavi Seramik Atölyesi

Katıldığı Yarışmalar (Yarışma adı, yıl ve şehir):

6. EgeArt Sanat Günleri, Genç Sanat Yarışması, 2015, İzmir

8. Uluslararası Muammer Çakı Öğrenci Seramik Yarışması, 2013, Eskişehir

Katıldığı Sergiler (Sergi adı, yıl ve şehir):

6. EgeArt Sanat Günleri, Genç Sanat Yarışması Sergisi, 2015, İzmir

“Sanatuar 3”, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü Öğretim Elemanları Sergisi, 2015, İzmir

“Sanatuar 3” Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sergisi, 2015, İzmir

Dünya Sanat Gününü Kutluyor, Karma Plastik Sanatlar Sergisi, 2015, İzmir

Fotokopiler, Karma Sergi, 2015, İzmir